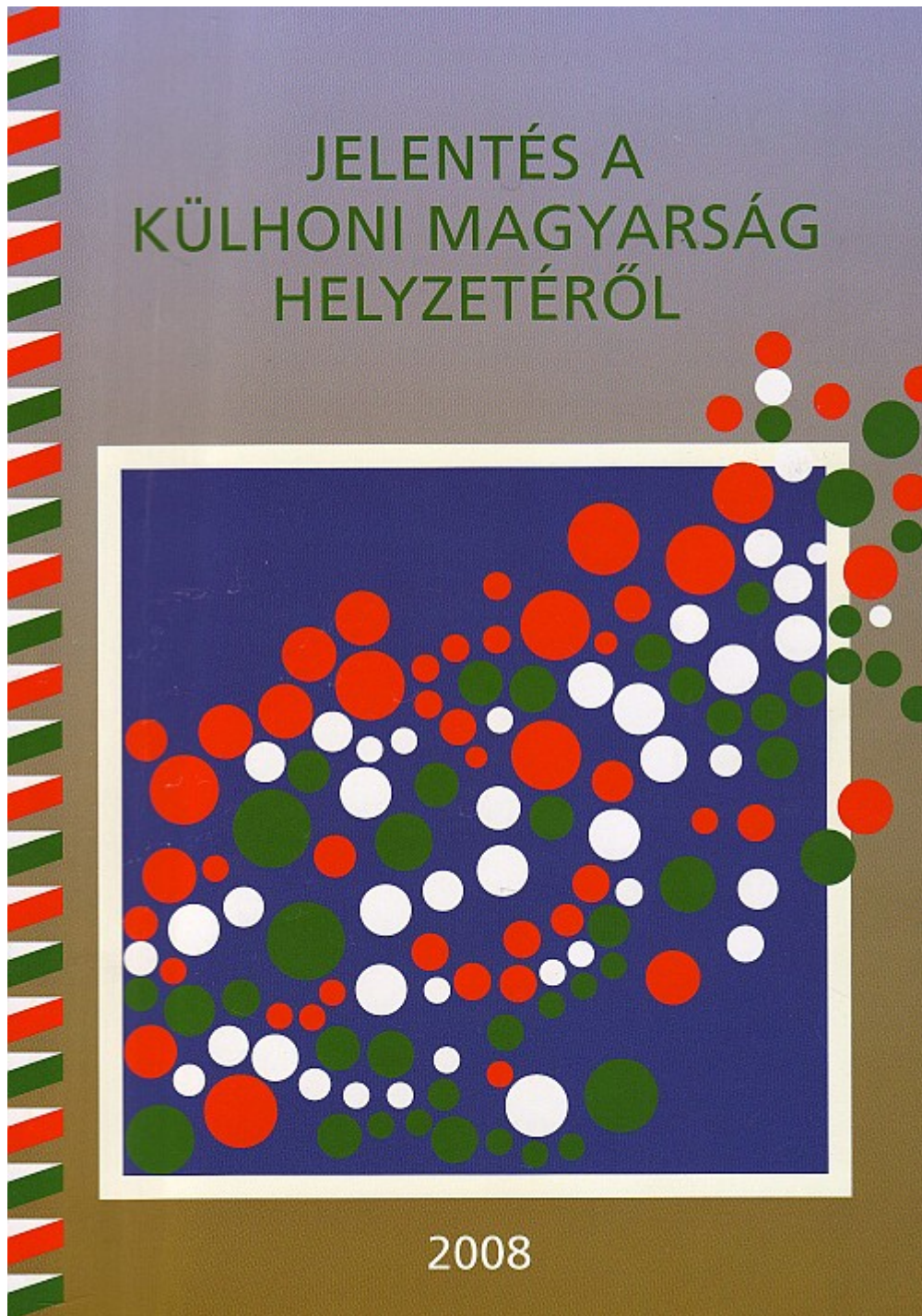

Jelentés a külhoni magyarság helyzetéről 2008

Forrás: nemzetpolitika.gov.hu

ELŐSZÓ	4
ROMÁNIA	5
I. A ROMÁN KÖZTÁRSASÁG ÁLTALÁNOS ADATAI.....	5
II. A ROMÁNIAI MAGYAROK ÁLTALÁNOS ADATAI.....	6
III. A ROMÁNIAI MAGYARSÁG JOGI HELYZETE	10
IV. A ROMÁNIAI MAGYARSÁG KÖZÖSSÉGI ÉLETE	12
V. TÁMOGATÁSOK.....	19
SZLOVÁKIA.....	21
I. A SZLOVÁK KÖZTÁRSASÁG ÁLTALÁNOS ADATAI	21
II. A SZLOVÁKIAI MAGYARSÁG ÁLTALÁNOS ADATAI	23
III. A SZLOVÁKIAI MAGYARSÁG JOGI HELYZETE.....	25
IV. A SZLOVÁKIAI MAGYARSÁG KÖZÖSSÉGI ÉLETE.....	27
V. TÁMOGATÁSOK.....	31
SZERBIA.....	33
I. A SZERB KÖZTÁRSASÁG ÁLTALÁNOS ADATAI.....	33
II. A SZERBIAI MAGYARSÁG ÁLTALÁNOS ADATAI.....	34
III. A SZERBIAI MAGYARSÁG JOGI HELYZETE	35
IV. A SZERBIAI MAGYARSÁG KÖZÖSSÉGI ÉLETE	37
V. TÁMOGATÁSOK.....	42
UKRAJNA.....	44
I. AZ UKRÁN KÖZTÁRSASÁG ÁLTALÁNOS ADATAI	44
II. AZ UKRAJNAI MAGYARSÁG ÁLTALÁNOS ADATAI	46
III. AZ UKRAJNAI MAGYARSÁG JOGI HELYZETE	47
IV. AZ UKRAJNAI MAGYARSÁG KÖZÖSSÉGI ÉLETE.....	49
V. TÁMOGATÁSOK.....	58
HORVÁTORSZÁG.....	61
I. A HORVÁT KÖZTÁRSASÁG ÁLTALÁNOS ADATAI.....	61
II. A HORVÁTORSZÁGI MAGYARSÁG ÁLTALÁNOS ADATAI	62
III. A HORVÁTORSZÁGI MAGYARSÁG JOGI HELYZETE	67
IV. A HORVÁTORSZÁGI MAGYARSÁG KÖZÖSSÉGI ÉLETE.....	68
SZLOVÉNIA.....	75
I. A SZLOVÉN KÖZTÁRSASÁG ÁLTALÁNOS ADATAI	75
II. A SZLOVÉNIAI MAGYARSÁG ÁLTALÁNOS ADATAI	76
III. A SZLOVÉNIAI MAGYARSÁG JOGI HELYZETE	78
IV. A SZLOVÉNIAI MAGYARSÁG KÖZÖSSÉGI ÉLETE.....	79
AUSZTRIA.....	85
I. AZ OSZTRÁK KÖZTÁRSASÁG ÁLTALÁNOS ADATAI	85
II. AZ AUSZTRIAI MAGYARSÁG ÁLTALÁNOS ADATAI	86

III. AZ AUSZTRIAI MAGYARSÁG JOGI HELYZETE.....	89
IV. AZ AUSZTRIAI MAGYARSÁG KÖZÖSSÉGI ÉLETE.....	90
V. TÁMOGATÁSOK.....	94
A MAGYAR KORMÁNY KISEBBSÉGPOLITIKÁJA	95
I. TÁMOGATÁSPOLITIKA	95
II. FEJLESZTÉSPOLITIKA	100
Tartalom	118

Kiadja a Miniszterelnöki Hivatal

Felelős kiadó

Gémesi Ferenc szakállamtitkár

Miniszterelnöki Hivatal

Felelős szerkesztő Dr. Törzsök Erika főigazgató Miniszterelnöki Hivatal Nemzetpolitikai
Ügyek Főosztálya

1055 Budapest, Kossuth Lajos tér 4. Postacím: 1357 Budapest, Pf. 2.

E-mail: knpszatnufmail@meh.hu

Honlap: www.nemzetpolitika.gov.hu

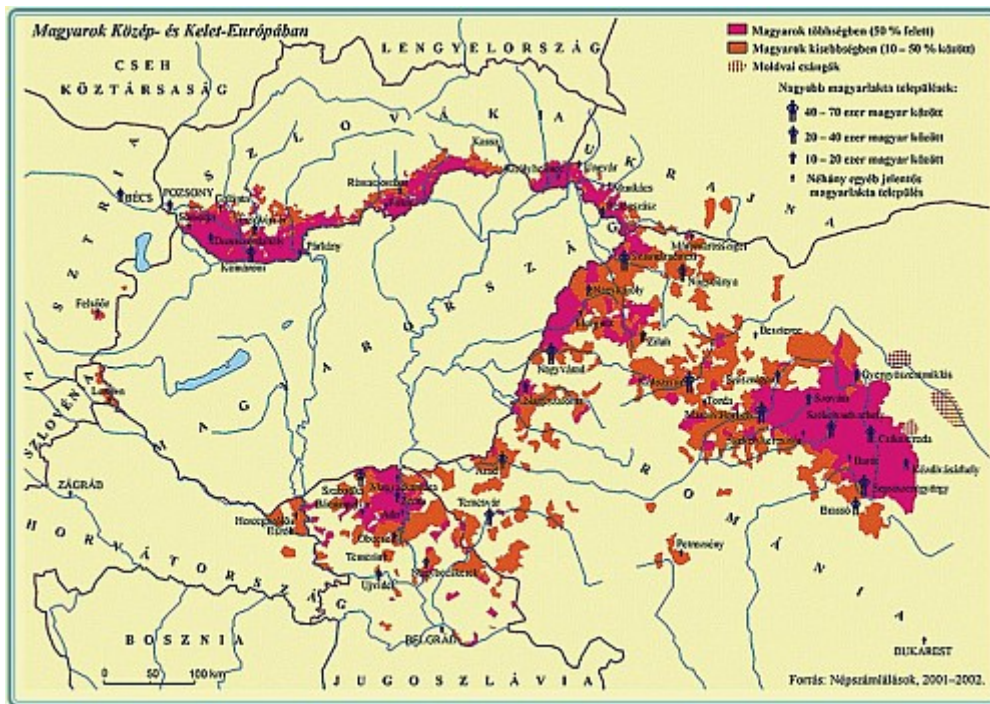
Kötet- és címlapterv Molnár Icsu István

Budapest, 2008.

Nyomdai kivitelezés

Folprint Kft. H-1 119

Budapest, Thán Károly u. 25.

ELŐSZÓ

A Miniszterelnöki Hivatalban 1998-ban készítettük el és adtuk ki az *első Jelentéseket* a romániai, szlovákiai, vajdasági, kárpátaljai magyarság helyzetéről, külön füzetekben, nemcsak magyarul, hanem angolul és franciául is. Célunk az volt, hogy a rendszerváltás utáni, de még az uniós csatlakozás előtti állapotban a szomszédos országokban élő magyar közösségek, illetve a magyar kormány kormányzati szerepvállalása iránt megnyilvánuló érdeklődést minél szélesebb körben kielégítsük.

Amikor most, egységes kötetbe szerkesztve, útjára bocsátjuk a szomszédos országokban élő magyarságról, valamint a „nyugati magyarságról” szóló jelentést, a 2008-as helyzetet kívánjuk bemutatni. Így válik láthatóvá, mennyire eltérő az egyes országokban élő magyar közösségek helyzete, lehetősége, perspektívája. Hol tart az egyes térségekben a szórványosodás, hogyan tudnak élni a különböző régiókban az európai uniós csatlakozás adta lehetőségekkel, vagy ha kívül maradtak, milyen folyamatokkal kell szembenézniük. Megjelennek a kötetben az egyes magyar közösségek legfontosabb statisztikai mutatói, és számba vesszük, hogy milyen politikai és érdekképviseleti intézmények, stratégiák mentén élnek és szerveződnek.

A magyar kormány megújuló nemzetpolitikája - mely az együttműködés jegyében a kisebbségi létből eredő hátrányok enyhítésére törekszik, az új történelmi lehetőségekre és a belőlük adódó kihívásokra kíván választ adni - az itt bemutatott adatokra, tényekre épül.

Minden érdeklődőnek a figyelmébe ajánljuk.

Budapest, 2009. március

Törzsök Erika főigazgató

I. A ROMÁN KÖZTÁRSASÁG ÁLTALÁNOS ADATAI

(a népességi adatokat a 2002-es népszámlálás alapján közöljük)

Terület: 237 500 km²

Összlakosság: 21 794 793 fő

Népsűrűség: 93,9 fő/km²

Városi lakosság: 67%.

Népegészség: csecsemőhalandóság: 20‰, átlagéletkor: 74,8 év (nők), 68,1 év (férfiak).

Etnikai megoszlás: román (91%), magyar (6,2%), roma (1,1%), német (0,2%), ukrán (0,3%), orosz-lipován (0,1%), török (0,1%), szerb (0,1%), tatár (0,1%), szlovák (0,1 %). A többi kisebbség részaránya 0,1 % alatt van.

Vallások: ortodox (86,8%), római katolikus (5%), református (3,5%), görög katolikus (1%), pünkösdisták (1,5%), baptista (0,6%), adventista (0,4%), unitárius (0,3%), muzulmán (0,3%), evangéliumi keresztény (0,2%), ágostai hitvallású evangélikus (0,1%), óritusú keresztény (0,1%), óortodox (0,1%), evangélikus-lutheránus (0,1%).

Főváros: Bukarest (București, 1 926 334 lakos), nagyobb városok - Constanta, Iasi, Kolozsvár (Cluj-Napoca), Temesvár (Timisoara), Galac (Galati), Brassó (Brașov)

Államforma: köztársaság.

Államfő: Traian Băsescu

Közigazgatás: 40 megye és a főváros; 265 város, ebből 82 municípium (megyei jogú város), 2686 község, 13 000 falu.

1. Politikai szerkezet

Törvényhozás: kétkamarás parlament (szenátus, képviselőház), végrehajtó hatalom: kormány (miniszterelnökség); igazságszolgáltatás legfelső szerve: legfelsőbb bíróság.

Politikai alakulatok a parlamentben (2008-tól): Szociáldemokrata Párt (Partidul Social Democrat - PSD) Konzervatív Párt (Partidul Conservator - PC) Demokrata Liberális Párt (Partidul Democrat - Liberal PD-L) Nemzeti Liberális Párt (Partidul National Liberal - PNL) Romániai Magyar Demokrata Szövetség, RMDSZ (Uniunea Democrată Maghiară din România - UDMR).

2. Gazdasági adatok

Foglalkoztatottak száma: 8,447 millió

GDP/fő: kb. 5630 USD.

Árfolyam: 3,55 RON/EUR (2008. évi átlag)

Infláció: 7,39%

Államháztartási hiány: 5 %

Munkanélküliség: 4,1%

Összes külföldi tőkebefektetés: 36 555 M euró (1990-2008. november)

Külföldi befektetés 2008-ban: 5,42 M euró (import FOB)

II. A ROMÁNIAI MAGYAROK ÁLTALÁNOS ADATAI

1. Népeségi adatok

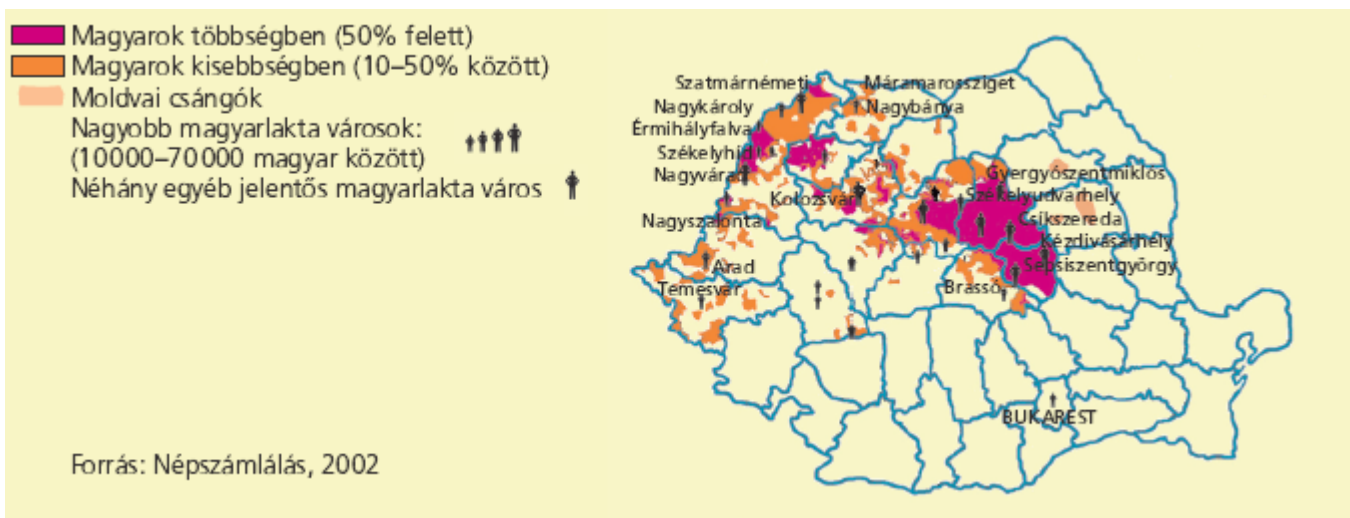
A romániai magyarság legnagyobb része a mintegy 103 ezer négyzetkilométernyi erdélyi területen él 12 másik népcsoporttal együtt, ezek aránya azonban - a romák és a németek kivételével - nem éri el az 1 % -ot. A magyar etnikum Erdélyben a lakosság mintegy 20%-át teszi ki. Elsősorban Székelyföldön (Hargita, Kovászna és Maros megye) alkot zárt tömböt, amely az erdélyi magyarság 35-37%-át tömöríti. Az erdélyi magyarság közel 28%-a él a magyar határ mentén (Szatmár, Bihar, Arad és Temes megye), 16-18%-a Közép-Erdélyben, 18-20%-a pedig interetnikus diaszpórában.

Erdélyen kívül Románia más területein is élnek magyarok. E népesség sajátos kultúrájú részét alkotja a moldvai csángó közösség, amely a középkor óta a Kárpátokon kívülre, a történelmi Moldvába több hullámban kitelepült magyar csoportokból alakult ki.

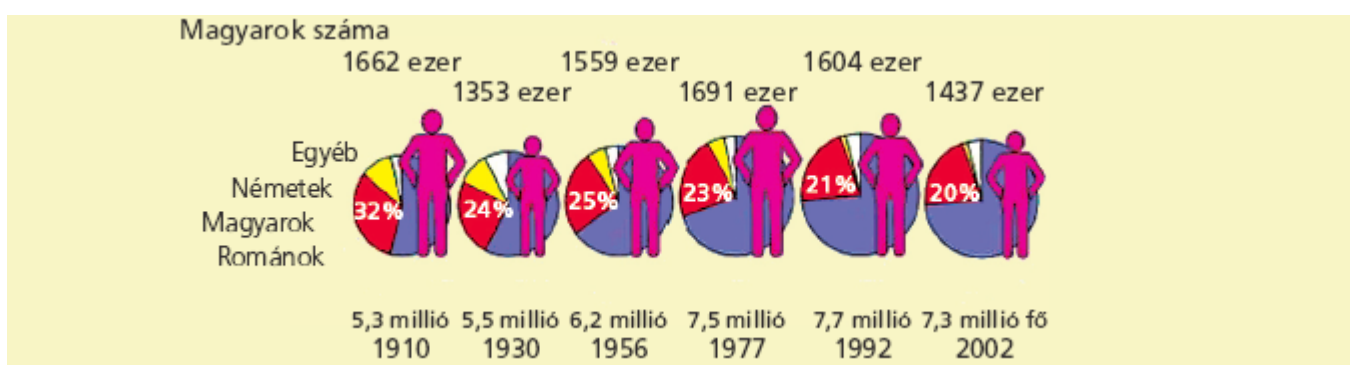
Románia összlakossága tíz év alatt több mint egy millióval csökkent. A 2002. évi népszámlálás adatai szerint a romániai magyarok száma 1 447 544-re csökkent a tíz évvel korábbi 1 624 954-ről, részaránya pedig 7,1%-ról 6,7%-ra esett vissza. Más nemzetiségek aránya is csökkent, a román többségi lakosságé pedig 89,5%-ról 91%-ra növekedett, annak ellenére, hogy a népességfogyás a román lakosság körében is jelentős volt.

A román állam több évtizedes betelepítési politikájának eredményeként - amely előbb Erdély középső részei, majd a magyar határ melletti területek etnikai ösz-szetételét változtatta meg - a magyarság számaránya csökkenőben van, annak ellenére, hogy 1989-et követően megszűnt az iparosítással összefüggő, felülről irányított betelepítési folyamat. A mesterséges belső migráció/mesterséges asz-szimitáció következményei elsősorban az erdélyi városokban szembetűnőek. A magyarság legfontosabb kulturális központjai - mint Kolozsvár, Nagyvárad, Szatmárnémeti, Nagybánya, Nagyenyed, Torda, Zilah - többségében románok által lakott településekké váltak, a hajdan szinte teljesen magyar Marosvásárhelyen is kevesebb mint felére (47%) csökkent a magyarság részaránya. Az ezredfordulóra összesen 175 olyan település (zömében község vagy falu) maradt Erdélyben, ahol a magyar etnikum aránya meghaladta az 50%-ot. A nagymértékű magyar népességfogyás következtében ez a részarány fokozatosan és folyamatosan csökken. A romániai magyarok több mint fele - 758 208 fő - városokban lakik, községekben 676 169-en élnek.

1. ábra Magyarok Romániában

2. ábra A magyarok lélekszáma, 1910-2002

A romániai magyar lakosság számának növekedése az 1970-es években lelassult, a 90-es évektől pedig drámai csökkenés következett. Az Erdélyen kívül élő magyarok - a csángók - körében szerényebb mértékű a népességcsökkenés. Az elöregedés és alacsony születésszám mellett jelentős tényező az elvándorlás is: becslések szerint a 70-es évektől az ezredfordulóig több mint százezer magyar hagyta el Romániát. Az 1992-es és a 2002-es népszámlálás közötti népességfogyás (190 582) fő oka a közhiedelemmel ellentétben azonban nem az elvándorlás, hanem a vártnál jóval kedvezőtlenebb természetes népmozgalom.

A 70-es években kezdődő és mindmáig tartó elvándorlási folyamat is rendkívül negatívan befolyásolta a magyar közösség életét. A kommunista diktatúra idején tömeges volt az értelmiségiek elvándorlása, a 90-es évektől kezdődően más rétegeké is növekedett. A magyar értelmiség hiánya az oktatás, művelődési élet újraszervezésében komoly gondokat jelentett és jelent mindmáig Romániában, ugyanakkor nagymértékben hozzájárult a társadalmi szerkezet átalakulásához is. A kivándorlás hatása a társadalmi szerkezet módosulására a falvakban-városokban lakó magyar népesség arányainak változásában is észlelhető. Az emigráció kezdetben főként inkább a városi lakosságot érintette, mai napig is ebben a közegben az intenzívebb, ennek köszönhetően a falvakban élő magyarság részaránya növekedett.

2. Gazdasági adatok

Az 1989-90-ben bekövetkezett politikai változásokat gazdasági téren ellentmondásos intézkedések követték. Bár a különböző kormányok programjaikban mind meghirdették a privatizáció felgyorsítását, a központi intézkedések tételes végrehajtására nem került sor, helyi szinten hosszú időn át megakadályozták a piaci viszonyok kialakítását. Az 1996-os választások utáni kormányintézkedések egyértelműen a visszafordíthatatlan reformfolyamat

beindulását jelezték. Megkezdődött a megfelelő jogi keretek kialakítása annak érdekében, hogy az ország vonzóvá váljon a külföldi tőke számára.

2000-től a gazdaság korábban folyamatosan csökkenő teljesítménye javulni kezdett. 2003-ban a szerkezeti problémák és a kedvezőtlen nemzetközi konjunktúra ellenére látványos gazdasági fejlődés indult meg az országban. A nemzetközi hitelminősítő intézetek (Standard & Poor's, Fitch, Moody's) évről évre javították Románia besorolását.

2006-ban Románia államháztartása többlettel zárt, 2008 végére, a látványos fejlődés mellett, 5% körüli lett a hiány. A nagy infrastrukturális beruházások - útépitések, ipari parkok, oktatási, egészségügyi intézmények rehabilitációja -2007-ben indultak el, és 2008-ban folytatódtak.

1. táblázat Románia főbb gazdasági mutatói, 2003-2008

		2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
A GDP folyó áron	Mrd EUR	48,5	52,6	60,8	79,3	97,3	121,26	
A GDP növekedése változatlan áron	%	5,1	5,2	8,5	4,2	7,9	6	6,5
Az egy főre jutó GDP folyó áron	Ezer EUR/fő	2.235	2.424	2.801	3.654	4.482		
Az infláció	%	17,8	14,1	9,3	9	6,56	4,84	7,5
Munkanélküliségi ráta	%	8,1	7,2	6,2	5,9	5,2	4,1	4,1
Az export értéke	Mrd EUR	14,67	15,61	18,93	22,25	25,85		
Az import értéke	Mrd EUR	18,88	21,20	26,28	32,56	40,74		
A folyó fizetési mérleg egyenlege	Mrd EUR	-1,62	-2,87	-4,40	-6,89	-10,15	-16,95	-18,22
Közvetlen működőtőkeimport (flow)	Mrd EUR	1,2	1,6	5,1	5,2	9,1		
Közvetlen működőtőkeexport (flow)	Mrd EUR	0,2	0,8	0,3	0,2	0,2		
A költségvetés egyenlege a GDP%-ában	%	-2,7	-2,7	-1,2	-0,8	-1,7		

Forrás: *Román Statisztikai Hivatal, Román Nemzeti Bank*

A 90-es években az elszegényedés a román lakosság, köztük a romániai magyarok külföldi munkavállalását is ösztönözte. Becslések szerint 2008 nyarán négy millió román állampolgár dolgozott külföldön. Rendkívül magas a külföldi munkavállalók és illegális munkások részaránya. Román hivatalos források szerint 2,2 millió román állampolgár dolgozik munkavállalási engedéllyel külföldön, közülük 40 ezren Magyarországon. Románia 2008-ban az EU-tagországok - elsősorban Olaszország és Spanyolország -, illetve más fejlett országok - így például Kanada, USA - egyik legfőbb munkaerő-szállítójává lépett elő. A nagyarányú

külföldi munkavállalás következtében a román gazdaság munkaerőhiánnyal küzd. A 21 milliós országban a regisztrált foglalkoztatottak száma csupán 8,447 millió fő.

2001-től folyamatosan csökkent a regisztrált munkanélküliség, az 1999. évi 11,8% 2007 októberére 5,4%-ra esett vissza. A regisztrált munkanélküliek száma azonban nem tükrözi a valóságot. Tényleges jövedelem hiányában a mezőgazdaságban dolgozók jó része is munkanélkülinek tekinthető, ugyanis az uniós Románia egyik legsúlyosabb gondja épp a mezőgazdaság állapota. Az ország lakosságának 46-47%-a mezőgazdasági környezetben él, ami európai viszonylatban a legrosszabb arány. A román mezőgazdaság állapota az EU figyelmét sem kerülte el.

A 2008 őszen kibontakozó nemzetközi pénzügyi-gazdasági válság kedvezőtlenül érintette a nagymértékben külföldi tőkéttől függő, lendületesen fejlődő román gazdaságot is. Bár a költségvetési hiány kontrollja erős, a román bankfelügyelet szilárd, a lej árfolyama a többi délkelet-európai valutához hasonlóan érzékenyen reagál a nemzetközi pénzügyi mozgásaira. A válság begyűrűzése azonban komoly gondokat okozhat, és a helyzetet súlyosbíthatja, ha a külföldön dolgozó románok közül - a válságban várható leépítések miatt - sokan hazatérnek és/vagy nem utalnak haza pénzt.

Bár novemberben egyre több kedvezőtlen folyamat indult el a román gazdaságban is, összességében megállapítható, hogy 2008-ban Románia gazdasági növekedésére érzékelhető mértékben még nem hatott a nemzetközi pénzügyi válság. A 2009-es kilátások viszont drasztikusan romlanak, az év végi történések számos jövőbeli kockázati tényezőt felvetnek. A román gazdaság mindenek ellenére lendületben van, 2008-ban 9% körüli GDP-növekedést realizált. A gazdaság bővülése azonban jelentős mértékben a hitelekre alapozott lakossági fogyasztásra, illetve az ugyancsak hitelekből finanszírozott ingatlanfejlesztésekre épült. A válság következtében növekvő kamatterhek viszont egyre drágábbá teszik a külső finanszírozást, ami a jövőben kétségtelenül visszaveti a fogyasztást, illetve az ingatlanberuházások növekedési ütemét, egyben csökkenti az ingatlanberuházások igen magas profitját is. Ezért a 2009. évi költségvetés eleve lassuló növekedéssel számolt. A bizonytalansági tényezők, a román gazdaság tagadhatatlan sérülékenysége, a lej vártnál gyengébb stabilitása következtében 2009-ben a román gazdaság bővülése, prognózisok szerint, maximum 5% körül alakulhat.

A nemzetközi hitelminősítő intézetek, a Standard & Poor's és a Fitch a külföldi befektetésektől/finanszírozástól való függőség, a magánszektor eladósodottsága, a lej sérülékenysége miatt 2008 novemberében BB+-ra minősítette vissza Romániát. A romló gazdasági kilátások és a lej euróval szembeni folyamatos gyengülése súlyosbíthatja a jelenséget. Az alig két éve végrehajtott román pénzügyi reform mindeddig sikeres volt, december közepére azonban az euró/lej árfolyam elérte a 3,9-et, az előrejelzések szerint 2009-ben akár az 5 lejt is meghaladhatja. A lej árfolyamromlása egyelőre kezelhető mértékű, a lakosság hitelhátralékának mennyisége viszont egy év alatt 141 %-al nőtt. A Román Nemzeti Bank (RNB) jelentése szerint a hitelhátralék mennyisége tovább növekszik mind a valutában, mind a lejben lekötött hitelek esetében. A hátralék összege jelenleg $\approx 2,49$ milliárd lejre rúg (2007 októberében 988,5 millió lej volt). A hitelfelvétel feltételeit 2008 végére megszigorították Romániában, az RNB különös figyelmet fordít a hitelállomány növekedési ütemének kezelhető keretek között tartására, az irányadó alapkamat további emelésével is. Az RNB támogatja a kormánynak azt a döntését is, hogy 50 ezer euróig garantálja a bankbetéteket, annak ellenére, hogy a betétek 99,2%-a a 20 ezer eurós szint alatt van. A maradék 0,8%-nyi betét a romániai bankokban elhelyezett pénzmennyiség 40%-át képezi. A belső beruházási tartalékok nagyok, sőt óriásiak, pénzkivonás és bankesődhullám nem fenyeget Romániában, de a bérkiáramlás és a fedezet nélküli közkidások megfékezése 2009 legnehezebb és legfontosabb feladata lesz.

Románia Magyarország kiemelt gazdasági partnerei közé tartozik. Jelentőségét a szomszédság, a nagyszámú magyar kisebbség, a hagyományosan sokrétű kapcsolatok, a román viszonylatú magyar export kiemelkedően magas szintje és a két ország EU-tagsága indokolja.

A kétoldalú áruforgalom 2000 óta folyamatosan növekszik, az utóbbi években pedig kifejezetten dinamikusan, a magyar kivitel és behozatal növekedési átlagát meghaladó mértékben bővül. Magyarország évek óta Románia tíz legjelentősebb külkereskedelmi partnere között található mind az export, mind az import tekintetében. A magyar eredetű, vegyes vállalati formában megvalósított tőkebefektetések összértéke 2007-ben 4,6 milliárd euróra rúgott, 2008-ban pedig meghaladta az ötmilliárd eurót. Ezzel az eredménnyel Magyarország a 14. helyet foglalja el a külföldi befektetők rangsorában, s közel 3%-kal részesedik a külföldről származó befektetések teljes értékéből. A bejegyzett vegyes vállalatok száma 2008-ban meghaladta a 7500-at, s ezzel a vállalatok összlétszámának több mint 5%-át tette ki. Romániában több mint kilencezer magyar érdekeltségű vállalat működik, és a magyar befektetések összege - a visszaforgatott nyereséggel együtt - meghaladja az egymilliárd eurót. Románia EU-csatlakozása óta a román tőke is egyre inkább érdeklődik Magyarország iránt.

A két ország közötti gazdasági együttműködés a kereskedelmi és tőkekapcsolatokon túl egyéb területekre is kiterjed, és egyre intenzívebbé válik. Románia 2007. január 1-jei EU-csatlakozása újabb lendületet adott az eddig is szerteágazó és dinamikusan bővülő gazdasági kapcsolatok további fejlődésének, különös tekintettel a határ menti régiók együttműködésére, az uniós források közös projektek révén történő felhasználására. A magyar-román gazdasági együttműködés intenzitását jelzik a közös kormányuléseken elfogadott megállapodások, az ily módon útnak indított közös fejlesztések is.

III. A ROMÁNIAI MAGYARSÁG JOGI HELYZETE

Romániában a kisebbségi emberi jogok alapvetően biztosítottak, a romániai magyarság helyzetének rendezésében az elmúlt 12 évben óriási előrelépések történtek, ennek ellenére mindmáig több rendezetlen probléma él tovább. Az új évezred/évszázad első nagy horderejű törvényhozási eseménye a 2003-as román alkotmánymódosítás volt. A referendumon elfogadott *alaptörvény-módosítással* befejeződött a kisebbségi nyelvi jogok kodifikációja, a korábban törvénybe foglalt nyelvi-kisebbségi jogok ezáltal alkotmányos garanciát kaptak. A módosított alkotmány áttörésként értékelhető a kisebbségi érdekvédelemben: jelentős pozitívuma a korábbi, 1991-ben elfogadott változathoz képest, *hogy szavatolja a magántulajdont, a felekezeti oktatást, a kötelező katonai szolgálat eltörlését, az anyanyelvhasználatot a közigazgatásban, az állami hivatalokban és az igazságszolgáltatásban*. Az 1991-es alkotmánnyal szemben nem tartalmaz a magyar közösséget hátrányosan érintő tételt, nyolcvan év után először rendezi alkotmányi szinten a kisebbségek anyanyelvhasználatának kérdését. Az 1991-ben elfogadott és 2003-ban módosított alaptörvény szerint Románia nemzetállam, amelynek hivatalos nyelve a román.

A magyarság szempontjából áttörésnek tekinthető, hogy a *köztisztviselők jogállásáról 1999-ben elfogadott 188/1999. sz. törvény* kötelezővé tette a kisebbségi nyelvet ismerő személyek alkalmazását azokban a közigazgatási egységekben, ahol a kisebbség részaránya meghaladja a 20%-ot.

Az 1995-ben életbe léptetett *oktatási törvény* a többségi nyelv és kultúra fennhatóságát, kollektív jogát érvényesítette, korlátozva az anyanyelvű, valamint egyházi oktatás lehetőségeit. A 36/1997. sz. sürgősségi kormányrendelet az oktatási törvény kisebbségellenes előírásait törölte, és az ennek alapján 1999-ben elfogadott új oktatási törvény már szavatolja

az anyanyelven való tanulás jogát az óvodától az egyetemig. 2007 őszén elkészült a hatályos tanügyi törvény módosító javaslata, de 2008 végéig nem került a parlament elé.

A romániai magyarok vagyoni és gazdasági helyzetének, valamint létbiztonságának lényeges javulását teszi lehetővé a *föld- és erdőtulajdon visszaszolgáltatását szabályozó 1/2000. sz. törvény*, amelyet 2001-ben megerősítettek, és az utólagos módosításai is kedvezően alakultak. Ugyanide sorolható az 1945 és 1989 között jogtalanul elkobzott ingatlanok visszaszolgáltatásáról szóló 10/2001. sz. törvény. Ezt egészíti ki a 2002. évi 10. sz. törvény, amely az *eddig legteljesebb körű visszaszolgáltatást, illetve kártalanítást* irányozza elő. Ez az első olyan jogszabály, amelynek előírásai valamennyi elkobzott ingatlanra vonatkoznak - tehát nemcsak a lakás célúakra -, és amely kártalanítást állapít meg a vissza nem szolgáltatható ingatlanok esetében. Ugyancsak kiegészítésként született meg a 2002. évi 426. sz. törvény, amely büntetőjogi felelősséget állapított meg azok részére, akik a törvény végrehajtását késleltetik, illetve akik ezzel kapcsolatban visszaéléseket követnek el. A 2002. évi 501. sz. törvény az *egyházi ingatlanok visszaszolgáltatásáról* rendelkezett, de a tényleges visszaszolgáltatás csak 2003-ban kezdődött meg. 2005-ben megszületett a jogtalanul elvett *közösségi ingatlanok visszaszolgáltatásáról* szóló törvény is, amelynek alapján az egykori kisebbségi civil szervezetek jogutódai visszakaphatják tulajdonaikat. Bár a jogszabály hatályos, a *bírósági gyakorlat* formai okokra hivatkozva *akadályozza a visszaszolgáltatási folyamatot*, 2008-ban még egyetlen kisebbségi közösségi ingatlan sem került vissza tulajdonosához.

A román parlament által 2008. június 24-én megszavazott törvény szerint az *államosított házak* tulajdonosainak le kell mondaniuk azokról az ingatlanokról, amelyeket a kommunizmus idején vettek el tőlük, és amelyeket az 1995/112. sz. törvény alapján, jelképes áron eladtak a bérlőknek. Az új jogszabály értelmében az elidegenített ingatlanokat volt tulajdonosaik többé *nem kaphatják vissza természetben*, azokért csakis kárpótlásban részesülhetnek, a bérlők pedig, akik megvásárolták bérleményeiket, ám adásvételi szerződéseiket jogerős bírósági határozatok semmisnek nyilvánították, „piaci értékű” kárpótlásra jogosultak. Ha ezek a személyek már visszakapták a 112-es törvény szerint megállapított, majd napra átszámított vételárat, jogosultak kérni a különbözetet is. A tulajdonosok kárpótlása nem rendezett. Évek óta megvan a döntés arról, hogy létrejön egy Tulajdonalap erre a célra, de értékpapírai mindmáig nem rendelkeznek konkrét értékkel. Ez az új törvény legérzékenyebben a közösségi ingatlanok restitúcióját és a magántulajdon visszaszolgáltatását érinti, de bizonyos esetekben az egyházi ingatlanrendezési folyamatban is hátrányos lehet. A román média egyhangúlag bírálta a törvényt. Traian Băsescu államfő alkotmánybírósági kontrollt kért, de a testület 2009 januárjában elutasította a keresetet, és alkalmazhatónak nyilvánította a törvényt.

A romániai nemzeti kisebbségek 1991 óta szorgalmazzák a *kisebbségi törvény* elfogadását, Románia Európa Tanácsba történő tagfelvétele során az ET ezt kötelezettségként szabta meg, aminek végrehajtására Románia ígéretet is tett. A tervezetet a nem magyar kisebbségek támogatásával az RMDSZ dolgozta ki, 2005 májusában a Tariceanu-kabinet elfogadta, és a parlament elé terjesztette, amely - kétéves halogatás után - elutasította.

2002-ben megszületett a *diszkriminációellenes törvény*. Az RMDSZ által delegált kisebbségi miniszter 2000-ben kezdeményezte a diszkrimináció minden formáját tiltó és megelőző jogszabályt, az ekkor született 2000. évi 137. sz. kormányrendelet 2002-ben emelkedett törvényerőre. Ez a törvény a romániai kisebbségvédelem egyik legjelentősebb jogszabálya lett. Kormányhatározattal már 2001-ben megalakult a Diszkriminációellenes Tanács, amelyet héttagú testület vezet. A törvény előírásai értelmében bárki, akit diszkrimináció ért, a Kisebbségvédelmi Hivatalhoz fordulhat, a testület azonban hivatalból is vizsgálatot indít(hat).

2002-től kormányhatározat szabályozza *a nemzeti szimbólumok használatát*. Eszerint minden nemzeti kisebbségi közösség - így a magyar is - szabadon használhatja nemzeti szimbólumait.

A belső törvényhozás még meglévő hiányosságait részben pótolják azok *a nemzetközi és kétoldalú egyezmények, amelyekhez Románia csatlakozott*. Az Európa Tanács kisebbségvédelmi dokumentumai közül a *nemzeti kisebbségek védelméről* szóló keretegyezményt 1997-ben ratifikálta a román parlament, míg a regionális vagy *kisebbségi nyelvek európai chartájának* ratifikálása - az 1997-es aláírást követően - tíz év után, 2007 októberében történt meg. Az 1996-ban kötött magyar-román alapszerződés amellelt, hogy rögzíti a kisebbségi identitás védelméhez szükséges jogokat és az ezzel kapcsolatos állami politika általános elveit, további nemzetközi dokumentumokat emel jogi érvényre: *Nyilatkozat a nemzeti vagy etnikai, vallási és nyelvi kisebbségek jogairól* (ENSZ, 1992), *EBEÉ koppenhágai dokumentum*, valamint az *ET Parlamenti Közgyűlésének 1201 (1993) sz. ajánlása*.

IV. A ROMÁNIAI MAGYARSÁG KÖZÖSSÉGI ÉLETE

1. Politikai képviselet, érdekképviselet

A kommunista diktatúra bukását követően, 1989. december 25-én, megalakult *a Romániai Magyar Demokrata Szövetség* (RMDSZ, elnöke Markó Béla), amely a Romániában élő magyarok érdekvédelmét és közképviseletét vállalta. Az RMDSZ a Romániában kisebbségben élő magyarság különböző területi, politikai és rétegszervezeteinek érdekvédelmi szövetsége, amely országos és helyhatósági szinten ellátja a romániai magyarság képviseletét. Tagsága területi szervezetekbe, ideológiai alapú platformokba, valamint társult tagokba szerveződik. A szövetség társult tagjai szociális, tudományos, művelődési, más szakmai jellegű, valamint ifjúsági csoportosulások. Az RMDSZ tagja az Európai Demokrata Uniónak (EDU), az Európai Népcsoportok Föderatív Uniójának (FUEV), a Képviselettel Nem Rendelkező Népcsoportok Szervezetének (UNPO) és az Európai Néppártnak (EPP).

A rendszerváltást követő közel két évtized alatt a helyhatósági és parlamenti választásokon elért eredményeinek, valamint a kormányzati struktúrákban végzett tevékenységének köszönhetően az RMDSZ, s általa a romániai magyarság, Románia politikai életének számottevő, megkerülhetetlen tényezőjévé vált.

2003-tól kezdődően a romániai magyar politikai és érdekvédelmi palettán megjelent az *Erdélyi Magyar Nemzeti Tanács* (EMNT) és a *Székely Nemzeti Tanács* (SZNT). A két szervezet jogilag, formailag nem létezik, bírósági bejegyzésüket nem kezdeményezték, választásokon nem indulnak. Ugyanebben az évben alakult meg bejegyzett kisebbségi szervezetként a *Magyar Polgári Szövetség* (MPSZ) is. 2007 őszére az MPSZ összegyűjtötte a bejegyzéshez szükséges aláírásokat, 2008-ban *Magyar Polgári Párt* (MPP) néven megtörtént a párt bejegyzése is.

Az RMDSZ két kormányzati ciklusban (1996-2000, 2004-2008) része volt az országot irányító *kormánykoalíciónak*, 2000-2004 között pedig parlamenti támogatást nyújtott a kisebbségi kormánynak. Az első, 1996-os kormánykoalíciós szerepvállalás óta az RMDSZ minden román kormánypárt potenciális partnere volt, olyan belpolitikai tényező, amellyel mindenki számolt. A román pártok a magyar érdekképviseletet 1996 óta valós politikai súlyán felül értékelték a gyakorlatban, hiszen kormányzati-parlamenti jelenléte szimbolikus üzenetet hordozott, amelyre az EU-integrációra törekvő román pártoknak szükségük volt. A 2004-es választások után kialakult új politikai kontextusban az RMDSZ újra kormányzati pozícióba került, ami bel-, illetve nemzetközi politikai súlyának jelentős növekedését hozta. 2007 tavaszán a Demokrata Párt kizárásával kisebbségi (23%-os) liberális-RMDSZ kormány

alakult, amelyet a legnagyobb ellenzéki párt, a Szociáldemokrata Párt a parlamentből támogatott.

2007-ben, Románia uniós csatlakozása következményeként sor került *az első európai parlamenti választásra* is. A novemberben megrendezett időközi EP-választáson a romániai magyarság az RMDSZ listája és Tőkés László független jelölt között választhatott. Minden előzetes jelzésre rácafolva meglepően alacsony -29,12 %-os - részvétellel zajlott a választás. A román szavazók távolmaradása kedvezett a magyar jelölteknek, mind az RMDSZ, mind Tőkés László átlépte az 5, illetve 2,8%-os választási küszöböt. Az RMDSZ a voksok 5,52%-át, Tőkés László pedig 3,43%-át gyűjtötte be. A Nemzeti Liberális Párt színeiben is mandátumot nyert egy magyar nemzetiségű képviselő, így összesen *négy romániai magyar képviselő került az Európai Parlamentbe.*

2008 a választások éve volt Romániában: júniusban helyhatósági, novemberben parlamenti választásokra került sor. A helyhatósági választások tétje az RMDSZ szempontjából lényegesen nagyobb volt, mint a korábbi választások esetében. A szövetségnek ezúttal „legitimitását” kellett bizonyítania, a magyar-magyar vita és a magyar versenytárs, a Magyar Polgári Párt (MPP) megjelenése következtében. Az eredmények azt mutatják, hogy az RMDSZ támogatottsága változatlan O maradt.

A 2008. június 1-jén lezajlott *helyhatósági választásokon az RMDSZ-MPP mandátumarány* 85-15%-ban oszlott meg. Az RMDSZ 184 polgármesteri, 2195 helyi tanácsosi, 89 megyei tanácsosi, 4 megyei elnöki, 9 megyei alelnöki, 231 alpolgármesteri, az MPP 11 polgármesteri, 489 helyi tanácsosi és 10 megyei tanácsosi helyet szerzett.

2. táblázat A két magyar pártra leadott szavazatok száma és aránya

Szervezet	Magyei tanácselnökök	Polgármesterek	Helyi tanácsosok	Magyei tanácsosok
MPP	79135(0,99%)	61282(0,69%)	79238(0,93%)	84620(1,01%)
RMDSZ	419028(5,26%)	378413(4,28%)	404657 (4,75%)	429329(5,13%)

A helyhatósági választásokon bizonyos mértékben az etnikai szavazás visszaszorulása volt tapasztalható. Több mint harminc román többségű településen román szavazatok segítségével győzött az RMDSZ polgármesterjelöltje, köztük négy városban - Szatmárnémetiben, Szászrégenben, Tasnádon és Zombolyán.

A november 30-i parlamenti választás több szempontból is *határkő volt a romániai magyarság politikatörténetében.* Mindenekelőtt az év folyamán módosított választási törvény következtében, amely eltörölte a pártlistákat, és kizárólagosan egyéni jelöltek megmérettetésévé tette a parlamenti választást, illetve azért, mert a rendszerváltás óta először állt elő az a helyzet, hogy *két magyar párt versenghetett a másfél milliós magyar kisebbség parlamenti képviseletéért.* A Magyar Polgári Párt úgy döntött, hogy nem próbál meg önállóan indulni a parlamenti választásokon, de öt független jelöltet támogat Hargita, Kovászna és Maros megyében. A választásokat követően az MPP által támogatott független jelöltek egyike sem jutott be a parlamentbe, az RMDSZ újabb négyéves mandátumot nyert.

A 2008-ban bevezetett *új választási rendszerrel mindenki elégedetlen.* Bár az egyfordulós, egyéni körzetes rendszert egyértelműen azzal a céllal hozták létre, hogy a legnagyobb

támogatottságnak örvendő személyek jussanak a törvényhozásba, a gyakorlat épp erre cáfolt rá. Választókerületükben nyertes politikusok maradtak mandátum nélkül, megyei szinten rosszul szereplő pártok az országos eredménynek köszönhetően már megnyertnek hitt mandátumokat vittek el helyi szinten jobban teljesítő pártok elől.

Rekordalacsony részvétel mellett (39,26%) zajlott le a november 30-i román parlamenti választás. Területi megoszlásban az immár hagyományosnak számító helyzet ismétlődött meg. A vidéki lakosság közel 10%-kal nagyobb arányban élt szavazati jogával, mint a városlakók (44%-35,63%). A Kárpátokon kívüli román megyék lakossága jóval nagyobb arányban szavazott, mint a magyarok által is lakott erdélyiek. A képviselőházban a PSD-PC 33,09, a PDL 32,36, a PNL 18,57, az RMDSZ 6,17 százalékot, a szenátusban pedig a PSD-PC 34,16, a PDL 33,57, a PNL 18,74 és az RMDSZ 6,39 százalék szavazatot kapott. A mandátumok elosztása következtében mégis a PDL került előnyösebb helyzetbe, 3 mandátummal megelőzve a szociáldemokratákat. A mandátumok a következőképpen alakultak: a képviselőházban a PDL 115, a PSD-PC 114, a PNL 65, az RMDSZ 22; a szenátusban a PDL 51, a PSD-PC 49, a PNL 28, az RMDSZ pedig 9 mandátumot szerzett.

Az RMDSZ 2008. november 30-i parlamenti választási teljesítménye a szövetség támogatottságának stabilizálódását jelzi: képviselőházi jelöltjei összesen 425 008 szavazatot kaptak, míg a szenátorjelöltekre ezúttal is többen, 440449-en voksoltak. Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy az RMDSZ ugyanolyan jól szerepelt, mint a helyhatósági választásokon, annak ellenére, hogy az országos részvétel csak 39,26% volt, míg a júniusi önkormányzati választásokon a szavazati joggal rendelkezők 50,67%-a járult az urnák elé. A választói aktivitás csökkenése távlatilag komoly gondokat okozhat a magyar képviselőnek. A székelyföldi megyékben a választói aktivitás nem érte el a 40%-ot, és a magyarok által jelentősebb mértékben lakott megyék (például Maros, Szatmár, Bihar) is csupán közepesen teljesítettek ilyen tekintetben. Mivel ezekben a megyékben mindenhol kiválóan szerepelt az RMDSZ - például Marosvásárhely minden szavazókerületében nyert, Biharban emelte parlamenti képviselőinek számát -, ugyanakkor a szörványlét szélén álló megyékben, mint például Kolozs, Szilágy is csupán az értelmezhetetlen visszaosztás következtében veszített pozícióból, úgy tűnik, hogy a nem többen élő magyar szavazók magasabb arányban éltek szavazati jogukkal.

A romániai magyar politika leginkább meghatározó kérdése továbbra is *a parlamenti képviselő* ügye. A magyarság részaránya Romániában 6,2%. Ez az arány hosszabb távon csak abban az esetben tudja biztosítani az ötszázalékos parlamenti küszöb átlépését, ha a magyarok minimális mértékben szavaznak román pártokra, és a magyar voksok nem oszlanak meg. A parlamenti politizálásra szüksége van a romániai magyarságnak. Az EU-integráció utáni román belpolitikai események azt igazolják, hogy bár a romániai magyarság alapvető nyelvi jogait sikerült biztosítani az elmúlt években, a gazdasági versenyhátrány, a magyarok lakta régiók infrastrukturális fejlesztése, a restitúció kivitelezése, a magyar oktatás folytonosságának biztosítása érdekében továbbra is szükség van a magyar jelenlétre a román belpolitika erőterében.

2. Civil társadalom

1989 után több nagy hagyományú erdélyi magyar társadalmi szervezet alakult újjá, és számos alapítvány született. A romániai magyar alapítványok és egyesületek száma ma meghaladja a háromszázat, tevékenységük a hagyományörzéstől a kultúrán, művészetén, oktatáson, szociális gondozáson keresztül egészen a kutatásig, gazdaságfejlesztésig terjed. Számtalan regionális vagy kimondottan helyi érdekeltégű művelődési társaság létesült, elsősorban a városokban.

A teljesség igénye nélkül említést érdemelnek az alábbi önszerveződések: *Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége, Barabás Miklós Céh, Bolyai Társaság, Civitas Alapítvány, Collegium Transsylvanicum Alapítvány, Communitas Közalapítvány, Erdélyi Kárpát Egyesület, Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület, Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kelemen Lajos Műemlékvédő Társaság, Kőrösi Csoma Sándor Közművelődési Egyesület, Korunk Baráti Társaság, Kriza János Néprajzi Társaság, Mikes Kelemen Közművelődési Egyesület, Regionális és Antropológiai Kutatások Központja, Romániai Magyar Gazdák Egyesülete, Romániai Magyar Könyves Céh, Romániai Magyar Pedagógusok Szövetsége, Romániai Magyar Közgazdász Társaság, Romániai Magyar Zenetársaság, Szatmárnémeti Kölcsey Kör, Szórvány Alapítvány, Erdélyi Magyar Civil Szervezetekért Alapítvány.*

Működésüket legtöbbször a megfelelő anyagi eszközök hiánya nehezíti. Ezek pótlására a magyarországi közalapítványok, valamint a RMDSZ által létrehozott Communitas Alapítvány is jelentős támogatásokat nyújt.

Az önszerveződési folyamat jelentősen előrehaladt az ifjúság körében is. Országos ernyőszervezetként működik a *Magyar Ifjúsági Értekezlet (MIÉRT)*, a *Magyar Ifjúsági Tanács (MIT)*, valamint a *Magyar Ifjúsági Szervezetek Szövetsége (MISZSZ)*. Meg kell említenünk a *Romániai Magyar Középiskolások Országos Szövetségét (MAKOSZ)*, a *Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetséget (MADISZ)*, az *Itthon Fiatalon Mozgalom (IFM)* regionális és települési szintű szervezeteit, az egyetemi városokban működő diákszövetségeket összefogó *Országos Magyar Diákszövetséget*, továbbá az *Állampolgár Menedzser Egyletet (ÁME)*; ifjúsági képzési, továbbképzési programok), a református fiatalokat tömörítő *Ifjúsági Keresztyén Egyleteket (IKE)*, valamint az unitárius fiatalok *Országos Dávid Ferenc Ifjúsági Egyletét*.

3. Oktatás

Hivatalos népszámlálási adatok szerint a 12 éven felüli összlakosság 95,3%-a iskolázott (általános, közép- vagy felsőfokú végzettségű), a magyarság esetében ez az arány kedvezőbb: 98%. Nem ilyen kedvező a helyzet a felsőfokú képzés terén: az országos átlag 5,1 %, a főiskolát vagy egyetemet végzett magyarok aránya csupán 3,6%. *Legjellemzőbb a romániai magyarságra a középfokú képzés: az országos 66,6%-hoz mérten a magyarság 74,6%-os számaránya a legkedvezőbb. A csupán általános iskolai képzettségű magyarok számaránya viszonylag alacsony, 2%-os. Ez a mutató az országos átlagot tekintve 4,7%.*

Számarányánál és történelmi hagyományainál fogva a romániai magyarság *természetes és jogos igényének tartja az óvodától az egyetemig terjedő anyanyelvi oktatást*. Az 1989-es rendszerváltást követően fokozatosan kezdett kiépülni a diktatúrában szinte teljességgel felszámolt magyar oktatási hálózat. Az *1999. július 1-jén elfogadott oktatási törvény minőségi változást hozott az anyanyelvű oktatás számára*. Ez a máig hatályos jogszabály (újabb módosítása jelenleg folyamatban van) minden szinten biztosítja a magyar nyelvű szakoktatást és a felvételi vizsgát, azon a nyelven, amelyen a diák elsajátította ismereteit. Lehetővé teszi a román nyelv tanulását sajátos program keretében az alsó tagozatokban és speciális tankönyv alapján az általános iskolák felső tagozatában. Kis településeken - így szórványvidéken is - lehet létszám alatti anyanyelvű osztályokat működtetni. Úgyszintén lehetővé teszi magyar nyelvű csoportok, tagozatok, kollégiumok és karok szervezését a felsőoktatásban. Ezzel szemben korlátozó jellegű a kisebbségek nyelvén oktató felsőoktatási intézmények létesítésében: így magyar nyelvű állami egyetem nem, csupán multikulturális egyetem hozható létre, amelynek oktatási nyelvét külön törvény szabályozza.

A 2007/2008-as tanévben a magyar nyelvű óvodai és közoktatásban, 2 112 intézményben 174885 gyermek tanult, és 10 859 pedagógus tanított. Emellett 489 iskolában 5 984 románul

tanuló magyar diák kérésre magyar nyelv- és irodalomoktatásban vehetett részt 801 oktató irányításával, tehát a magyar nyelvű iskolák, osztályok és a magyar nyelvet is tanrendre tűző osztályok együttes száma meghaladta a 2,5 ezret. A magyar nyelven tanulók részaránya 5% volt. Az intézmények nagyobb része, valamivel több mint fele önálló magyar intézményként, a többi pedig tagozat formájában működött. Szintek szerinti bontásban 1003 óvodában, 411 elemi és 929 általános iskolában, valamint 153 középiskolában és 21 szak-, mester-, illetve posztsekunder iskolában folyt magyarul az oktatás. Óvodába 41 054 magyar gyereket írtattak; a népességfogyásból adódó számbeli csökkenés ellenére ezen a szinten a legmagasabb - 6,3% - a magyar gyermekek aránya. Az elemi oktatásban (I-IV. osztályban) 47 603 magyar gyermek tanult, részarányuk 5,5% volt. Általános szinten (V-VIII. osztályban) 44697 magyar diák folytatta tanulmányait, részarányuk 4,8%-ot tett ki. A középiskolákban 31 559 magyarul tanuló diákot regisztráltak, az ő részarányuk 3,9%. Ezt egészíti ki a szak- és posztsekunder oktatás 8 870, illetve 1 102 tanulóval, 4%, illetve 2,4%-os részarányal. *A magyar nyelvű iskolahálózat egyik jellegzetessége a felülreprezentáltság.* Míg a magyarul tanulók részaránya 4,97%, a magyar oktatási intézményeké 10,9%.

A felsőfokú oktatásban részesülő magyar diákok létszáma látványosan növekedett, részarányuk pedig hosszú évek után, bár lassabban, de elmozdult az 1989. évi 4,3%-os szintről, megközelítette az 5%-ot (4,87%). 2007/2008-ban a romániai felsőfokú intézményeket 38 085 magyar hallgató látogatta. Közülük 28452 fő állami, 9633 pedig magán-, illetve alapítványi egyetemen tanult. A 2004/2005-ös tanévtől, a bővülő anyanyelvi iskolahálózat ellenére, a magyarul tanuló diákok száma az általános népességfogyás következtében csökken, s ez a negatív folyamat töretlen.

Magyar nyelvű oktatás négy állami felsőoktatási intézményben folyik: a kolozsvári Babeg—Bolyai Tudományegyetemen, a marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetemen, a marosvásárhelyi Színművészeti Egyetemen és a Bukaresti Egyetem hungarológiai szakán. A román tanügyi törvény a magánoktatás kategóriájába sorolja a felekezeti oktatási intézményeket is. Ilyenek a kolozsvári magyar tannyelvű Egyetemi Fokú Protestáns Teológiai Intézet, a gyulafehérvári Katolikus Teológia és a nagyváradi Partiumi Keresztény Egyetem. 2001-ben megkapta az illetékes román hatóságoktól a működési engedélyt a magyar állam támogatásával létrehozott Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem is, amelynek az akkreditációs folyamata a záró szakaszba érkezett. 2008-ban akkreditált felsőoktatási intézménnyé vált a Partiumi Keresztény Egyetem és a Protestáns Teológiai Intézet is.

Az elmúlt 15 évben az erdélyi magyarság körében 40%-kal csökkent a születések száma - ennek a negatív demográfiai folyamatnak nyilván egyenes következménye az iskolások számának csökkenése. 2008-ban mindössze 43 ezer általános iskolás korú magyar gyerek volt, míg az 1990/91-es tanévben 91 ezer magyar kisdíákot jegyeztek be. Amennyiben a demográfiai trendek nem változnak, 2010-ben már alig több mint 25 ezer magyar középiskolással lehet számolni, akik közül 19,5 ezer érettségizik majd le. Ez a távlat korlátot szab a magyar tannyelvű felsőoktatás mennyiségi fejlesztésének is.

4. Kultúra, tudomány

A kultúra, a közművelődés fejlesztésére az 1989-es fordulatot követő gazdasági és politikai körülmények között - különösen az 1996. évi választásokig - egyedüli lehetőség az önszerveződés maradt. Az 1995-ig kialakított alternatív magyar közművelődési intézményrendszer jelenleg több száz egyesületet, alapítványt, szövetséget foglal magában, a hagyományörzéstől a művészetig, infrastrukturális alapját az *Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület* 15 ingatlanból álló *magyarházhálózata* biztosítja.

A több mint két évszázados múltra visszatekintő erdélyi magyar *színházi* hálózat gyakorlatilag lefedi a magyarlakta területeket. *Magyar társulat* működik Kolozsváron, Marosvásárhelyen, Temesváron, Nagyváradon, Szatmárnémetiben, Sepsiszentgyörgyön, Székelyudvarhelyen, Csíkszeredán. Az egyetlen *magyar opera* Kolozsváron található. A nagy hagyományú színházak mellett az elmúlt években *új kezdeményezéseknek* is tanúi lehetünk, ilyenek a gyergyószentmiklósi Figura Stúdió Színház, a Marosvásárhelyi Színiakadémia Stúdiója, a nemrég alakult székelyudvarhelyi és csíkszeredai önálló társulatok. Több *bábszínház* (Nagyvárad, Kolozsvár) is színesíti a palettát. A *színészutánpótlást* a Marosvásárhelyi Színművészeti Főiskola, a kolozsvári egyetem színházművészeti szaka és az egyes színházak mellett újabban működő stúdiók biztosítják. A romániai hivatásos magyar *táncművészetet* a marosvásárhelyi Maros Népi Együttes, a Hargita Együttes, a Pipacsok Táncegyüttes reprezentálja. Jelentős szerepet tölt be a romániai magyarság kulturális életében az *amatőr művészeti mozgalom*, különösen a hagyományörzés, a néptánc-népzene, a tárgyalkotó népművészet, versmondás, színjátszás területén.

A *könyvkiadók* gazdasági nehézségeik ellenére imponáló teljesítményt nyújtanak, azonban nem tudják kielégíteni az olvasói szükségleteket, a könyvtárak állományának pótlását, gyarapítását, különösen a klasszikus irodalom, a tudományos és enciklopédikus művek tekintetében. A legfontosabb magyar könyvkiadók: *Pallas Akadémia* (Csíkszereda), *Mentor* (Marosvásárhely), *Polis* (Kolozsvár), *Kriterion* (Bukarest).

Az erdélyi magyarság „tudományos akadémiájának” szerepét az *Erdélyi Múzeum-Egyesület* (EME) kívánja betölteni, amelynek tevékenysége az erdélyi magyar nyelvű tudomány művelése, tudományos előadások, ülészakok szervezése mellett felöleli tudományos időszaki kiadványok - *Erdélyi Múzeum, Múzeumi Füzetek, Műszaki Tudományos Füzetek* - megjelentetését is. Kiemelkedő, az összmagyar tudományosság számára egyedülálló vállalkozás az EME égisze alatt megvalósuló *Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár*, kötetei több évtizedes kutatómunka szintéziseként látnak napvilágot.

A műszaki foglalkozásúak szakmai anyanyelvi képzését, továbbképzését, ismereteinek bővítését szolgálja - többek között konferenciák, szakmai találkozók szervezésével és kiadványok (*EMT Tájékoztató, Firka, Műszaki Szemle, Civil Info*) közzétételével - az *Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság* (EMT). A *Kriza János Néprajzi Társaság* a romániai magyar néprajzosok gyűjtőmunkáját irányítja és ösztönzi, tudományos tanácskozásokat szervez, könyvtári és dokumentációs központot működtet.

Összességében elmondható, hogy a romániai magyarság számarányánál és súlyánál fogva autonóm, fejlődésre képes magyar kultúra létrehozására alkalmas szellemi és szervezeti potenciállal és részben megfelelő intézményi háttérrel, tárgyi feltételekkel is rendelkezik. A romániai gazdasági helyzetben azonban a kisebbségi magyar kultúra és tudomány a jövőben sem nélkülözheti az anyaország fokozott támogatását.

5. Egyházi intézményrendszer és vallásgyakorlás

A romániai magyarság lényegében *négy történelmi egyházhoz* (római katolikus, református, unitárius és evangélikus-lutheránus) tartozik. A különböző szabadegyházakhoz tartozó magyar hívők száma - ezek országos térnyerésével arányosan - növekvő tendenciát mutat.

3. táblázat A romániai magyarság vallási megoszlása a 2002. évi népszámlálás adatai szerint

Felekezet	Lélekszám (ezer fő)	Részarány (%)
Református	698,5	47,2

Római katolikus	584,1	41,2
Unitárius	66,8	4,6
Evangélikus	17,4	1,2
Baptista	11,6	0,8
Adventista	7,2	0,5
Más vallású	59,0	4,3
Vallás nélküli	2,9	0,2
Összesen	1447,5	100,0

A 2002. évi népszámlálási adatokból a magyarságon belül csupán a református és unitárius felekezet esetében számszerűsíthető a változás, a többihez románok, németek és más nemzetiségűek is tartoznak. A reformátusok lélekszáma tíz év alatt 698 ezerre, az unitáriusoké pedig 67 ezerre csökkent. A római katolikus egyházhoz tartozó hívek magas száma - 1 028 401 - azt jelzi, hogy e felekezeten belül növekszik a román anyanyelvűek részaránya. A magyar egyházak anyagi gondokkal küzdenek, állami támogatásuk korlátozott. Az 1989-es fordulatot követően a nyolc magyar püspökség létrehozta *az erdélyi magyar püspöki konferenciát*.

Kedvező hatású volt a törvényesen elismert felekezeteknek nyújtandó támogatásról szóló *2002. évi 125. sz. törvény*, amely szubvenciókat állapít meg a világi alkalmazottak számára, elrendeli a költségvetési keret megállapítását a felekezeteknek nyújtandó támogatás céljából, és lehetővé teszi e keret elkülönítését a helyi költségvetésekből. A klérus javadalmazásáról szóló *1999. évi 142. sz. törvényt módosító 2002. évi 354. sz. törvény* az inflációhoz igazította a klérus és az egyházak világi alkalmazottainak javadalmazását.

A Romániában hivatalosan elismert egyházak 1990 óta igényelték *egyházügyi törvény elfogadását*, annak reményében, hogy az biztosítaná a felekezeti iskolahálózat működtetéséhez való jogot - anyanyelven is. Fontos előrelépés, hogy a módosított alkotmány immár önálló oktatási formaként ismeri el a felekezeti oktatást, megvalósításához az RMDSZ a tanügyi törvény ilyen irányú módosításának kezdeményezését tervezi. A 2006-ban elfogadott egyházügyi törvény Romániában nem kavart különösebb hullámokat, de az amerikai kormányzat diszkriminatívnek minősítette, bírálta a Helsinki Bizottság és a Velencei Bizottság is, mivel kidolgozásakor a kormány az egyházként el nem ismert vallási csoportosulásokkal nem konzultált.

Az egyházak számára az egyik legfontosabb kérdés *az államosított felekezeti ingatlanok ügye*. A 2002. évi 501. sz. törvény rendezte az egyházi ingatlanok kérdését, végrehajtása 2003-ban kezdődött el (458/2003-as törvény). Az országos restitúciós bizottsághoz 1950 magyar egyházi kérés érkezett, 2007 végéig közel ezer ügyben határoztak. A természetbeni visszaszolgáltatási döntések több mint 40%-át magyar történelmi egyház *javára* hozták. A romániai törvényi keret előírásaival összhangban a helyi önkormányzatoknak öt év áll rendelkezésükre, hogy megfelelő helyiségeket biztosítsanak azoknak az oktatási és egészségügyi közintézményeknek, amelyeknek eddigi székhelyét vissza kell szolgáltatni az egyházaknak. A volt tulajdonosok számára fizetendő bért a 1886/2006-os kormányrendelet és a 343/2007-es módosított kormányrendelet írja elő. A 2007-es módosítás lényegesen emelte a megszabható bérleti díjak mértékét. A 244/2004-es kormányrendelet pedig előírja, hogy ebben az időszakban a volt tulajdonos mentesül az ingatlanadó alól. A restitúciós folyamat eredményeként számos iskolaépület - így például a kolozsvári *Református Kollégium*, az

egykori *Unitárius Kollégium* (ma Brassai Sámuel Líceum) vagy a marosvásárhelyi *Bolyai Líceum* -már visszakerült az egyházak tulajdonába.

6. Tömegtájékoztatás

A Ceaugescu-rendszer bukása, a sajtószabadság pozitív változásokat eredményezett a romániai, ezen belül a magyar nyelvű tömegtájékoztatásban is. E kétségtelenül kedvező fejlemény ellenére *az állami rádiózás és televíziózás keretei között működő magyar nyelvű adások még nem elégítik ki a szükségleteket*. Jelentős előrelépés történt viszont a magántulajdonban lévő audiovizuális adók magyar nyelvű műsorai tekintetében. Az audiovizuális törvény is előírja, hogy azokon a területeken, ahol a kisebbségek részaránya eléri a 20%-ot, a *kábelszolgáltatók kötelesek az adott kisebbség nyelvén is műsort sugározni*. Magyar nyelvű műsorok vannak olyan településeken, megyékben is, ahol jóval 20% alatti a részarány. 2006-ra száz körülire emelkedett a magyarul is műsort szolgáltató médiumok száma.

A fontosabb folyóiratok: *Korunk, Helikon, Látó, Magyar Kisebbség*. A legfontosabb napilapok: *Bihari Napló, Hargita Népe, Háromszék, Krónika, Népújtság, Új Magyar Szó, Szabadság, Szatmári Friss Újság, Nyugati Jelen*. A hetilapok közül említést érdemel: *Brassói Lapok, Bányavidéki Új Szó, Szilágyság, Erdélyi Riport*, valamint a 2003-ban megújult *A Hét*.

Az 1999-ben kísérleti jelleggel létrejött, hetilapként működő, majd 2001. július végén napilappá alakult első erdélyi magyar internetes portál, a *Transindex* 2007-re a romániai magyar sajtópiac jelentős szereplőjévé lépett elő. 2007 őszén már több erdélyi internetes magyar portál is működik, ezek közül legjelentősebb az *erdely.ma*, a *mediatica.ro*, valamint a *hírszerző.ro*.

V. TÁMOGATÁSOK

A másfél milliós lélekszámú erdélyi magyarság számára az egyik legnagyobb kihívás Románia integrációja után is az anyanyelvű oktatás biztosítása és fejlesztése maradt. Az erdélyi magyar felsőoktatás támogatása mint kiemelt program nem csupán a magyar állam által létrehozott és fenntartott *Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem* további finanszírozását jelenti. 2008-ban az egyetem és a fenntartó magyar kormány megállapodott a finanszírozás új formájáról. Romániában a legtöbb magyarul tanuló egyetemi hallgató a kolozsvári *Babes-Bolyai Tudományegyetemre jár*, de magyar csoportok működnek a marosvásárhelyi *Orvosi és Gyógyszerészeti Intézetben*, valamint az ugyancsak marosvásárhelyi *Színművészeti Főiskolán is*. E felsőoktatási intézmények magyar háttérintézményeiben folyó színvonalas tudományos, kutatási tevékenységet ugyanúgy támogatja a magyar kormány, mint az akkreditáció előtt álló *Sapientia*t. Bár a Romániában élő nagyszámú magyar kisebbség kiterjedt anyanyelvű oktatási hálózattal rendelkezik, a szórványkérdés - s ezen belül a szórványoktatás -a közösség legégetőbb problémái közé tartozik. Az erdélyi magyarság kétharmada ugyanis szórványban él. Két-három megye kivételével, de főképpen Dél-Erdélyben, nagyon sok helyen csak *szórványkollégium* működtetésével oldható meg a magyar nyelvű oktatás.

Románia esetében az általános prioritásokon túl a következő támogatandó célok fogalmazódtak meg: a magyar nyelvű felsőoktatás és felsőoktatási ösztöndíjak, a magyar nyelvű kulturális folyóiratok, sajtóorgánumok, internetes honlapok tartalomszolgáltatásainak segítése, illetve a könyvtárak támogatása.

A közel hatvan magyar nyelvű írott sajtótermék közül csupán néhány részesül közvetlen állami támogatásban. A magyar költségvetési támogatások elosztása 2007-ig az *Illyés*

Közalapítvány (IKA) alkuratóriuma mellett működő sajtószaktestület pályázati rendszerében történt, ebből támogatják az újságírók szakképzését is, amelynek állami formája (egyetemi szintű képzés Kolozsváron) mellett megtalálható a magánoktatási forma is (*Ady Endre Sajtókollégium*, Nagyvárad). Az IKA mellett a 2005-ben létrejött *Szülőföld Alap* nyújtott sajtótámogatásokat, 2007-től kezdődően pedig az alap kibővült anyagi kerete biztosítja a határon túli magyar média legfontosabb támogatási forrását.

A szakmai kollégiumok meghirdetett felhívásaira 11 266 pályázat érkezett be, a kollégiumi döntések alapján az erdélyi pályázók 755,8 millió forint támogatásban részesültek. A kis összegű programok támogatásának lebonyolításának jogát mindhárom kollégium esetében az *Eurotrans Alapítvány* nyerte el.

A 2007-ben új támogatási formaként létrejövő *nemzeti jelentőségű intézmények és programok* keretből a romániai magyarságnak évente 386 millió forint jut felsőoktatásra, szórványoktatásra, közművelődésre, színház-támogatásra, valamint a csángó oktatási-kulturális programok támogatására.

4. táblázat Nemzeti jelentőségű intézmények és programok támogatása

Oktatási intézmények	Támogatási összeg (MFt)
Sapientia EMTE	200 (+1 Mrd Ft)
Iskola Alapítvány (Kolozsvár) -Tanári lakás, illetve szakkollégium létrehozása Erdélyben c. program	50
Kolozsvári Magyar Egyetemi Intézet	5
Szakmai műhelyek, kutatóintézetek	
Romániai Magyar Pedagógusok Szövetsége (RMPSZ) -módszertani központok működési támogatása	5
Teleki Alapítvány (Marosvásárhely) Teleki Téka működési támogatása	2
Irodalmi és kulturális szakmai szervezetek támogatási programja	
Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület Magyar házak hálózata	5
Erdélyi Múzeum Egyesület	8
Irodalmi és kulturális szakmai szervezetek támogatási programja	10
Szórványprogram	
Moldvai Csángó Magyar Szövetség (Bákó) Csángók iskolán kívüli anyanyelvi oktatása	56
Szövetség a Szórványért Alapítvány (Kolozsvár) - szórványkollégiumok működési támogatása	25
Színház-támogatási program	
Romániai magyar színházak	20
Összesen	386

Mindezek mellett a Miniszterelnöki Hivatal biztosította a hagyományos kiegészítő és programtámogatásokat. Az erdélyi szervezetek 2008-ban mintegy 400 millió forint értékben részesültek program- és működési támogatásban.

SZLOVÁKIA

I. A SZLOVÁK KÖZTÁRSASÁG ÁLTALÁNOS ADATAI

(A népességi adatokat a 2001. évi népszámlálás alapján közöljük. Az ettől eltérő eseteket jelöltük.)

Terület: 48 845 km²

Összlakosság: 5 455 407 fő (2008. évi becsült adat)

Népsűrűség: 110 fő/km²

Városi lakosság: 56%

Népegészség: csecsemőhalandóság: 11 ‰, átlagéletkor: 76,33 év (nők); - 68,4 év (férfiak)

Etnikai megoszlás: szlovák (85,8%), magyar (9,7%), roma (1,7%), cseh (0,8%), ruszin (0,4%), ukrán (0,2%)

Beszélt nyelvek: szlovák (hivatalos), magyar, cseh, ukrán, ruszin, német, lengyel, roma

Vallások: római katolikus (68,9%), evangélikus (6,9%), görög katolikus (4,1%), református (2%), görög-keleti ortodox (0,6%), jehovista (0,2%), baptista (0,1)

Iskolai végzettség: alapiskolát végzett 21,1%, középiskolát 61,5% (szakmunkásképzőt 27,6%, szakiskolát 2,9%, szakmunkásképzőt érettségivel 2,8%, szakközépiskolát 20,4%, gimnáziumot 7,8%), főiskolai és egyetemi diplomával rendelkezik 10,2% (2001. év végi adat)

Főváros: Pozsony (Bratislava, 442 197 lakos), nagyobb városok: Kassa (Kosice, 235 160), Nyitra (Nitra, (89969), Eperjes (Presov, 87 765). A községek száma: 2825

Államforma: köztársaság. Államfő: Ivan Gasparovic

Közigazgatás: Az 1996-os Meciar-féle szabályozás 8 államigazgatási kerületre -Pozsony, Nagyszombat, Trencsén, Nyitra, Zsolna, Besztercebánya, Eperjes, Kassa (Bratislava, Trnava, Trencín, Nitra, Zilina, Banská Bystrica, Presov, Kosice) - és 79 járásra osztotta fel az országot. 2001 júniusában a parlament létrehozta az államigazgatási kerületekkel azonos önkormányzati kerületeket is. 2004. január 1-jétől a járási állami hivatalok megszűntek, feladataikat a körzeti, speciális és részben a községi hivatalok vették át.

1. Politikai szerkezet

A törvényhozás legfelső szerve: a Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsa; végrehajtó hatalom: kormány; az igazságszolgáltatás legfelsőbb szervei: alkotmánybíróság, legfelsőbb bíróság. Jelentősebb politikai pártok: Irány-Szociáldemokrácia (Smer-SD), Szlovák Demokratikus és Keresztény Unió (Slovenská Demokratická a Kresfanska Únia - SDKÚ), Magyar Koalíció Pártja (MKP / Strana Mad'arskej Koalicie - SMK), Kereszténydemokrata Mozgalom (Kresfanskodemokratické Hnutie - KDH), Demokratikus Szlovákiáért Mozgalom - DSZM Néppárt (Hnutie za Demokra-ticke Slovensko Ludova Strana - HZDS-LS), Szlovák Nemzeti Párt (Slovenská Národná Strana - SNS)

2. Gazdasági adatok

Foglalkoztatottak száma: 3,349 millió (63,1%). A bank- és biztosítói szféra, valamint az energetika és a távközlés a legjobban fizető ágazat, itt az országos átlagórabérnek csaknem a dupláját keresik. Az országos átlag feletti még az orvosok és a gépiparban dolgozók keresete, megközelítik az országos szintet a tömegközlekedés dolgozói, igen jelentősen elmarad ettől például a pedagógusok bére, s még rosszabb a kiskereskedelem és a közszolgáltatásokban dolgozók helyzete.

Munkaerő megoszlása gazdasági ágazat szerint: mező-, erdő-, halgazdaság 13,93%, ipar 33,13%, építőipar, geológia és tervező tevékenység 9,27%, közlekedés és távközlés 6,3%, kereskedelem és egyéb termelő tevékenység 8,92%, tudomány és kutatás 1,35%, lakásgazdálkodás és kommunális szolgáltatások 3,3%, oktatásügy, kultúra, egészségügy 13,6%, egyéb nem termelő ágazatok 5,71%.

GDP: 54,08 milliárd EUR (2007) GDP/fő: 11 150 EUR (2007) Infláció: 4,2% (2008. október) Munkanélküliség: 10,1% (2008. szeptember) Átlagbér: 681 EUR (2008.I. negyedév)

2005-ben a gazdaság bővülése 6,6%-os volt, 2006-ban pedig a várakozásokat felülmúlva elérte a 8,8%-ot. 2007-ben már átlagosan 10,4%-os (az Európai Unióban a legmagasabb) volt a GDP-többség az előző év hasonló időszakához képest volt), 2008. harmadik negyedévében pedig 7,1% volt a növekedés mértéke.

A nagy külföldi beruházások lezárultával, az exporttermelés föllendülése nyomán 2007-2008-ban a GDP-növekedés forrásai között erőteljesen nőtt a lakossági fogyasztás szerepe. A kormány intézkedésére 2007-ben elmaradt az év elején szokásos hatósági áremelések egy része, sőt januártól 4%-kal csökkentették a lakossági földgáz árát.

A lakossági fogyasztás növekedése gyorsult, a béremelkedés viszont kisebb volt a vártnál, és mivel a növekedést főleg az export táplálta, az inflációs adatok alakulása miatt nem került veszélybe Szlovákia 2009 elejére tervezett euróövezeti csatlakozása. *Az ország 2008-ban egy főre számítva a világ legnagyobb autógyártó hatalmává vált.* A PSA Peugeot Citroen, a dél-koreai Hyundai/Kia és a Volkswagen működő gyárai meghatározó szerepet játszanak a szlovák gazdaság teljesítménynövekedésében. Az autógyártásban is mutatkozó nemzetközi válság azonban fokozott veszélyt jelent.

Az utóbbi évek lendületes gazdasági fejlődése ellenére továbbra is *nagy problémát okoz az egyes régiók közötti fejlettségbeli különbség.* A befektetések elsősorban az ország nyugati felére - mindenképp a pozsonyi régióra - összpontosulnak. A fővárosban és vonzáskörzetében a termelés már 2001-ben meghaladta az Európai Unió átlagát. A fejlettségbeli aránytalanság természetesen megmutatkozik a munkanélküliség és a fizetések terén is. Például a munkanélküliségi ráta a rimaszombati járásban húsz százalék körüli, míg a pozsonyi régióban munkaerőhiány alakult ki.

II. A SZLOVÁKIAI MAGYARSÁG ÁLTALÁNOS ADATAI

1. Népszéégi adatok

A 2001. évi népszámlálás adatai a *szlovákiai magyarok drámai fogyásáról* tanúskodnak. 1991-ben még 567 296-an vallották magukat magyarnak (Szlovákia lakosságának 10,7%-a), tíz évvel később már csak 520 528-an (9,7%). A természetes népszaporulat csökkenése a közel 47 ezres, drámai fogyás alig 20%-át teszi csak ki: mintegy nyolcezer fővel apadt a magyarság létszáma az elhalálozási és születési adatok különbsége folytán. Nem jellemző a külföldre távozás sem. A fogyás fő okaként a demográfusok két jelenséget jelöltek meg. Egyrészt azok a szlovákiai magyar fiatalok, akik az 1970-80-as években szlovák tanítási nyelvű iskolákba jártak, elveszítették kulturális kötődésüket, majd a magas fokú urbanizáció következtében szülőfalujukból elköltözve gyökereiket is, és az új közegben asszimilálódtak. (Ez elsősorban a Csallóközben és a Mátyusföldről elszármazottakra vonatkozik.) A másik csoportot azok az „identitászavarral küzdők” alkotják, akik az 1989-es rendszerváltás utáni eufórikus hangulatban magyar múltjukra hivatkozva magyarosították magukat, a 90-es évek nemzetiségi ellentétei, a magyarság ellen folytatott kormánypropaganda hatására viszont 2001-ben már újra szlováknak vallották magukat. (Ez elsősorban a Bodroghözben és az Ungvidéken figyelhető meg.)

1. táblázat A lakosság nemzetiségi összetétele az 1996. évi közigazgatási átszervezés után létrehozott kerületekben, 2001

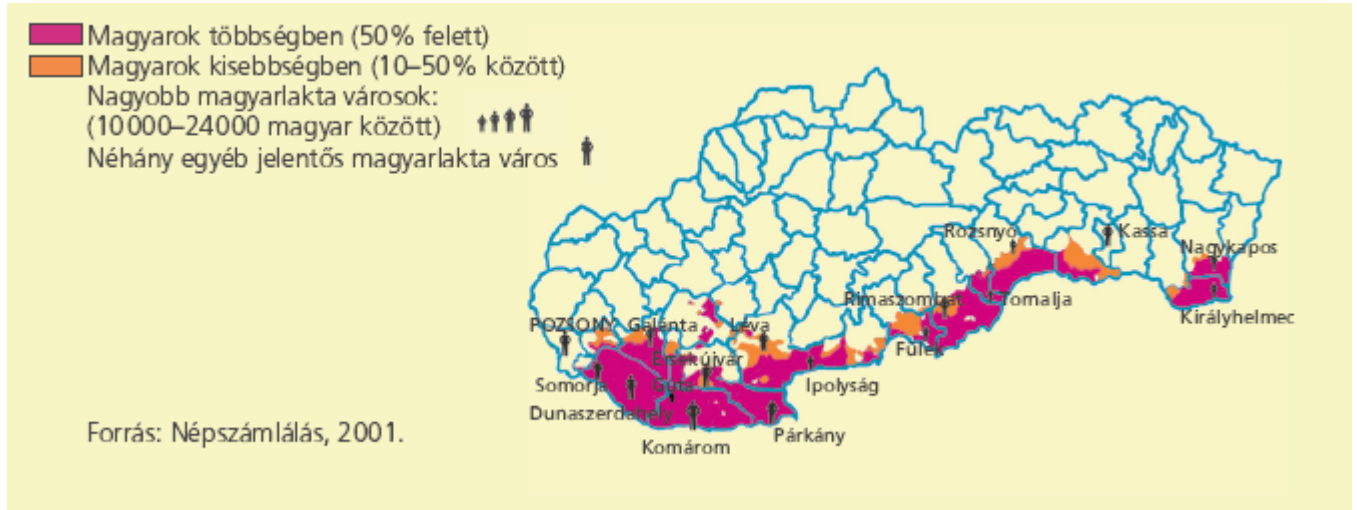
Államigazgatási kerület	Összesen	Szlovák fő	Magyar	%
Pozsony	599015	546 685	27 434	4,6
Nagyszombat	551003	407 246	130740	23,7
Trencsén	605 582	589 344	1058	0,2
Nyitra	713422	499 761	196609	27,6
Zsolna	692 332	674 766	660	0,1
Besztercebánya	662121	553 865	77 795	11,7
Eperjes	789968	716441	817	0,1
Kassa	766012	626 746	85415	11,2
Összesen	5379455	4614854	520 528	9,7

A szlovákiai magyarság többsége (92,2%) Dél-Szlovákiában él, a mintegy 550 kilométer hosszúságú szlovák-magyar államhatár mentén, összesen kilencezer négyzetkilométernyi összefüggő nyelvterületen. Ez nagyjából kétezer négyzetkilométerrel kisebb terület, mint 1918-ban volt. A magyar nyelvterület 523 településén a magyar lakosság aránya meghaladja a 10%-ot, ezen belül 435 községben részarányuk több mint 50%. E mutató tekintetében is csökkenő tendencia érvényesül. Ezenkívül még 87 településen élnek jelentős számban magyarok, de arányuk nem éri el a 10%-ot (így például Kassán és Pozsonyban több mint tízezer élnek, a lakosság mintegy 4-6% -át alkotva.)

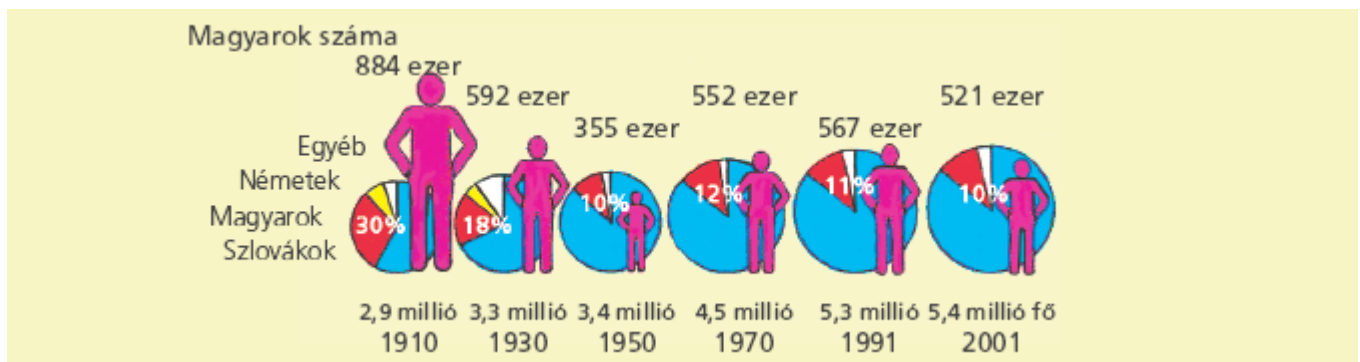
A szlovákiai magyarság aránya 1961 és 2001 között 12,4%-ról 9,7%-ra csökkent az összlakosságon belül. 1994-től kezdve a természetes népszaporulat csökkenő tendenciát

mutat. Az asszimilációs veszélyek nem mérséklődtek, ami részben azzal is magyarázható, hogy a magyar gyermekek kb. egyötödét szlovák iskolába íratják. Szlovákiában a városok lakossága nem gyarapszik, a magyar fiatalok is megmaradnak szülőhelyükön, ahol a magyar közösség megtartó erőként hat. Ugyanakkor a fejlett nyugati régióban, elsősorban Pozsony vonzáskörzetében az utóbbi évek során erőteljes változási folyamat bontakozott ki, amely komoly hatással van a települések etnikai összetételére is.

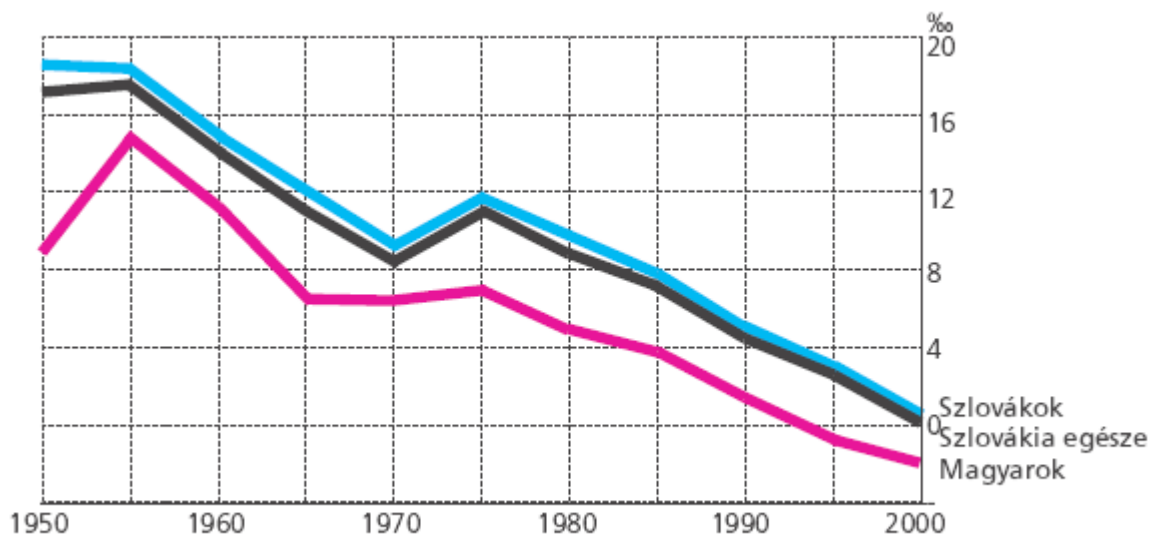
1. ábra Magyarok Szlovákiában

2. ábra Szlovákia nemzetiségi összetétele és a magyarok számának alakulása, 1910-2001

3. ábra A természetes népszaporulat Szlovákiában, 1950-2000

2. Gazdasági helyzet

A magyarok lakta vidékeken továbbra is hiányzik a tőke. Állami beruházásokból is kevesebb jut ezekbe a térségekbe, elsősorban környezetvédelmi jellegűek: kisebb hulladéklerakók, vízvezetékek, szennyvízelvezetők épültek a falvakban. A fejlődést erősen hátráltatják a rosszabb közlekedési és útviszonyok is. A déli régiók gazdasági állapotán érdemben az Európai Unió alapjainak pályázati lehetőségei változtathatnak. Az uniós források jelentős része nyílt meg a csatlakozás óta, és ezek komoly fejlesztési lehetőségeket biztosítanak az önkormányzatok, magánvállalkozók és civil szervezetek számára.

III. A SZLOVÁKIAI MAGYARSÁG JOGI HELYZETE

1. Jogszabályi háttér, kisebbségvédelmi dokumentumok, kisebbségi vegyes bizottság

Szlovákiában a kisebbségek jogállását alapvetően az alkotmány, valamint azok a nemzetközi dokumentumok határozzák meg, amelyeket a szlovák parlament az 1990-es években ratifikált.

Az *alkotmányt* 1992. szeptember 1-jén fogadták el, és 2001. február 23-án módosították. Az alkotmány önálló fejezetben foglalkozik a kisebbségek jogállásával, a deklarált jogokat azonban mind a mai napig nem foglalták össze egy egységes törvényben.

Az alkotmány az említett emberi és kisebbségi jogokról a következőket tartalmazza: „12. cikk

(2) A Szlovák Köztársaság területén az alapvető jogok és szabadságjogok mindenkinek biztosítottak nem, faj, bőrszín, nyelv, hit és vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, nemzetiségi vagy etnikai kisebbséghez való tartozás, vagyoni, származási vagy egyéb helyzet szerinti megkülönböztetés nélkül. Senkit sem lehet az említett indokból megkárosítani vagy hátrányosan megkülönböztetni.

(3) Mindenkinek jogában áll szabadon dönteni saját nemzetiségéről. Tilos ennek a döntésnek bármiféle befolyásolása és az elnemzetietlenítésre irányuló nyomás minden módja (...).

33. cikk

Bármely nemzetiségi kisebbséghez vagy etnikai csoporthoz való tartozás senkinek sem lehet hátrányára.

34. cikk

(1) A Szlovák Köztársaságban nemzetiségi kisebbséget vagy etnikai csoportot alkotó polgároknak biztosított minden területen a fejlődés, főként pedig az a jog, hogy kisebbségük vagy csoportjuk más tagjaival együtt a saját kultúrájukat fejlesszék, továbbá joguk van az információk anyanyelvükön való terjesztéséhez és befogadásához, a nemzetiségi közösségekbe való tömörüléshez, művelődési és kulturális intézmények alapításához és fenntartásához. A részleteket törvény állapítja meg.

(2) A nemzetiségi kisebbségekhez vagy etnikai csoportokhoz tartozó állam polgároknak a törvényben megállapított feltételek mellett az államnyelv el sajátításához való jogon kívül biztosított a joguk:

a, az anyanyelvükön való művelődéshez,

b, anyanyelvük hivatalos kapcsolatokban való használatához,

c, a nemzetiségi kisebbségeket és etnikai csoportokat érintő ügyek meg oldásában való részvételhez.

(3) A nemzetiségi kisebbségekhez és etnikai csoportokhoz tartozó állampolgárok számára az alkotmányban biztosított jogok gyakorlása nem irányulhat a Szlovák Köztársaság szuverenitásának és területi integritásának veszélyeztetésére, valamint többi lakosának diszkriminációjára."

A Magyar Köztársaság és a Szlovák Köztársaság miniszterelnöke 1995. március 19-én Párizsban írta alá a két ország jószomszédi kapcsolatairól és baráti együttműködéséről szóló *alapszerződést*, amelyet a Magyar Országgyűlés 1995. június 13-án, a Szlovák Nemzeti Tanács pedig 1996. március 26-án ratifikált. A szerződés 1996. május 15-én lépett hatályba.

Az alapszerződés 15. cikke részletesen taglalja a Magyarországon élő szlovák és a Szlovákiában élő magyar kisebbség jogait. Megállapítja, hogy a kisebbségekhez tartozó személyeknek joguk van *hatékonyan részt venni országos* és - ahol helyénvaló - *regionális* szinten a kisebbséget érintő *döntésekben*. Joguk van szóban és írásban a magán- és közéletben szabadon *használni anyanyelvüket*. Joguk van továbbá a belső jogrenddel és a két szerződő fél által vállalt nemzetközi kötelezettségekkel megegyezően használni anyanyelvüket a hivatalokkal való kapcsolatokban, beleértve a közigazgatást és a bírósági eljárásokat. Az állami nevelési-oktatási rendszer keretén belül joguk van adekvát lehetőségre *anyanyelvük oktatására és az anyanyelvükön történő oktatásra*, joguk van a nyilvános tömegtájékoztatási eszközökhöz való diszkriminációmentes hozzájutásra és saját *tömegtájékoztatási eszközökre*. A felek megteremtik a szükséges feltételeket, hogy a kisebbségek *megőrizhessék tárgyi és építészeti emlékeiket, emlékhelyeiket*, amelyek kulturális örökségüket, történelmüket és hagyományukat hordozzák.

A szerződés kimondja, hogy a szerződő felek *négy nemzetközi kisebbségvédelmi dokumentumot* kötelező érvényű jogi normaként fognak alkalmazni:

1. az Európa Tanács nemzeti kisebbségek védelméről elfogadott és a szerződő felek által 1995. február 1-jén aláírt keretegyezményét,

2. az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet emberi dimenzióval foglalkozó koppenhágai találkozásának 1990. június 29-én kelt dokumentu má,
3. az Egyesült Nemzetek Közgyűlése 47/135. sz., a nemzeti vagy etnikai, vallási és nyelvi kisebbségekhez tartozó személyek jogairól szóló nyilatkozatát,
4. az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése 1201 (1993) sz. ajánlását, tiszteletben tartva az egyéni emberi és polgári jogokat, beleértve a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek jogait.

Az alapszerződés kimondja, hogy a két ország miniszterelnökei évente legalább egyszer találkoznak, hogy megvitassák a kétoldalú kapcsolatok fejlesztésének további lehetőségeit, s a külügyminiszterek is legalább évente egyszer összeülnek az alapszerződés végrehajtásának áttekintése érdekében. A kisebbségi jogok gyakorlását biztosító 15. cikk betartásának ellenőrzésére pedig külön kormányközi vegyes bizottságot hoznak létre.

A szlovákiai magyar és a magyarországi szlovák kisebbség helyzetének javítása érdekében tevékenykedik a Magyar-Szlovák *Kisebbségi Vegyes Bizottság*, amely évenként megtartott ülésein ajánlásokat fogalmaz meg a két állam kormánya számára annak érdekében, hogy a kisebbségi közösségek jogi, oktatási, kulturális stb. problémáinak megoldását kölcsönösen elősegítsék.

Szlovákia részese az Európa Tanács két alapvető fontosságú egyezményének: a *nemzeti kisebbségek védelméről szóló keretegyezmény* 1999. február 1-jétől, a *regionális vagy kisebbségi nyelvek európai chartája* 2002. január 1-je óta hatályos Szlovákiában.

Hosszú diplomáciai tárgyalások után, 2004 januárjában lépett életbe Szlovákia és Magyarország között az a megállapodás, amely a magyar *kedvezménytörvény* által biztosított oktatási-nevelési támogatás folyósításáról szól. E megállapodás értelmében a *Pázmány Péter Alapítvány* intézi a támogatás folyósításának lebonyolítását. A támogatást nem egyének, hanem az oktatási intézmények mellett működő szülői szövetségek kapják.

A kisebbség számára oly fontos kérdések rendezése, mint például a Szlovákia által is ratifikált *regionális vagy kisebbségi nyelvek európai chartájának* gyakorlati alkalmazásával összefüggő egyes törvények módosítása vagy az önálló magyar nyelvű, nemzetiségi rádió és tv-adás beindítása szintén várat magára, noha létezik közszolgálati magyar rádióadás és televíziós közvetítés, sőt regionális televízió is. Szlovákiában jelenleg is csak olyan tv-adás engedélyezett, amely maradéktalanul biztosítja az államnyelven történő információközlést, ezért szlovák nyelven feliratozni kell a nemzetiségi nyelveken elhangzó műsorokat.

Az Európai Parlament fennállása óta a 2004-2009-es parlamenti ciklusban foglalkozik érdemben először a hagyományos nemzeti kisebbségek jogaival. Az uniós jogrendből hiányzó kisebbségvédelem terén a kisebbségi ügyekben élesen megosztott tagállamoknak már a kisebbség definíciója is problémát jelent. Európa nyugati felében a kisebbségi kérdések elsősorban a bevándorlók és a menekültprobléma kapcsán merülnek fel egyre élesebben, keleten viszont az úgynevezett történelmi kisebbségek helyzetéről zajlik a vita. Az 1994-ben létrejött *Régiók Bizottsága* a kisebbségeknek közvetett módon biztosít megjelenési lehetőséget.

IV. A SZLOVÁKIAI MAGYARSÁG KÖZÖSSÉGI ÉLETE

1. Politikai pártok, érdekvédelmi szervezetek

A Magyar Koalíció Pártja (MKP) a Magyar Kereszténydemokrata Mozgalom, az Együttélés és a Magyar Polgári Párt 1998. június 21-i egyesülésével, azok jogutódjaként jött létre. Elnöke Csáky Pál, elnökhelyettese Berényi József, az országos tanács elnöke Farkas Iván. A pártnak jelenleg kilenc alelnöke van, mindegyikük egy szakterület felelőse.

Az MKP az 1998-2002-es választási ciklusban a szlovák kormánykoalíció tagja volt. 2000. június 7-én az *Európai Néppárt* társult tagjává vált, 2001-ben pedig tagfelvételt nyert az *Európai Demokrata Unióba* (EDU). A 2002-es parlamenti választásokon 321 ezer szavazattal, 11,17%-os támogatottsággal 20 parlamenti képviselői helyet szerzett, s a kormánykoalíció tagja maradt. 2006-ban 52 ezer szavazattal kevesebbet kapott, ez változatlanul 20 mandátumot jelentett, s a szervezet ezúttal ellenzékbe szorult.

2. Civil szervezetek

A rendszerváltozás óta Szlovákiában számos magyar könyv- és lapkiadó, közművelődési társaság, alapítvány és egyéb civil szervezet alakult. Magyarországról alapítványok és egyéb intézmények segítik e szerveződések működését. Hivatalos kimutatás nem létezik, de a somorjai *Fórum Kisebbségkutató Intézet* évente publikálja a magyar szervezetekre vonatkozó kutatásait.

1990. május 8-án alakult meg a *Szlovákiai Magyar Pedagógusok Szövetsége* (elnöke: Pék László), amely kiemelkedő szerepet játszott az elmúlt évtized során a szlovákiai magyar oktatásügyben és a pedagógusok érdekképviselésében, szakmai támogatásában, a nemzetiségi jogok védelmében. Az SZMPSZ támogatásával jött létre 1997-ben a *Szlovákiai Magyar Szülők Szövetsége* (SZMSZSZ, elnöke: Mézes Rudolf). A magyarországi oktatási-nevelési támogatások folyósításával a szövetség tevékenysége 2004-től új lendületet vett, gyakorlatilag minden magyar tannyelvű iskolában megalakult a támogatások felhasználásában aktív szerepet vállaló szülői alapszervezet.

Érdekvédelmi szervezatként 1991-ben jött létre a *Diákhálózat* (elnöke: Zachar Pál), amely főként a szlovákiai magyar egyetemista és középiskolás diákok közösségének megszervezésén fáradozik. A rendszerváltozás után újjászerveződött *Szlovákiai Magyar Cserkészszövetség* (élén Csémi Szilárd ügyvezető elnök áll). 1998-ban alakult meg a *Magyar Ifjúsági Közösség*, amely azóta az egyik legismertebb felvidéki magyar ifjúsági szervezet lett, több nyári szabadegyetemet és művelődési tábort is szervez (elnöke: Neszméri Csilla). Szellemiségében hasonló a másik ifjúsági szervezet, az MKP-hoz kötődő, 2007-ben önállósult *Via Nova Ifjúsági Csoport* (elnöke: Nagy Péter).

2001-ben alakult meg a *Szövetség a Közös Célokért Polgári Társulás*, amelyet az MKP, a Csemadok, a Cserkészszövetség, a Szlovákiai Magyar Pedagógusok Szövetsége és a Szülők Szövetsége hívott életre. A polgári társulás az alapító tagok munkáját hivatott segíteni és koordinálni, ugyanakkor a szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvény megvalósításának elősegítését (így pl. a magyar igazolványok iránti kérelmek begyűjtését és a magyar konzulátusra történő továbbítását) is vállalta. Összesen 11 városban hoztak létre jól felszerelt irodahálózatot.

További jelentősebb alapítványok, szervezetek a teljesség igénye nélkül: *Pázmány Péter Alapítvány*, *Márai Sándor Alapítvány*, *Szlovákiai Magyar Írók Társasága*, *Magyar Keresztény Értelmiségi Szövetsége*, *Szlovákiai Magyar Nagycsaládosok Szövetsége*, *Gyurcsó István Alapítvány*, *Szlovákiai Magyar Folklórszövetség*, *Fórum Információs Központ*, *Pódium Színházi Társaság*, *Palóc Társaság*, *Phoenix Lutetia*, *Losonci Polgári Kör*, *Gömör-Kishonti Múzeum Egyesület*, *Új Nemzedék Polgári Társulás Ifjúsági Klub*, *Fábry Zoltán Társaság*, *Mécs László Társulás*, *Demokratikus és Nyitott Társadalomért Társulás*, *Katedra Társaság*,

A szlovákiai magyar intézményrendszer elsősorban a civil szektorhoz tartozik. A decentralizáció folytán nagyon sok állami intézmény (múzeumok, könyvtárak, levéltárak, színházak) megyei, illetve helyi önkormányzati tulajdonba került át. Fenntartásuk így nem a központi állami szerveket, hanem az önkormányzatokat terheli, ugyanakkor nagyobb lehetőség nyílik számukra bizonyos uniós források elnyerésére.

3. Oktatás, kultúra, tudomány

Oktatás

A magyar tanítási nyelvű iskolák jelenlegi hálózata az 1950-es években alakult ki. Napjainkban a magyar iskolába beiratott elsősök részaránya nem változik jelentősen, ugyanakkor a rendkívül kedvezőtlen demográfiai helyzet következtében évről évre jelentős mértékben *csökken a magyarul tanuló diákok száma*. Az elmúlt években az óvodák és az alapiskolák helyi, a középiskolák pedig kerületi önkormányzati fennhatóság alá kerültek. Az iskolák finanszírozása normatív támogatással, azaz a gyermeklétszám alapján történik, elegendő beiratkozó híján az önkormányzatok az iskola és óvoda megszüntetésére kényszerülhetnek.

A magyar tannyelvű intézmények működését segíti az anyaországból érkező *oktatási-nevelési támogatás*, amely a Pázmány Péter Alapítvány közvetítésével jut el az iskolák mellett működő szülői szövetségekhez. Az alapítvány támogatásával kiírt pályázat révén pedagógus-továbbképzési és tehetséggondozó programokat is megvalósítottak. A Szlovákiai Magyar Pedagógusok Szövetsége a pedagógusokkal közösen országos és regionális tanulmányi versenyeket, nyári táborokat is szervez a diákoknak.

A 2007/2008-as tanévben összesen 458 018 diák tanult szlovákiai alapiskolai képzésben, közülük 32 996-an magyar tanítási nyelvű iskolában (7,2%). A magyar nemzetiségű tanulók körülbelül 20%-a jár szlovák tanítási nyelvű alapiskolába. A 139 374 óvodás közül 8 825 (6,33%) járt magyar nyelvű intézménybe vagy csoportba. A 99 915 gimnáziumi diák közül 5367 (5,37%), a 76 389 szakközépiskolás közül 3 188 (4,17%) tanult magyar nyelven. A szakmunkásképzőkben és a kisegítő, speciális iskolákban tanulókat is figyelembe véve az összesen 964 839 alap- és középiskolás diákból 57 915 (6%) gyerek járt magyar tanítási nyelvű intézménybe vagy osztályba.

Nincs magyar tannyelvű iskola körülbelül 130 olyan településen, ahol a magyar ajkú lakosság többséget alkot. A magyar iskolák száma 2006-ban 581 volt, 2007-ben 570. Csökkenő tendencia érvényesül a vegyes, magyar-szlovák tanítási nyelvű intézmények esetében is (177, illetve 171). A legnagyobb lemaradás a felsőfokú képzésben jelentkezik. A 2001. évi népszámlálási adatok szerint a lakosság 10,4%-ának van felsőfokú végzettsége, a magyar nemzetiség esetében ez az arány azonban csupán 5,3%.

E helyzeten változtathat hosszabb távon a 2004 szeptemberétől működő *Selye János Egyetem*. A révkomáromi intézményben három - pedagógiai, közgazdasági és református teológiai - karon folyik a képzés alapvetően magyar, kisebb mértékben szlovák és egyéb nyelven. Az egyetem élén 2008. február elsején a leköszönő Albert Sándor rektor helyét Tóth János foglalta el. A nyitrai *Konstantin Egyetemen* - a magyar nyelvű pedagógusképzés addigi szlovákiai központjaként számon tartott oktatási intézményben - 2003 novemberében nyílt meg a főként magyar nyelvű képzést biztosító *Közép-európai Tanulmányok Kara*. A kar dékánja Komzsík Attila. A 2007/2008-as akadémiai évben 5 887 magyar nemzetiségű nappali

tagozatos egyetemi és főiskolai hallgató volt Szlovákiában, 21%-uk tanult a komáromi egyetemen.

Egyes városokban (Komárom, Királyhelmec, Kassa, Dunaszerdahely stb.) évek óta működnek magyarországi egyetemek, főiskolák kihelyezett tagozatai is.

Kultúra, tudomány

A Szlovák Kulturális Minisztérium mellett kisebbségek képviselőiből álló szakbizottság dolgozik, feladata az állami költségvetésből nemzetiségi kultúrára szánt források elosztása. Az anyagi támogatás pályázati rendszerre épült. Évente egyszer kerül sor a pályázat kiírására. A szlovák költségvetés 2002-ben 86 millió, 2003 és 2005 között évi 80 millió, 2006-ban pedig 160 millió koronát szánt a kisebbségi kultúrákra, 2007-ben ez az összeg közel felére csökkent, ám 2008-ra 101 millióra növekedett. A magyarság, amely a nemzetiségek több mint kilencven százalékát adja Szlovákiában, mélyen a számaránya alatt részesült ebből a pénzből, 2007-en 51%, 2008-ban 53% jutott magyar szervezeteknek.

1990 előtt az egyetlen engedélyezett szervezet a *Csemadok* volt, amely azonban nemcsak kulturális feladatokat látott el, hanem szinte az egész magyar társadalmi és oktatási érdekvédelmet magára vállalta. A napjainkban is 407 alapszervezettel és több mint 53 ezres tagsággal rendelkező szövetség elnöke Hrubík Béla.

A szlovákiai magyar kulturális élet kiemelkedő jelentőségű intézménye a *Komáromi Jókai Színház* (igazgatója Tóth Tibor) és a kassai *Thália Színház* (vezetője Kolár Péter). Dunaszerdahelyen működik emellett az évente három-négy bemutatót tartó *Szerdahelyi Városi Színház* (Szevasz), Gágyor Péter vezetésével.

A Szlovák Nemzeti Múzeum fiókkintézeteként működik Jarábik Gabriella vezetésével a *Szlovákiai Magyar Kultúra Múzeuma*. Önálló intézmény, amely az 1918-tól napjainkig tartó időszak kisebbségi létbe kényszerült magyarságának történetét, népművészeti és képzőművészeti múltját mutatja be. A Komáromban található *Magyar Kultúra és Duna Menté Múzeuma* kulturális, tudományos, közművelődési tevékenységeket folytatott 2005 óta. 2007. október végén a múzeum addigi igazgatóját, Fehér Csabát leváltották, és az intézmény nevéből a Magyar Kultúra megnevezés kikerült (Duna Menté Múzeuma), de tevékenységi köre azonos maradt. Jelentősebb könyv- és lapkiadók: *Pannónia*, *Kalligram*, *NAP Kiadó*, *Lilium Aurum*, *Vox Nova*, *Madách Posonium*, *AB-ART Kiadó*, *Méry Ratio* stb.

Tudományos intézmények: *Fórum Társadalomtudományi Intézet*, *GRAMMA Nyelvi Iroda*, *Mercurius Társadalomtudományi Kutatócsoport*, *Bibliotheca Hungarica* (1997-től a *Fórum Kisebbségkutató Intézet* részeként működik).

4. Egyházi intézményrendszer, vallásgyakorlás

A 2001. évi népszámlálás során Szlovákiában összesen 4521 549 (1991-ben csak 3 840 949) hívőt regisztráltak. Ebből római katolikus 3708120 (3 187383), evangélikus 372 858 (326 397), görög katolikus 219 831 (178 733), református 109 735 (82 545), egyéb vallású 160 598 fő.

1991-ben a szlovákiai magyarok 64,9%-a vallotta magát római katolikusnak, 1,4% görög katolikusnak, 11,4% reformátusnak, 2,2% evangélikusnak, 12,9% nem jelölt meg felekezetet, 0,6% pedig a felsoroltakon kívüli felekezetet határozott meg. A hitéletet a rendszerváltás előtt gátolta, hogy az egyházi vagyont a II. világháború után elkobozták, illetve államosították.

A Szlovák Nemzeti Tanács 1993 szeptemberében törvényt fogadott el az *egyházi javak visszaszolgáltatásáról*. A törvény a *református egyház számára* - amely kifejezetten magyar egyház Szlovákiában - *csak részleges kárpótlást* biztosít. A benesi dekrétumok alapján, a kollektív bűnösség elvére hivatkozva elkobzott vagyonának csak egy részét szolgáltatták vissza. Az egyház a révkomáromi teológusképzésnek köszönhetően rendelkezik kellő számú lelkésszel. Más helyzetben vannak a magyar evangélikusok. Mintegy 10-15 ezer főről van szó egy erősen szlovák identitású egyházon belül, gyakorlatilag magyar ajkú lelkész nélkül.

A Szlovákiában élő *magyar katolikus hívők* 1990 óta kérik az önálló magyar püspökség kialakítását, illetve egy magyar püspök kinevezését. 2004-ben az apai ágon magyar származású Jan Oroscht kinevezték a Pozsony-Nagyszombati Fő-egyházmegye segédpüspökévé. A 235 magyar jellegű plébánián jelentős hiány mutatkozik magyar papokban, évek óta csupán néhány új papot szentelnek fel, és *megoldatlan a magyar papképzés* is. Ez a helyzet nemcsak a hitélet megszervezését nehezíti, de a katolikus iskolaalapítást is gátolja. A 11 magyar jellegű görög-katolikus plébánia két esperességben oszlik meg, a közel tízezer magyar hívő lelki szükségleteit 12 magyar pap látja el.

A Glória (Magyar Katolikus Papok Társulása) *Remény* címmel hetilapot ad ki. 1994-ben létrejött a *Jópásztor Alapítvány*, amely sürgeti a kialakult paphiány megszüntetését. Évente néhány szlovákiai magyar seminarista hosszabb-rövidebb ideig Magyarországon tanulhat.

5. Tömegtájékoztatás

Jelenleg megjelenő lapok: *Új Szó* (napilap), *Vasárnap* (családi hetilap) *Tücsök* és *Tábortűz* (évente tízszer megjelenő gyermeklapok), *IFI* (ifjúsági havilap), *Fórum Társadalomtudományi Szemle* (negyedévente megjelenő tudományos folyóirat), *Katedra* (szakmai havilap a pedagógusok számára), *Irodalmi Szemle* és *Kalligram* (irodalmi lapok), *Göncölszekér* (gyermekmagazin), *Csallóköz* (hetilap), *Új Nő* (havilap), *Szabad Újság* (hetilap), *Remény* (katolikus hetilap), *Jó Gazda* (kertészeti havilap). Ezenkívül több regionális - pl. *Gömörország* (az északi peremvidék fóruma), *Kassai Figyelő* - és helyi (községi vagy városi) lap is megjelenik, köztük a *Castrum Novum* (Érsekújvár), a *Honti Lapok* (Ipolyság), a *Komáromi Lapok*, a *Párkány és Vidéke*, a *Somorja és Vidéke*. A megjelenést - az állami támogatáson túl - magyarországi alapítványok és civil szervezetek segítségével teszi lehetővé.

A Szlovák Rádió nemzetiségi adásait sugárzó *Pátria Rádió* magyar műsorai Pozsonyban, az egyéb nemzetiségi és etnikai műsorok pedig a kassai stúdióban készülnek. A magyar nyelvű adás heti 56 óra 10 perc.

A Szlovák Televízióban működik a *Magyar Műsorok Szerkesztősége* (főszerkesztő: Debnár Klára). A napi ötperces híreken kívül a szerkesztőség hétfőnként a Szlovák Televízió hivatalos műsorrendjébe iktatott 26 perces adásidővel rendelkezik, és kéthetente negyvenperces, aktuális kérdésekkel foglalkozó vitaműsort sugároz. A szlovák nyelvtörvényből adódóan a magyar nyelvű adásokat szlovák felirattal látják el. Ez nehezíti ugyan a szerkesztőség munkáját (nem teszi lehetővé élő adás sugárzását), másrészt viszont a szlovák tévé nézők is tájékozódhatnak a magyar kisebbség életéről.

V. TÁMOGATÁSOK

A támogatási rendszer nagyon fontos elemét képezi a *nemzeti jelentőségű intézmények és programok köre*, amely a külföldi magyar szervezetek vezetőivel lezajlott konzultációk során alakult ki, és elsősorban az anyanyelv megőrzése, az oktatás és a kultúra területére terjed ki. A finanszírozás előfeltétele az intézmények és programok átvilágítása, egyértelmű elkülönítésük a politikai szférától, illetve az az alapelvek, hogy a magyar kormány olyan intézményeket és

programokat támogat, amelyek használható végzettséget nyújtanak, és előnyt jelentenek a résztvevőknek. Az intézmények és programok kijelölésekor maximálisan figyelembe vettük az adott régió, az ott élő magyar kisebbségi közösség problémáit és lehetőségeit.

2. táblázat A nemzeti jelentőségű intézmények és programok támogatása, 2008

Intézmények, programok	Támogatási összeg (MFt)
Oktatási intézmények	
Selye János Egyetem	30
Szakmai műhelyek, kutatóintézetek	
Fórum Intézet	15
Szakmai műhelyek	10
Irodalmi és kulturális szakmai szervezetek	
Csemadok	10
Irodalmi és kulturális szakmai szervezetek támogatási programja	15
Színház-támogatási program	
Színház-támogatási program	10
Összesen	90

Mivel a rendszer igényli a stabilitást, a kiszámíthatóságot, a tervezhetőséget, *megmaradtak a költségvetési normatív jellegű támogatások* is: a témában érintett szaktárcák támogatják az identitásmegőrző programokat, végrehajtják a kedvezménytörvényt.

Külön forrásokból folytatódik az *oktatási-nevelési támogatás* folyósítása, a Miniszterelnöki Hivatal és a szaktárcák is folytatják szakmai programjaikat.

3. táblázat Oktatás-nevelési támogatások, 2007/2008

jogosultak száma		támogatás összege MFt		
tanuló	hallgató	tanuló	hallgató	összesen
48 748	357	1 091,955 2	999,6	1092,9548

A táblázatban szereplő összeghez még lebonyolítási költség is járult, így a magyar állam összesen 1 180 391 184 Ft oktatási-nevelési támogatást nyújtott. A támogatás tanévenként 20000 Ft/fő, a tankönyv- és taneszköz-támogatás összege tanévenként 2 400 Ft/fő. Összesítve az alap- és középiskolásoknak adható támogatás 22 400 Ft/fő/tanév. A hallgatói tankönyv- és jegyzettámogatás tanévenként 2 800 Ft/fő.

SZERBIA

I. A SZERB KÖZTÁRSASÁG ÁLTALÁNOS ADATAI

Terület: 88 361 km²

Összlakosság: Szerbia (Koszovó nélkül) 7 498 001 fő (2002) Koszovóval: 9400000 fő (becslés)

Népsűrűség: 106,34 fő/km²

Városi lakosság: 46%

Népegészség: átlagéletkor: 73 év (nők), 68 év (férfiak)

Etnikai megoszlás (2002): szerb (82,86%), magyar (3,91%), bosnyák (1,82%), montenegrói (0,92%), albán (0,82%)

Hivatalos nyelv: Szerbia alkotmánya szerint szerb; a Vajdaságban az alábbi nyelvek is hivatalosak: magyar, román, ruszin, szlovák és horvát; Koszovóban az albán is.

Vallások (1991): ortodox vagy szerb pravoszláv (44%), katolikus (31%), muzulmán (12%), izraelita (nincs adat), protestáns (nincs adat), egyéb (11,5%)

Főváros: Belgrád (Beograd, 1576 124 lakos), nagyobb városok: Újvidék (Novi Sad), Nis, Kragujevac, Szabadka (Subotica)

Államforma: köztársaság. Államfő: Boris Tadic

Közigazgatási beosztás: helyi önkormányzat (4819), helyi önkormányzatok közössége = község (210), Szerbiában 29 körzet, 2 tartomány, ezen belül Vajdaság hét körzetre van felosztva: Észak-bácskai körzet (Severnobacki Okrug); Nyugat-bácskai körzet (Zapadnobacki Okrug); Dél-bácskai körzet (Juzno-backi Okrug); Észak-bánsági körzet (Severnobanatski Okrug); Közép-bánsági körzet (Srednjobanatski Okrug); Dél-bánsági körzet (Juznbanatski Okrug); Szerémségi körzet (Sremski Okrug)

1. Politikai szerkezet

Törvényhozás: szerbiai köztársasági és vajdasági tartományi parlament. A végrehajtó hatalom a köztársasági elnök ellenőrzése alatt álló kormány; az igazságszolgáltatás legfelsőbb szerve a legfelsőbb bíróság.

Jelentősebb politikai pártok: Demokrata Párt (DP), Szerbiai Demokrata Párt (DPS), G17-Plusz, Liberális Demokrata Párt (LDP), Szerb Radikális Párt (SRP), Szerbiai Szocialista Párt (SPS), Szerb Megújítási Mozgalom (SPO), Új Szerbia (NS), Vajdasági Szociáldemokrata Liga (LSV), Szerbiai Kereszténydemokrata Párt (SDHP), Vajdasági Magyar Szövetség (VMSz).

2. Gazdasági helyzet

(2008. évi becült adatok)

GDP/fő: 5 727 USD

Infláció: kb. 9%, csökkenő tendenciát mutat

Árfolyam: 94,98 dinár/EUR, 75,06 dinár/USD.

Átlagos havi jövedelem: 28.877 din (n.), illetve 40.245 din (br.)

Munkanélküliség: 13,3%

II. A SZERBIAI MAGYARSÁG ÁLTALÁNOS ADATAI

1. Népeségi adatok

A *Vajdaság* területe: 21 506 km², Szerbia területének 24,9%-a

Lakosainak száma: a 2002. évi népszámlálás szerint 2 031 992 (kerekítve: Bácska 985 ezer, Bácsánál 680 ezer, Szerémség 349 ezer fő)

Népsűrűsége: 94,51 fő/km²

Három nagy folyója, a Duna, a Tisza és a Száva három nagy földrajzi egységre osztja a tartományt: Bácska (Backa, földrajzilag Közép- és Dél-Bácska); Bácsánál (Banat, földrajzilag Nyugat-Bácsánál); Szerémség (Srem, földrajzilag Ke-let-Szerémség)

Tartományi központ: Újvidék (Novi Sad)

1. táblázat Vajdaság népességének alakulása, 1948-2002

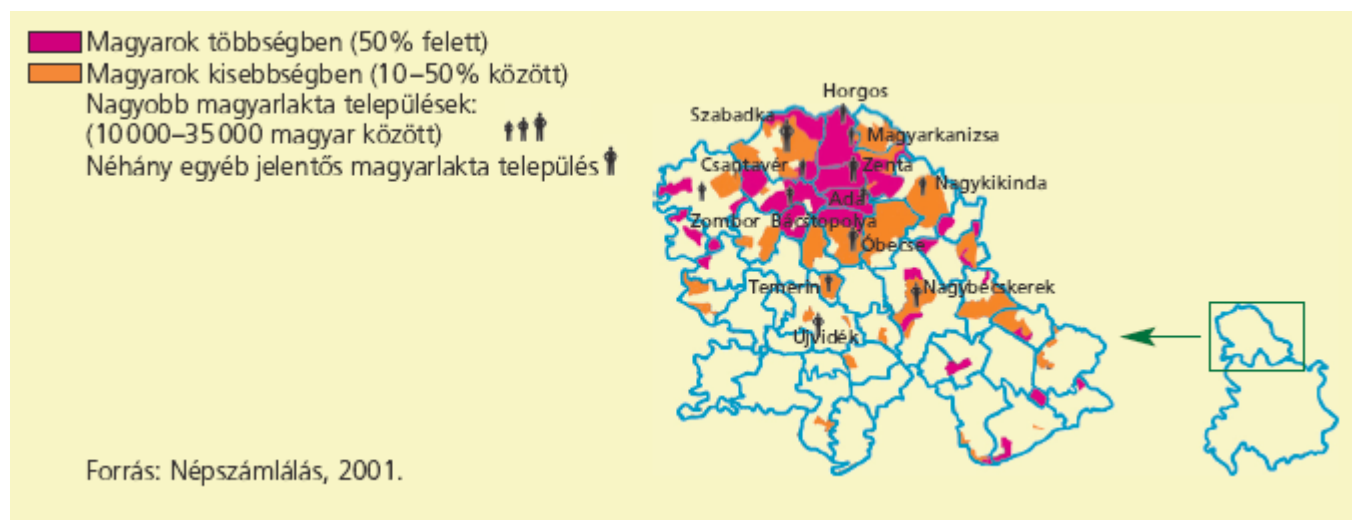
	1948	1961	1971	1981	1991	2002
Vajdaság	663 212	1854965	1952533	2034772	2 013 889	2024487
magyarok	428932	442561	423 866	385356	339461	290207
Bácska	822195	910981	960001	1010640	984511	1076438
magyarok	306 578	318867	311379	286732	256795	223081
Bácsánál	615788	6643011	666 559	673735	680347	612845
magyarok	113371	1112785	103 093	911259	76629	62 890
Szerémség	225229	279683	325973	350396	349031	335204
magyarok	8983	10909	9394	7365	6037	4236

Vajdaság lakosainak száma 1948 és 1981 között folyamatosan növekedett, azóta nem történtek jelentős változások. A magyarok lélekszáma azonban 1961 óta folyamatosan csökken: Vajdaságon belül Bácska a legnépesebb tájegység, itt él a legtöbb magyar is.

Az elmúlt 11 évben Vajdaság népsűrűsége növekedett. A legjelentősebb növekedés Bácskában történt, ahol egy km²-en 2002-ben 10 lakossal élt több, mint 1991-ben. Bácsánál

népsűrűsége jelentősen csökkent, ma ott egy km²-en átlag 7,6 lakossal él kevesebb, mint 1991-ben. Szerémség népsűrűsége is csökkent, de nem ennyire drasztikusan.

1. ábra Magyarok a Vajdaságban

2. Területi egységek

Közigazgatási szempontból *Vajdaság Autonóm Tartomány* hét körzetből áll: Észak-Bácska, Nyugat-Bácska, Dél-Bácska, Észak-Bánát, Közép-Bánát, Dél-Bánát, Szerémség. A hét vajdasági körzet összesen 45 községet ölel fel. (A községek a legkisebb közigazgatási egységek, jellemzően egy várost és közvetlen vonzáskörét jelentik, de terület és népesség szempontjából igen eltérőek.) A 45 község összesen 467 települést számlál, közülük 52 településnek városi státusa van. A lakosság túlnyomó többsége a tartomány városaiban koncentrálódik, a mezőgazdasági népesség viszont továbbra is a kistérségeken van jelen.

A 2002. évi népszámlálás adatai szerint Szerbia területén - Koszovó nélkül - 295 379, a Vajdaság területén 290 207 magyar élt. A legutóbbi összeírás idején a vajdasági magyarság 76,86%-a Bácska, 21,67%-a Bánát és 1,45%-a Szerémség területén élt. Hat községben (településcsoport) - Zentán (Senta), Adán (Ada), Magyarakanizsán (Kanjiza), Kishegyesen (Mali Idős), Topolyán (Backa Topola) és Csókán (Coka) - abszolút többséget, további két községben - Óbecsén (Becej) és Szabadkán (Subotica) - relatív többséget alkot. Egyes falvakban, a szórványban is többségben él a magyar lakosság. A kétfélmillió Vajdaság területén - ahol részarányuk megközelíti a 15%-ot - gyakorlatilag nincs település magyar nélkül.

III. A SZERBIAI MAGYARSÁG JOGI HELYZETE

1. Jogszabályi háttér, kisebbségvédelmi dokumentumok, kisebbségi vegyes bizottságok

Az 1974. évi jugoszláv szövetségi, szerb köztársasági és vajdaság tartományi alkotmány a magyarságot mint nemzeti kisebbséget *államalkotó közösségként* ismerte el, biztosítva számára a *kollektív jogokat*. Az 1990-es, ún. milosevici alkotmány lényegesen megnyirbálta ugyan a Vajdaság mint autonóm tartomány jogosítványait, de a területi autonómia egy formájaként definiálta, és Jugoszláviát a polgárai országaként határozta meg. A Vajdaság jogállása szempontjából sorsdöntő változást hozott *Szerbia-Montenegro államközösségének alkotmánya*, amely már *Szerbia részének nyilvánította* az I. világháborút lezáró békeszerződéssel nem Szerbiához, hanem a Szerb-Horvát-Szlovén Királysághoz csatolt Vajdaságot. Szerbia *2006-ban elfogadott új Alkotmánya* pedig még tovább megy a Vajdaság *jogfosztásában*, szentesíti az utóbbi években leplezetlenül folyó centralizációt, és megteremti

a jogi kereteket akár a tartomány jelenlegi formájában való megszüntetésére. Elsősorban a *szerb nép államának* nyilvánítja Szerbiát, és hivatalosnak csak a *szerb nyelvet* és a *cirill írást* ismeri el. Egyéb nyelvek használatáról - az alkotmány alapján - külön törvény dönthet. A tartományi alaptörvényt (Statútum), a köztársasági parlament előzetes jóváhagyása alapján, a tartományi képviselőház fogadja majd el - erre azonban a mai napi nem került sor (annak ellenére, hogy a Vajdasági Képviselőház döntő többséggel fogadta el alaptörvényét). Az eddig a tartomány hatáskörébe tartozó választások kiírása most Belgrád kezébe került. A Vajdaság törvényhozói jogosítványai gyakorlatilag helyi önkormányzati szintre degradálódtak: csak határozatok és általános jogi aktusok meghozatalára jogosult.

Lényegesebb jogszabályok:

A szerbiai parlament 2002. február 4-én megszavazta az egyes autonóm tartományi hatáskörök visszaszármaztatásáról szóló törvényt (*Omnibusz-törvény*), amellyel a Vajdaság 24 államigazgatási területen visszakapta azokat a jogköröket, amelyek a Milosevic-érában elvettek tőle. Ezeknek nagy részét azonban csupán delegálta, vagyis korlátozott mértékű hatalom-dekoncentrációt hajtott végre, míg a lényeges politikai, gazdasági és pénzügyi területeken vagy érintetlenül hagyta a korábbi állapotot, vagy tovább központosított.

2002. február 14-én a szerbiai parlament elfogadta a *helyi önkormányzatokról* szóló törvényt, amelynek köszönhetően növekedhet az önkormányzati bevételek aránya. A törvény azonban nem rendezte a települési önkormányzatok létrehozásának, az önkormányzati vagyon visszaállításának és a városi cím elnyerésének kérdését. Az új alkotmány sem fogalmaz egyértelműen pl. az önkormányzati vagyon kérdésében.

A *nemzeti kisebbségek jogainak és szabadságainak védelméről* szóló törvényt a jugoszláv szövetségi parlament mindkét háza 2002. február 26-án elfogadta. A törvény a maga nemében előrelépést jelent a jugoszláv kisebbségvédelem területén, egyik legfontosabb eleme a kollektív jogok elismerése. Ennek alapján jöttek létre a kisebbségi nemzeti tanácsok, jogosítványaik és tagjaik megválasztása, sőt néhány évig a finanszírozásuk is megoldatlan volt. A tagok megválasztására kilátásba helyezett külön törvény a mai napig nem született meg. Több fontos rendelkezésének nem sikerült érvényt szerezni, így pl. annak, hogy a rendőri erők összetétele a vegyes lakosságú területeken tükrözze a nemzetiségi arányokat. Az új alkotmány alapján minden bizonnyal új kisebbségi törvényt hoznak majd. Abból ítélve, hogy már az államközösség alkotmányának részét képező *Emberi és Kisebbségi Jogi Charta* (2003) lényegesen kevesebb jogot biztosított a kisebbségeknek, várható, hogy a szerb törvény még kevésbé lesz „bőkezű”. 2004 szeptemberében a vajdasági parlament módosította a *tartományi választási törvényt*, s ennek során figyelembe vették a kisebbségek választhatóságának pozitív diszkriminációját.

A legutóbbi, 2007-es és 2008-as szerbiai köztársasági parlamenti választásokat is a hatályos *köztársasági választási törvény* legutóbbi, 2005-ben elfogadott módosítása alapján bonyolították le, amely a kisebbségi pártoknak lehetővé tette, hogy akkor is részt vehessenek a mandátumok elosztásában, ha nem érték el az általánosan kötelező ötszázalékos küszöböt.

A 2005. évi szerbiai költségvetésben először jelent meg kiadási tételként a szerbiai *kisebbségek nemzeti tanácsainak finanszírozása*, ami óriási előrelépést jelent a korábbi állapotokhoz képest. A kisebbségi önkormányzat (több-kevesebb) függetlenségét, önállóságát azonban csak a Nemzeti tanácsokról szóló törvény (belgrádi) parlamenti elfogadása hozhatná meg.

Nagy várakozás előzi meg a *Nemzeti tanácsokról szóló új törvény*-, illetve *Vajdaság új (2008-as) Statútumának elfogadását, illetve jóváhagyását*. 2008-ban azonban még egyiket sem tűzte napirendjére a belgrádi parlament.

A 2003. október 21-én megkötött magyar és szerb-montenegrói *Kisebbségvédelmi Egyezmény* (a továbbiakban: Egyezmény) alapján alakult meg a *Magyar-Szerb és Montenegrói Kisebbségi Vegyes Bizottság* (a továbbiakban KVB), mely így a szerbiai magyarság „kisebbségi kontrollja” lett, legalábbis, magyar-szerb viszonylatban. Legutóbb 2005-ben ülésezett, következő ülésére várhatóan 2009 első felében sor kerülhet.

2. Politikai képviselet, az elmúlt év választásai

A magyar érdekvédelmi szervezetek megválasztott képviselői 1990-től 2003 végéig a szövetségi, köztársasági és tartományi parlamentben egyaránt jelen voltak. A 2003. december 28-án megtartott szerbiai választásokon maradt először parlamenti képviselet nélkül a vajdasági magyarság. A törvény, amelyet még a Milosevic-korszakban fogadtak el, eleve kizárta azt a lehetőséget, hogy bármely kisebbségi párt önállóan parlamenti képviselőhez juthasson a szerbiai parlamentben, hisz egyetlen kisebbség létszáma sem éri el az öt százalékot.

2007-ben ez a helyzet megváltozott, ugyanis az új választási törvény a kisebbségi pártok számára megszüntette a bejutási küszöböt. Ennek köszönhetően a VMSZ a januárban megtartott köztársasági választásokon, a magyar pártok közül egyedülként, három képviselői helyet szerzett (Kovács Elvira, Pásztor Bálint, Varga László).

2008-ban Szerbiában köztársaságielnök-, helyhatósági, valamint tartományi és köztársasági parlamenti választásra került sor. Az egységesen fellépő vajdasági magyar pártok Magyar Koalícióként négy köztársasági parlamenti képviselői helyet szereztek, melyeket a legerősebb párt, a VMSZ képviselői töltenek be (Kovács Elvira, Pásztor Bálint, Varga László, Fremond Árpád). A Magyar Koalíció helyhatósági és tartományi szinten is közösen szerzett mandátumot.

IV. A SZERBIAI MAGYARSÁG KÖZÖSSÉGI ÉLETE

1. Politikai pártok, érdekvédelmi szervezetek

Vajdaságban négy magyar párt tevékenykedik: *Vajdasági Magyar Szövetség* (VMSZ), elnöke: Pásztor István; *Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége* (VMDK), elnöke: dr. Páll Sándor; *Vajdasági Magyar Demokrata Párt* (VMDP), elnöke: Ágoston András; *Magyar Polgári Szövetség* (MPSZ), elnöke: Rác Szabó László.

A négy vajdasági magyar párt közül a VMSZ támogatottsága a legnagyobb. 2007 második feléig mind a négy politikai párt külön politizált, akkor azonban már körvonalazódtak az *együttműködés* lehetőségei, majd létrejött a *koalíció* is (Magyar Koalíció, melynek azonban az MPSZ nem tagja).

A jugoszláv kisebbségi törvény alapján 2002. szeptember 21-én Szabadkán elektori úton megalakult a 35 tagú *Magyar Nemzeti Tanács* (MNT, elnöke: Józsa László). A Tanács megválasztotta a nyolctagú Intézőbizottságot (elnöke: Pásztor Bálint). Az intézőbizottság az MNT végrehajtó szerve: a felső- és közoktatással, a művelődéssel, a tájékoztatással, valamint a hivatalos nyelvhasználatra (ezek a törvény által delegált hatáskörök), illetve önkormányzati és gazdasági új kérdésekkel foglalkozó reszortfelelősök foglalnak benne helyet. 1/1 Az MNT költségvetési eszközökből és adományokból tartja fenn magát. Az alapítványnak

tájékoztató szerepkört is be kell(ett) töltenie, hogy a magyar intézmények, intézményvezetők, sőt magánszemélyek is pontos információkhoz jussanak a pályázási lehetőségekről.

Az intézőbizottság programjában kulcsszerep jut a vajdasági magyar oktatásnak, tájékoztatásnak, művelődésnek. Helyet kapott benne a vajdasági magyar egyetem terve is, de egyelőre a színvonalas általános iskolai oktatásra és a magyar nyelvű középiskolai oktatásra összpontosítanak. Az MNT egyik nagyon fontos döntése volt, hogy Szabadka és Zenta önkormányzatainak *tehetséggondozó magyar gimnáziumok* megalapítására vonatkozó kezdeményezését támogatta. Ennek köszönhetően 2003 szeptemberétől meg is kezdtek működni a szabadkai, valamint a zentai tehetséggondozó gimnáziumok, amelyek hosszú évtizedek után az első magyar nyelvű középiskolai intézmények a Vajdaságban. Az MNT ötödik ülésén, 2003. augusztus 16-án Szabadkán elfogadták a *vajdasági magyar helységnevekről* szóló határozatot. Több mint 360 vajdasági magyar település kaphatta vissza hivatalos formában a magyar elnevezését. Az MNT egyértelmű sikerei közé sorolható a magyarországi tankönyvek engedélyezési folyamatainak előkészítése is.

Az MNT a *tömegtájékoztatásban* egy időre átvállalta a vajdasági magyarság számára kulcsfontosságú intézmények (*Magyar Szó* napilap, *Hét Nap* hetilap) alapítói jogait.

Az *önkormányzati tevékenységben* az MNT elsősorban a gazdaságnak szán kulcsszerepet, megelőzendő, hogy a gazdasági folyamatok teljesen elkerüljék a magyarságot.

Az MNT jelentős szerepet vállal(t) a Vajdasági Statútum-, illetve a Nemzeti tanácsokról szóló törvény (pillanatnyilag: törvénytervezet) szakmai előkészítésében is.

2. Civil szervezetek

Jogszabályi keretek között szabadon alakulhatnak és tevékenykedhetnek Szerbiában civil szervezetek. A legfontosabb vajdasági magyar civil szervezetek (a teljesség igénye nélkül): *Aracs Társadalmi Szervezet a Művelt Faluért, Bolyai Farkas Alapítvány a Magyarul Tanuló Tehetségekért, Börcsök Erzsébet Vajdasági Módszertani Központ, Emmausz Kollégium, Észak-Bácskai Pedagógusok Egyesülete, Magyarságkutató Tudományos Társaság, Módszertani Központ Újvidék, Nyitott Távlatok, Vajdasági Magyar Felsőoktatási Kollégium, Vajdasági Magyar Művelődési Intézet, Vajdasági Magyar Művelődési Szövetség, Vajdasági Magyar Pedagógusok Egyesülete, Vajdasági Magyar Tudományos Társaság, Vajdasági Módszertani Központ.*

3. Oktatás, kultúra, tudomány

Oktatás

A jelenlegi iskoláztatási rendszerben az érettségit nyújtó középiskola után, kö- ^ telező felvétellel juthatnak be a tanulók a felsőoktatási intézményekbe. A főiskolákról (két- vagy hároméves) az átiratkozás nem mindig automatikus a karokra (négy-, öt- vagy hatéves). Az egyetemi diploma után a posztgraduális szintek következnek: szakosítás (egy- vagy kétéves), magisztérium (két-, hároméves) és végül a doktori szint. Szerbiában, Vajdaságban az *oktatási intézmények túlnyomó többsége állami*. A magániskola és az egyházi iskola alap- és középfokon ritka kivételnek számít. Vajdaságban négy magán-középiskola, hat magánkar és egy magánfőiskola működik (kihelyezett tagozatokkal).

A speciális oktatási intézmények is állami kézben vannak. Szabadkán oktathatók alapfokon a magyar süketnémák és szellemileg elmaradottak. A tehetséggondozás középfokon két külön tehetséggondozó gimnáziumban folyik: a szabadkai Kosztolányi Dezső Nyelvi

Gimnáziumban és a zentai Bolyai Matematikai Gimnáziumban (mindkettő magyar intézmény). Egyházi gimnázium a szabadkai Paulinum, ahol horvát és magyar nyelven folyik az oktatás, bizonyítványát minden felsőoktatási intézmény elfogadja.

Vajdaságnak nincs önálló magyar felsőoktatási rendszere. Magyar nyelvű oktatás a szerbiai törvények értelmében nem szervezhető meg alanyi jogon, mert a felsőoktatás csakis államnyelven, esetleg világnyelven (pl. angol) folyhat. Magyar nyelvű oktatás az *Újvidéki Egyetemen* van. Itt sem működik intézményesített magyar felsőoktatás, csak annak egyes elemeit találjuk meg öt intézményben: az egyetem négy karán (a szabadkai Magyar Tannyelvű Tanítóképző Karon, az Építőmérnöki Karon, a Közgazdasági Karon, Újvidéken a Bölcsésztudományi Kar Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékén) és a Művészeti Akadémián, illetve néhány főiskolán (Műszaki Főiskola és Óvóképző Főiskola Szabadkán). Az anyaországi kihelyezett tagozatok szabadkai és zentai főiskolai próbálkozásai még nem akkreditáltak Szerbiában, és csak részben illeszkednek az itteni felsőoktatási rendszerhez: konzultációs központokban folytatott távoktatási formaként. Az ott szerzett diplomák honosítása ennek ellenére megkezdődött.

Kultúra, tudomány

A vajdasági magyar irodalom az egykori Jugoszlávia szétesésével, íróinak és olvasóinak tömeges eltávozásával mély válságba került, egy olyan többségi kultúra és irodalom mellett, amely nem igazán kedvez intézményes útjainak és kapcsolatainak. Ha tehát napjainkban a vajdasági magyar irodalom intézményi rendjét keressük, akkor elsősorban azokra a kisebbségi magyar folyóiratokra (*Híd, Létünk, továbbá Üzenet, Symposion, Aracs, DNS, Sikoly*), könyvkiadókra, irodalmi és tudományos műhelyek (*Kanizsai Író tábor, Szociográfiai Műhely*), művelődési szervezetek munkájára (neves irodalmáraink emlékét őrző rendezvények, tudományos tanácskozások, vetélkedők stb.) kell gondolnunk, amelyek megnyilatkozási lehetőségeit az elmúlt időszakban legnagyobb mértékben az anyaországi alapítványi támogatások serkentették.

A színházi élet terén a *Szabadkai Népszínház* és az *Újvidéki Színház* kell kiemelni. A vajdasági magyar színházi élet nélkülözhetetlen szereplője az Újvidéken működő *Művészeti Akadémia* kétévenként induló magyar színészosztálya, valamint az akadémia keretében létesített *Tanyaszínház*, amely több mint két évtizede minden nyáron majd egy hónapos turnét tart vidéken. Végül nem feledkezhetünk meg a félhivatásos és öntevékeny színházi próbálkozásokról sem: az amatőrök színjátszó mozgalma, a *Vajdasági Magyar Amatőr Színház* egy-egy bemutatójáról és a *Vajdasági Magyar Amatőr Színjátszók Találkozójáról*, amelyet évente más-más helységben rendeznek meg.

Könyvtárak, levéltárak, múzeumok, illetve műemléki helyreállítások segítik a magyar közösségi élet megmaradását.

A magyar nyelvű és témájú tudományos kutatások egyetlen, államilag is támogatott intézménye évtizedeken át az *Újvidéki Egyetem* 1959-ben létrehozott *Magyar Tanszéke* volt annak ellenére, hogy megalakulásakor elsődlegesen oktatói feladatokat látott el. Tudományos céljai között a jugoszláviai magyarság nyelvének, irodalmának, művelődésének és néprajzának kutatása szerepelt, különös tekintettel a délszláv-magyar irodalmi és művelődéstörténeti kapcsolatokra. Kutatási tevékenysége keretében került sor egyebek között a szerbhorvát-magyar nagyszótár kiadására is. A Magyar Tanszék 35 éve intenzív kapcsolatot ápol az MTA Irodalomtudományi Intézetével, minden évben közös konferenciát rendeznek, hol Újvidéken, hol Budapesten. A hangadó magyar értelmiség több évtizede a Magyar Tanszékről kerül ki.

1990. június 24-én, Újvidéken alakult meg az értelmiséget tömörítő Jugoszláviai (ma: Vajdasági) *Magyar Művelődési Társaság* az alkotótevékenység közösségi serkentése, az alkotói eredmények szervezett népszerűsítése, az íráskultúra nemzetiségi szerepének érvényesítése, a magyar nemzeti kultúra egészébe való bekapcsolódás ösztönzése, a délszláv és egyéb nemzeti-nemzetiségi íráskultúrával való kapcsolatok tervszerű ápolása, az alkotói érdekvédelem, önszegélyezés, szerzői és emberi jogvédelem intézményes biztosításának céljával.

A korábban elhanyagolt társadalomkutatások erőteljesebbé tételét tűzte ki célul az 1991-ben Szabadkán megalakult *Magyarságtudató Tudományos Társaság*. Első sorban jelenség- és magatartásvizsgálatokkal és a vajdasági magyarság létkérdéseinek témáival foglalkozik. Célja, hogy tudományos - szociológiai, pszichológiai, demográfiai, néprajzi, jogtudományi, történelmi és más társadalmi jellegű - kutatásokat folytasson Vajdaságban, szakirodalmat és empirikus adatokat (kérdőívvezés, mélyinterjúk, fókuszcsoporthoz vizsgálat, Swot-analízis) gyűjtsön, szakmunkákat és tudományos publikációkat jelentessen meg, tanácskozásokat és előadásokat szervezzen.

A vajdasági magyar tudományos kutatásokkal kapcsolatban - a teljesség igénye nélkül - feltétlenül szólnunk kell még az újvidéki székhelyű *Vajdasági Magyar Tudományos Társaságról*, a szabadkai *Kiss Lajos Néprajzi Társaságról*, az újvidéki *Vajdasági Magyar Felsőoktatási Kollégiumról*, Szabadkán az *Aracs Társadalmi Szervezetről* és Zentán az *Identitás Kisebbségkutató Műhelyről*.

4. Egyházi intézményrendszer, vallásgyakorlás

Szerbiában a lakosság nemzeti és vallási hovatartozása között jelentős az összefüggés. Mégis fellelhető nem csak több felekezet egyazon térségben, de több nemzetiség is egyazon felekezetben. A hívő lakosság legalább hét egyháznál oszlik meg, ezeket az egyházakat a Szerb Köztársaság történelmi egyházaknak nyilvánította: Pravoszláv *Egyház*, Római Katolikus *Egyház*, Református Keresztyén *Egyház*, Ágostai Hitvallású Evangélikus Keresztyén *Egyház* Szerbiában - Vajdaságban, Szlovák Evangélikus *Egyház*, Zsidó Hitközség és az Iszlám Felekezet.

A jugoszláv utódállamok közül számottevő *katolikus népesség* a Vajdaságban él. A hierarchiát a szabadkai és a nagybecskereki püspökség képviseli, amely a belgrádi római katolikus érsekségnek van alárendelve. A szabadkai székhelyű, bácskai római katolikus egyházmegyéhez tartozó 360 ezer hívőből 230 ezer fő magyar, a többi zömmel horvát, s elenyésző számban német, szlovák és ruszin. A nagybecskereki központú bánáti egyházmegyében élő 90 ezer katolikus hívőből mintegy 55 ezer magyar. Az egyházmegye területén csekély számú horvát, bolgár, cseh és német hívő él. Mindkét egyházmegye élén *magyar főpásztor* - Szabadkán dr. Péntes János, Nagybecskereken dr. Német László megyéspüspök - áll.

Súlyos gondot okoz az elöregedés és az elvándorlás következtében bekövetkezett *paphiány*, különösen a nagybecskereki egyházmegyében. Magyar nyelvű papképzés a Vajdaságban nem folyik; a szabadkai szeminárium oktatási nyelve a horvát. A szabadkai katolikus gimnáziumon kívül két tehetséggondozó gimnázium működik magyar tannyelvű oktatási intézményként.

A vajdasági magyar hívő népesség mintegy nyolcada *református* vallású. A feke-ticsi székhelyű Református Keresztyén *Egyház* területén 13 egyházközségben és 38 szórványban 15 ezer fő alá süllyedt a hívők száma. Az egyház püspöke Csete Szemesi István. A református

gyülekezetek tagsága *magyar nemzetiségű*. A református közösség esetében a jelentős missziós és karitatív, valamint a nyári ifjúsági hitéleti tevékenység érdemel külön is említést.

Vajdaság tartomány területén történelmi egyházként működik az Ágostai Hitvallású Evangélikus Keresztyén Egyház Szerbiában - Vajdaságban, szabadkai püspöki székhellyel. Az egyház püspöke Dolinszky Árpád.

5. Tömegtájékoztatás

Írott sajtó

A vajdasági magyarság egyetlen magyar nyelven megjelenő napilapja az újvidéki *Magyar Szó*, amelynek alapítója a Vajdasági Tartományi Képviselőház. A hetilapok között a legnagyobb múltra a *7 Nap* tekinthet vissza. A *Családi Kör* viszont a legnagyobb példányszámú vajdasági magyar hetilap. (Az MNT 2004-ben -jogkörével összhangban - átvette a vajdasági tartományi képviselőháztól a *Szabad Hétnap*, a *Képes Ifjúság*, illetve az egyetlen magyar nyelvű vajdasági napilap, a *Magyar Szó* alapítói jogait.)

AMézeskalács az óvodások és kisiskolások 32 kis oldalon, havonta nyolcezer példányban megjelenő lapja. A *Jó Pajtás* az általános iskolásoknak kínál olvasnivalót az iskolaév minden hetén, 32 oldal terjedelemben.

2001. augusztus 20-án látott napvilágot - az Aracs Társadalmi Szervezet gondozásában - a délvidéki magyarság folyóirata, az *Aracs*. A szabadkai *Bácsország* az egyetlen történelmi szaklap Vajdaságban.

Elektronikus média

A 2004-es évben a magyar nyelvű televíziózás újabb helyi jellegű csatornával bővült. Az újvidéki központú *Mozaik Alapítvány* létrehozta a *Mozaik Szórvány Televíziót*, amely napi kétórás műsorral jelentkezik. Hír- és tájékoztató jellegű műsorai elsősorban a dél-bácskai, szerémségi, illetve a közép-bánsági szórványmagyarságra összpontosítanak. Céljuk, hogy a vajdasági szórványt minél szélesebb körű anyanyelvi tájékoztatással lássák el, a műsorok időtartamának és vételi lehetőségeinek bővítését tervezik.

Az *Újvidéki Rádió* magyar adása az elmúlt évekig napi huszonnégy órában, középhullámon sugározta a műsorait, önálló szerkesztőséggel. 1991-től az adásidő egyharmadát áttették ultrarövidhullámra, így vételi lehetősége csökkent. Az önkormányzat által alapított *Szabadkai Rádió* jelenleg Szabadka környékén, mintegy harminc kilométeres körzetben hallgatható. Az adásidőn és a műszaki felszerelésen három szerkesztőség osztozik.

A vajdasági magyar nyelvű tájékoztatásban az elmúlt néhány évben gyökeres változások álltak be. A változások nagy része 2007 második felében történt az elektronikus médiában. A hatályos szerbiai jogszabályok ugyanis kötelezővé teszik a helyi önkormányzati alapítású médiumok privatizációját, ugyanakkor éppen a végéhez közeledik a frekvenciagazdálkodás egész országra kiterjedő rendezése, aminek következtében csökken majd a televíziók és rádiók száma. A rádiók között (a közszolgálati jellegű, állami tulajdonban levő *Újvidéki Rádiót* kivéve) csak egyetlen olyan lesz, amely egészében magyar nyelvű műsort sugároz: a *Pannon Rádió*, amelyet a Pannónia Alap indított meg. A Pannónia Alap 2005 őszén, magyarországi támogatással, azzal a céllal alakult, hogy fejlessze a vajdasági magyar elektronikus tájékoztatást. A törvényes rendelkezések ismeretében már alakuláskor célul tűzte ki, hogy pályázzik a frekvenciára, és egész napos magyar nyelvű műsort indít. A Pannónia Alap az anyaországi támogatásnak köszönhető felszereléssel 2007 nyarán elnyerte a

Szabadka-Magyarkanizsa-Zen ta területére kiterjedő 91,5 MHz-es regionális rádióhullámhosszt, amelyen hamarosan megkezdni az egész napos magyar nyelvű műsorsugárzást. A Pannónia Alap egy szabadkai szerb nyelvű televízióval együtt ún. frekvencia-megosztással pályázott (és nyert).

V. TÁMOGATÁSOK

2. táblázat A Szülőföld Alap támogatásai vajdasági pályázóknak

Intézmény	Támogatás (millió Ft)
Oktatási és Szakképzési Kollégium	207,9
Kulturális, Egyházi és Média Kollégium	166,3
Önkormányzati Együttműködési és Informatika Kollégium	41,6
Összes vajdasági támogatás 2008-ban	415,8

3. táblázat A Szülőföld Alapból támogatott egyes jelentősebb projektek, 2008

Intézmény vagy program	Tartalom	Támogatás (MFt)
<i>Vajdasági Magyar Művelődési Szövetség</i>	A délvidéki magyar művelődési házak javítása-berendezése, a szövetség programjainak megvalósítása	19,55
<i>Agenda Polgári Egyesület</i>	Vajdasági Fejlesztési Hálózat kiépítése és fenntartása	8,5
<i>Kosztolányi Dezső Diáksegélyező Egyesület</i>	Közép- és felsőoktatási tanulók ösztöndíjazása	16,0
<i>Fórum Könyvkiadó Intézet</i>	10 magyar nyelvű könyv megjelentetése	3,5
<i>Pannónia Alap, Szabadka</i>	A Pannon TV működésének támogatása	5,5
<i>Mozaik Alapítvány</i>	A Mozaik TV működési költségei	4,5
<i>Kosztolányi Dezső Nyelvi Gimnázium</i>	A gimnázium eszközbeszerzési és működtetési támogatása	7,0
<i>Beszédes József Mezőgazdasági és Műszaki Iskolaközpont</i>	Tankonyha felszerelése	2,0
<i>Sinkovics József Műszaki Középiskola</i>	Öt tanterem felújítása a Sinkovics József Műszaki Középiskolában	1,5
<i>Európa Alapítvány - Újvidék</i>	Európa Kollégium - Újvidék	10,0
<i>Vajdasági Magyar Művelődési Intézet Kft.</i>	működési támogatás	7,6
<i>Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar</i>	működési és beruházási támogatása: tevékenységi, tanszerelési	12,5
<i>Zentai Diáksegélyező Egyesület</i>	ösztöndíjazási tevékenység	4,5

<i>Bolyai Farkas Alapítvány a Magyarul Tanuló Tehetségekéért Zenta</i>	Pedagógusoknak szakmai továbbképzése tehetséggondozásból, magyar távoktatás program a középiskolákban vizuáltechnikai felszerelésekkel	2,3
<i>Szabadkai Műszaki Szakfőiskola</i>	Globális mechatronikai laboratórium fejlesztése	10,0

2007-ben meghatároztuk a *nemzeti jelentőségű intézmények és programok körét*. A határon túli magyar vezetőkkel előzetes konzultációt folytattunk a kijelölt intézményekről, ajánlásaik kiemelt szerepet kaptak. A stabil, kiszámítható finanszírozásban részesülő szervezetek közé elsősorban az anyanyelv megőrzése, az oktatás és a kultúra területén működő intézmények kerültek.

A további keretből (Szórvány és Csángó keret, Médiatámogatás keret, Információs irodák keret, Koordinációs keret) is jelentős támogatáshoz jutottak a kérelmezők.

4. táblázat A Miniszterelnöki Hivatal Határon túli támogatási célleírányzatai

Keret megnevezése	Kérelmező	Tárgy	Megítelt támogatás (MFt)
Szórvány és a Csángó	Maradéki Református Egyházkerület (Nagy Margit)	Apáczai kollégium bővítése - Újvidék	6,0
	Miasszonyunk Leánykollégium	Kollégium működési költségei - Nagybecskerek	2,0
	EMMAUSZ Kollégium	Kollégium működési költségei - Muzslya	5,0
összesen			13,0
Médiatámogatás	Vajdasági Magyar Művelődési Szövetség	rendezvények költségei	1,0
	Pannon Press	kalendárium költségei	1,0
összesen			2,0
Nemzeti Intézmények	Bolyai Tehetséggondozó	működési támogatás	15,0
	Kosztolányi Gimnázium	működési támogatás	10,0
	Újvidéki Tanítóképző	működési támogatás	20,0
	VAT Végrehajtó Tanács	Tolerancia Program támogatása	15,0
	Pannónia Alap	működési támogatás	35,0
	Mozaik Alapítvány	működési támogatás	8,0
	Magyar Ház Alapítvány	működési támogatás	10,0
	Szekeres László Alapítvány	irodalmi és kulturális szervezetek támogatása	3,0
összesen			116,0

Információs Irodák	Concordia	Információs irodák működése	16,0
összesen			16,0

Keret	Kérelmező megnevezése	Tárgy	Megítelt támogatás (MFt)
KKK	Horizont-Délbácskai és Szerémségi Magyar Civil Szervezetek Szövetsége	Anyanyelvápolási programok támogatása	3,125
	Kuckó Gyemeksarok (Doroszló)	Nyugat-Bácska Szórványóvodáinak Színjászó Találkozója	0,240
	Tordai Helyi Közösség	Falunap anyagi támogatása (Republic együttes)	1,500
	Agenda Polgári Egyesület (Szabadka)	működési támogatás	38,600
	Kisebbségi Fórum (Temerin)	működési támogatás	4,000
	Magyar Nemzeti Tanács (Szabadka)	működési támogatás	6,340
	Miasszonyunk Leánykollégium	Szórványkollégium felújítási költsége	1,550
	Szervó Mihály Általános Iskola (Nagybecskerek)	Informatikai eszközök beszerzése	0,505
	Vajdasági Módszertani Központ(Szabadka)	Vajdasági egyetemisták részvétele nyári egyetemi kurzuson (Nagy Károly féle „ügy”)	1,520
	Agenda Polgári Egyesület (Szabadka)	Számítógépes oktatási program + beszerzések	6,000
	Id. Kovács Gyula Általános Iskola (Ómoravica)	Karácsonyi csomagra	0,340
Összesen			63,720

UKRAJNA

I. AZ UKRÁN KÖZTÁRSASÁG ÁLTALÁNOS ADATAI

Terület: 603 700 km²

Összlakosság: 46 143,7 ezer fő (2009 január 1.)

Népsűrűség: 81 fő/km²

Városi lakosság: 71 % (1999)

Népegészség: csecsemőhalandóság 21,1‰, átlagéletkor 73 év (nők), 61 év (férfiak). A lakosság évente mintegy 400 000 fővel csökken

Etnikai megoszlás: ukrán (77,8%), orosz (17,3%), zsidó (0,2%), belarusz (0,6%), moldován (0,5%), bolgár (0,4%), lengyel (0,3%), magyar (0,3%), román (0,3%), krími tatár (0,5%)

Vallások: ukrán ortodox, ukrán görög katolikus, zsidó, római katolikus, iszlám

Beszélt nyelvek: ukrán (államnyelv), orosz, belarusz, bolgár, gagauz, görög, lengyel, magyar, moldáv, német, román, szlovák, tatár

Főváros: Kijev (Kijiv, 2 611 327 lakos, 2001)

Államforma: köztársaság, államfő: Viktor Juscenko

Közigazgatási beosztás: 24 megye, 1 autonóm köztársaság (Krím), Kijev (főváros), Szevasztopol (a Krím AK fővárosa)

1. Politikai szerkezet

A törvényhozás legfelső szerve a Legfelsőbb Tanács (Verhovna Rada), 450 képviselővel, a végrehajtó hatalom élén a miniszteri kabinet áll, az igazságszolgáltatás legfelső szerve a legfelsőbb bíróság és az alkotmánybíróság. A Legfelsőbb Tanácsban a megbízatás öt évre szól.

2. Gazdasági adatok

Foglalkoztatottak száma: 21,3 millió fő (ipar-építőipar: 33%, mező- és erdőgazdaság: 21%, egészségügy és oktatás: 16%, szállítás és közlekedés: 7%)

GDP/fő: 15496 hrivnya (UHA). Növekedési ráta: 2,8% (2008)

Árfolyam (2008): 7,7 UHA/USD; 10,1 UHA/EUR

Infláció: 13% (becslés, lehet az előre jelzett adat kétszerese)

Munkanélküliség: 3,2% (2009. február 1., 35,9%-os éves növekedés)

Összes külföldi tőkebefektetés: 9,5 Mrd USD (2005)

Az importvolumene növekedett: 2003-ban 24,4MRD USD, 2004-ben 31 Mrd USD (+26,7%).
Ukrajnának 220 országgal van gazdasági kapcsolata, a befektetések 117 országból érkeztek.

Külkereskedelmi forgalom: 37,9%-os növekedés (2008), az áruk és szolgáltatások exportja 78 689,7 millió USA dollár (34,9%-os növekedés) import 92 181,2 millió USA dollár (+40,5%).

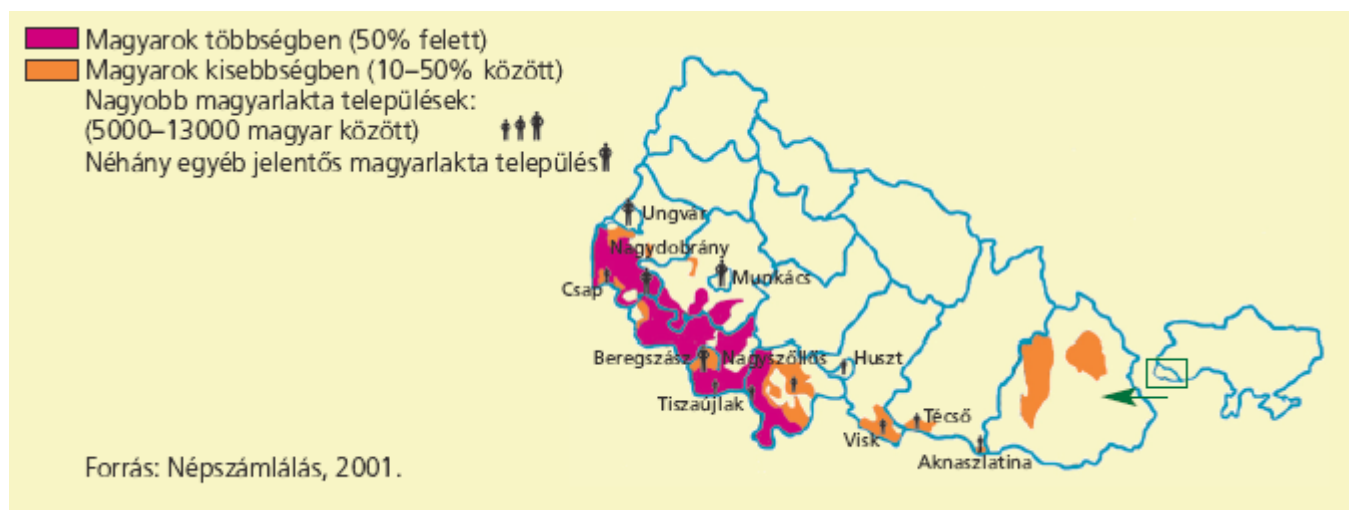
Egyéb makrogazdasági mutatók: Az ipari termelés volumene 34,1%-kal csökkent (2009. január), ebből a feldolgozóipar 41,6%-kal, a bányászat 21,4%-kal részesedett, a villamos energia, földgáz, ivóvíz előállítás és elosztása 15,2%-kal csökkent. Akiskereskedelmi forgalom értéke 7,2%-kal esett visz-sza. A mezőgazdasági termelés volumene a kiemelkedően jó termésnek köszönhetően 17,5%-kal növekedett. Az ágazati növekedéshez a mezőgazdaság 30,5%-kal, az állattenyésztés mindössze 1%-kal járult hozzá.

II. AZ UKRAJNAI MAGYARSÁG ÁLTALÁNOS ADATAI

1. Népeségi adatok

A magyar nemzeti közösség létszáma a becslések szerint Ukrajna egész területén 150-200 ezer fő. 84%-uk a magyar határ menti húsz kilométeres sávban összpontosul. Az itt húzódó magyar nyelvterületen (Ungvári, Munkácsi, a Beregszászi és Nagyszőlősi járás) kívül jelentős számú szórványnak tekinthető magyar él Ungváron, Munkácson és Nagyszőlősen. A viszonylag nagy lélekszám, a nyelvterület közelsége és az anyanyelvi intézményrendszer kiépítettsége viszont a szórványhelyzetnél kedvezőbb fejlődési feltételeket biztosít számukra. A „klasz-szikus” szórványmagyarság a magyar-ukrán nyelvhatártól távolabb él (Felső-Tisza-vidék, illetve az egykori Máramaros vármegye területe).

1. ábra Magyarok Kárpátalján

A magyarok nagy része a folyó völgyekben, mezőgazdasági termelésre alkalmas, általában kis lélekszámú falvakban él. A jelentősebb városok közül a 2001. évi népszámlálásig egyedül Beregszászban alkottak igen csekély többséget. A városi lakosság 53 598 fő (Ungvár: kb. 8 000, Munkács: kb. 7 000, Beregszász: kb. 12 800, Nagyszőlős: 3 171, Técső: 2 640, Rahó: 1282, Huszt: 1 759, Csap: 3 659, Szolyva: 322 fő, a magyar kolóniák lélekszáma Lvivben, Kijevben, Ivano-Frankivszkben, Kharkivban, Odeszában néhány száz fő).

2. Gazdasági helyzet

A magyar szervezetek nagy figyelmet fordítanak a kárpátaljai gazdasági folyamatokban való részvételre (vállalkozásfejlesztő központ létrehozása, gazdaszövetség alakítása, gazdaképzés). Az *Új Kézfogás Közalapítvány* által támogatott, 1998-ban beindult földprivatizációs program 14 ezer magyar gazdát juttatott földtulajdonhoz, s elindította a falusi gazdálkodó réteg kialakulását.

Az elmúlt években számos szerveződés (klub, központ, szövetség, kamara, alapítvány) jött létre és kapcsolódott be a kárpátaljai gazdasági élet vérkeringésébe. Pozitívum, hogy a létrehozott szervezetek nem egy területre koncentrálnak: *Felső-Tiszavidéki Vállalkozók Klubja* (Técső), *Határmenti Régiók Európai Információs és Innovációs Fejlesztési Központ* (Ungvár), *Híd Hitelszövetkezet Ungvári Fiókintézetét* (Ungvár), *Kárpátaljai Magyar Gazdaszövetség - KMGSZ* (Ungvár), *Kárpátaljai Kereskedelmi és Iparkamara* (Ungvár), *Kárpátaljai Vállalkozásfejlesztési Központ - KVK* (Ungvár), *Kárpátaljai Vállalkozás- és Területfejlesztési Központ* (Ungvár), *Ukrán-Magyar Területfejlesztési Iroda - UMTI* (Ungvár), *Kárpátinform Információs Szaktanácsadói és Regionális Fejlesztési Központ*, *Négyhatár Vállalkozók Szövetsége - NVSZ*, *Terra Dei Alapítvány* (Beregszász), *Kárpátaljai Magyar Agrárvállalkozók Szövetsége - KMASZ* (Kisbégány), *Viski Zöld Falusi Turizmus Szövetség* (Visk).

Kárpátalja jelentős szerepet tölt be a magyar-ukrán gazdasági együttműködésben. A megyében 214 magyar érdekeltségű vállalkozás tevékenykedik, tőkerészesedésük 29,6 milliárd USD, az összes megyei külföldi tőkebefektetés 10,6%-a. Földrajzilag a legvonzóbb területek: Ungvár, Munkács, Beregszász és a Beregszászi járás.

A magyar cégek egyre nagyobb mértékben használják ki a komparatív előnyöket: az olcsó energia, bérleti díjak, munkaerő miatt egyre több cég végeztet bémunkát a térségben (elsősorban a textil-, cipő- és gépiparban). A termelési-kereskedelmi szféra mellett fontos helyet foglal el az idegenforgalom. A megyében 16 szanatórium, 14 gyógyüdülők, 2 panzió, 26 turista üdülők és 11 gyógyintézet működik.

A megye gazdaságában domináns a feldolgozóipar (élelmiszeripar, textilipar, gépgyártás, fafeldolgozás) részaránya. Az agráripari komplexum fejlődését nagyrészt a mezőgazdasági nyersanyagok feldolgozásának korszerű módszerei, a kertészet és a szőlészet, valamint a borászat javulása biztosítja. Évente közel hatszáz új kisvállalkozás jön létre Kárpátalján. A meghirdetett energiatakarékossági program jegyében megújul és korszerűsödik a megye egy sor villany-, gáz- és ivóvíz-szolgáltatója. A megyei vezetés a vízvezeték- és csatornázási rendszer korszerűsítésére, útépitésre, gázvezetékekre, árvizek és egyéb természeti csapások elleni védekezésre fordít jelentős összegeket.

A magyar kisebbség 75%-a kistelepülésen él, s az anyanyelvű képzési lehetőség hiányosságai miatt döntően alacsonyabb társadalmi presztízsű foglalkozást űz (alig van például magyar jogász), így nagymértékben ki van téve a munkanélküliség veszélyének.

Számos embernek nyújt lehetőséget a határ menti kereskedelem. Sokan vállalnak illegálisan mezőgazdasági idénymunkát a szomszédos Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében. A magyar férfitlakosság jelentős hányada az év nagy részében különböző magyarországi és belső-ukrajnai építkezéseken dolgozik.

2008 folyamán a minimálbér átlaga 532,5 UHA volt. Az évvégére a minimális nyugdíj értéke elérte az 544 UHA-t (30%-os növekedés). A nyugdíjátlag 895 UHA, (50%-kal magasabb a 2007-es évinél). 2008 januárjában a nominális átlagbér 1665 UHA (16,8%-kal csökkent 2007 decemberéhez viszonyítva).

III. AZ UKRAJNAI MAGYARSÁG JOGI HELYZETE

1. Jogszabályi háttér, kisebbségvédelmi dokumentumok, kisebbségi vegyes bizottságok

1991. május 31-én Magyarország és Ukrajna külügyminisztere nyilatkozatot írt alá a *nemzeti kisebbségek jogainak biztosításáról*. A felek kormányközi vegyes bizottságot hoztak létre,

amely eddig tizennégy alkalommal ülésezett. A vegyes bizottság - melynek munkájában részt vesznek a két országban élő kisebbségek képviselői is - ajánlásokat fogalmaz meg a kormányok számára a Magyarországon élő ukrán és az Ukrajnában élő magyar kisebbség szempontjából nagy fontosságú ügyek, így a *nemzeti identitás megőrzése, az oktatás, a kultúra fejlesztése* és a *kisebbségi problémák megoldása* érdekében. Magyarország és Ukrajna kapcsolatait alapszerződés szabályozza, amelyet 1991 decemberében, Kijevben írt alá a két fél, s amelyet az ukrán parlament 1992-ben, Magyarország pedig 1993-ban ratifikált. A dokumentum 17. cikke rendelkezik a nemzeti kisebbségek etnikai, kulturális, nyelvi és vallási identitásának kölcsönös védelméről.

Ukrajna elnökének kárpátaljai megbízottja 1992. december 17-én rendeletet adott ki az *ukrajnai nyelvtörvény és a nemzeti kisebbségi törvény gyakorlati végrehajtásáról*. Az okmány előírja: „ahol valamely nemzeti kisebbség alkotja a lakosság zömét, az ukrán államnyelv mellett az adott nemzetiség nyelvét is használják az állami és a társadalmi szerveknél, a vállalatoknál és intézményeknél”. E rendelet értelmében „lehetőség van a kétnyelvű feliratok használatára, s a nemzetiségek az állami mellett saját nemzeti jelképeiket is használhatják”. Az 1996. június 28-án elfogadott *ukrán alkotmány* 10. cikke értelmében „Ukrajnában szavatolt a nemzeti kisebbségi nyelvek szabad fejlődése, használata és védelme”, 11. cikke pedig kimondja, hogy „az állam elősegíti (...) Ukrajna minden őslakos népe és nemzeti kisebbsége etnikai, kulturális, nyelvi és vallási sajátosságainak fejlődését”. A nemzeti kisebbségek jogaival még három törvény foglalkozik: az 1989-ben elfogadott *nyelvtörvény*, az 1999-ben elfogadott *oktatási* és az 1992-ben elfogadott *egyesületi törvény*. 2003. decemberében az Ukrán Legfelsőbb Tanács elfogadta a határon túli ukránokról rendelkező törvényt.

Ukrajna 1995-ben lett az Európa Tanács tagja. Felvételekor vállalta a helyi önkormányzatok európai chartájának és a regionális vagy kisebbségi nyelvek európai chartájának ratifikálás céljából történő tanulmányozását, valamint ígéretet tett arra, hogy a felvételétől számított egy éven belül aláírja és ratifikálja a kisebbségvédelmi keretegyezményt. Emellett kitért arra is, hogy kisebbségpolitikáját az ET Parlamenti Közgyűlésének 1201 (1993) sz. ajánlásában lefektetett elvek alapján folytatja. Az ukrán parlament 1999. december 24-én - az Európa Tanács végső határidejének lejártá előtt egy héttel - ratifikálta a *regionális vagy kisebbségi nyelvek európai chartáját*, mégpedig a kárpátaljai magyarságra nézve kedvezőbb változatában, amely a nemzetiségek nyelvhasználati jogát 20%-os arányhoz köti a településeken. A charta *hatályba lépését 2000. július 12-i határozatával felfüggesztette*. 2000 óta számos törvényjavaslat került a Legfelsőbb Tanács elé, ezek közül az egyiket 2003-ban fogadták el (2003. május 15-én lépett hatályba). Az Ukrán Legfelsőbb Tanács által a regionális vagy kisebbségi nyelvek európai chartájának ratifikációjáról újonnan elfogadott törvény sokkal *szűkebb jogokat* határoz meg.

Többek között teljesen kikerült a kisebbségi nyelv állami adminisztrációban történő használata, továbbá a nemzetiségi intézményhálózat szűkítésének tilalma. Az iskola-előkészítő, az általános és középiskola, szakközépiskolai és az egyetemi, illetve más felsőoktatási képzés 2003-tól már megfelelő igénylői létszám esetében is csak azok számára hozzáférhető, akiknek a családja kéri.

2. Politikai képviselet

A kárpátaljai magyarság két politikai pártja a 2005. február 17-i dátummal bejegyzett *Ukrajnai Magyar Párt - KMKSZ*, amelynek megalakítását a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség kezdeményezte, és a 2005 márciusában bejegyzett, az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség (UMDSZ) által kezdeményezett *Ukrajnai Magyar Demokrata Párt*.

2002-2006-ban Gajdos István, az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség elnöke volt parlamenti képviselő. Korábban, az 1998-2002-es parlamenti ciklusban Kovács Miklós (független képviselő, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség elnöke), az 1994-1998. évi ciklusban pedig Tóth Mihály, az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség elnöke vett részt (ugyancsak függetlenként) a kijevei törvényhozás munkájában. A 2006-os, illetve a 2007-es parlamenti választásokon magyar jelölt nem jutott be a parlamentbe.

A 2006. évi parlamenti és önkormányzati választások során a két kárpátaljai magyar párt színeiben kilenc magyar képviselő került a 90 fős Kárpátaljai Megyei Tanácsba, néhányan pedig ukrán pártok listáiról nyertek mandátumot. Beregszász megyei jogú városban a 36 fős Városi Tanácsban 14 fő képviseli a magyar pártokat, a 90 fős Beregszászi Járási Tanácsba 52 magyar képviselő jutott be a magyar pártok listáiról.

IV. AZ UKRAJNAI MAGYARSÁG KÖZÖSSÉGI ÉLETE

1. Politikai pártok, érdekvédelmi szervezetek

Az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség Ukrajnában az egyetlen országosan bejegyzett magyar szervezet, amelyet 1991 októberében a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (1995-től felfüggesztette tagságát), a Lvovi (Lemberg) Magyarok Kulturális Szövetsége és a Magyarok Kijevei Egyesülete alapított. Az UMDSZ elnökei: Fodó Sándor (1991-95), Tóth Mihály (1995-2002), Gajdos István (2002 decemberétől). Az alapítók az ukrajnai magyar kisebbség általános jogi és érdekvédelmi képviseletét, a tagszervezetek alapokmányaiban meghatározott célok és elvek megvalósítására irányuló törekvések feltétlen támogatását, a szervezeti tevékenység koordinálását tűzték ki célul. Az UMDSZ az egyéni és kulturális autonómiát, valamint Magyar Nemzetiségi Körzet kialakítását támogatja, és az 1991. évi népszavazás eredménye alapján szorgalmazza egy Kárpátaljai Különleges Önigazgatási Terület létrehozását.

2002-ben az UMDSZ küldöttgyűlése a szervezet belső reformjáról döntött, és bevezette az egyéni tagság intézményét. 2008-ban az UMDSZ 23 ezer fős tagsággal rendelkezett. Döntéshozó és irányító szervei: Kongresszus, Nemzeti Tanács, Országos Ellenőrző és Mandátum Bizottság, Országos Etikai és Szabályzatfelügyelő Bizottság, Országos Elnökség, 16 állandó szakbizottság (egészségügyi, szociális, ifjúsági, sport, művelődési, oktatási, diaszpóra és szórványgondozási, önkormányzati, kommunikációs, gazdasági, jogi, agrár, örökségvédelmi, informatikai bizottság, nőtanács, mentorok tanácsa). A Szövetség 13 kárpátaljai középszintű járási és városi szervezettel, 11 Kárpátokon túli szervezettel és 15 kollektív tagszervezettel rendelkezik. Az UMDSZ tagsága 132 alapszervezetbe tömörül.

A Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ) a kárpátaljai magyarság 1989-ben alakult első, s máig legnagyobb létszámú megyei szintű társadalmi érdekvédelmi szervezete. 2006 márciusában a szövetség taglétszáma 42 ezer fő volt. Alapszabálya - a kárpátaljai magyarság hosszú távú érdekeit szolgálva - a Kárpátalján élő magyarok érdekeinek védelmét, nemzetiségi kultúrájuk, nemzeti hagyományaik, anyanyelvük megőrzését és ápolását, anyanyelvi művelődésük és oktatásuk elősegítését, kollektív jogaik biztosítását, nemzeti tudatuk formálását tűzi ki célul. A KMKSZ programjában a nemzetiségi önigazgatás megteremtése a cél, amit nemzetiségi önkormányzat vagy területi autonómia megteremtése útján kíván elérni. Középszintű szervezete van az Ungvári, a Munkácsi, a Beregszászi és a Nagyszőlősi járásban, valamint a Felső-Tisza-vidéken.

Távlati célként minden magyar szervezet programjában szerepel az *autonómia különböző formáinak megteremtése*. Ennek a célnak a megvalósítását a különböző szervezetek eltérő módon képzik el. A KMKSZ kidolgozta a nemzetiségi kulturális önkormányzat megalakításának és működésének tervezetét, 1999 decemberében pedig javaslatot tett egy olyan, az ukrán törvényekkel összhangban lévő, önálló közigazgatási egység kialakítására, amely Tisza-melléki járás néven, Beregszász központtal magában foglalná a kárpátaljai tömbmagyarság valamennyi települését. Az *Ukrainai Magyar Demokrata Szövetségbe* tömörült szervezetek, illetve az önkormányzatokat tömörítő *Kárpátaljai Határmenti Önkormányzati Társulás* a kulturális és a személyi elvű autonómia megvalósulásában látja az ukrainai magyarság további boldogulásának és szülőföldjén való megmaradásának lehetőségét. Gajdos István parlamenti képviselő törvénytervezetét az ukrainai nemzeti kisebbségek nemzeti-kulturális önrendelkezéséről a parlament nem fogadta el.

2. Civil szervezetek

Ukrajna 1991-es függetlenné válása óta a civil társadalom, a „harmadik szektor” rendkívüli mértékben fejlődött, és tapasztalatokban gazdagodott. A rendszerváltozást követően új megoldások, új struktúrák váltak lehetségessé és szükségessé. Ukrajnában 1992-ben elfogadták az *állampolgárok egyesüléséről szóló törvényt*, majd a kilencvenes évek közepén megalkotott jogszabályok továbbfejlesztették a nonprofit szektor működésének jogi kereteit. Szervezetek alakultak a szociális, gazdasági és kulturális szükségletek kielégítésére. Mintegy egyharmaduk szociális, karitatív, humanitárius tevékenységet folytat, 16%-uk foglalkozik gyermekekkel, ifjúsággal, 9%-uk egészségüggyel. A kormány közvetlen anyagi támogatást ugyan nem nyújt a civil szervezeteknek, de bizonyos adókedvezményeket biztosít számukra. A civil szervezetek bevételeinek nagyobbik része az üzleti szférából származik. A külföldi források is fontos szerepet játszanak a civil társadalom életében. 1996-ban mintegy 1200 civil szervezetet regisztrált az Ukrán Igazságügyi Minisztérium, és számuk azóta csak nőtt.

A *Beregvidéki Magyar Kulturális Szövetséget* (BMKSZ) 1994 augusztusában a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetségből kivált beregszászi városi és járási KMKSZ-alapszervezetek egy része hozta létre, becsült tagsága ötezer fő. Programjában a beregszászi járásban és a történelmi Bereg megye más településein élő magyarok politikai, kulturális és szociális érdekeinek képviseletét vállalja. Legfőbb politikai célja az 1991. december 1-jei népszavazás eredménye alapján a magyar autonóm körzet létrehozása. A szervezetnek nagy szerepe volt abban, hogy a tömbmagyarság székhelye 2001. május 18-án elnyerte a megyei jogú városi státust. Nevéhez fűződik több szobor, emlékmű, illetve a magyar történelmi múlt több mint ötven nagy alakjának állított emléktábla elhelyezése az egykori Bereg vármegye területén. Tevékenységét főként kulturális és hagyományápoló rendezvények szervezésére összpontosítja, és elsősorban Beregszászon és környékén fejti ki.

A kárpátaljai magyarság több helyi, lakóközrethozott kulturális szervezettel is rendelkezik: *Szolyvai Magyarok Kulturális Szövetsége*, *Técsői Magyarok Kulturális Szövetsége*, *Ungvidéki Magyar Szövetség*.

A regionális szervezetek tevékenységének összefogása céljából - a BMKSZ kezdeményezésére - 1994 augusztusában megalakult a *Kárpátaljai Magyar Szervezetek Fóruma* (KMSZF), amely a többi között a Beregvidéki Magyar Kulturális Szövetséget, a Szolyvai Magyarok Kulturális Szövetségét, a Técsői Magyarok Kulturális Szövetségét, az Ungvidéki Magyar Szövetséget, valamint számos vállalkozói és gazdálkodói profilú magyar szervezetet tömörít. Tevékenységét regionális szervezetei révén fejti ki. A KMSZF 1995 októberétől megyei szinten bejegyzett szervezet, elsősorban a gazdaság- és vállalkozásfejlesztés terén munkálkodik, ezzel a területtel a többi magyar érdekvédelmi szervezet nem foglalkozott.

Kárpátalján a kisebbségek - közöttük a magyar kisebbség - jellegzetes módon hozzájárulnak a helyi civil társadalom sokszínűségéhez, fejlődéséhez. A magyar civil szerveződések száma jelenleg megközelíti a százat. Az egyik legrégebbi civil szervezet az 1993-ban alakult *Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége* (MÉKK), amelynek három társasága (tudományos, irodalmi-művészeti, gazdaságirányítási) a kárpátaljai magyar értelmiség összefogását, kulturális, tudományos, gazdasági tevékenységének elősegítését tekinti fő feladatának. 2003. december 17-én a Közösség Kisebbségekért díjban részesült.

1994-től a MÉKK szervezésében kezdődött el a *Kárpátaljai Magyar Önkormányzati Fórum* rendezvénysorozata, résztvevői magyar és ukrán polgármesterek, képviselők. Az 1997-ben elfogadott új ukrán önkormányzati törvény lehetővé teszi térségi önkormányzati társulások létrehozását. 2001 februárjában bejegyezték a *Kárpátaljai Határmenti Települések Önkormányzati Társulását*, amelynek célja a kárpátaljai magyarság önszerveződésének támogatása, valamint a helyi közösségek jogainak és érdekeinek magasabb szintű, hatékonyabb biztosítása, a gazdasági és közösségi kapcsolatok fejlesztése a szomszédos országok határ menti régióival.

3. Oktatás, kultúra, tudomány

Az ukrainai nemzeti kisebbségi törvény lehetőséget ad a nemzeti-kulturális autonómia létrehozására, az oktatási autonómia kereteinek kialakítására. 1991 decemberében alakult meg a mára több mint kétezer tagot számláló *Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség*, amely céljának tekinti, hogy a magyar oktatási intézmények az óvodától a felsőoktatásig egységes irányítás alá kerüljenek. Ez egyet jelent az önálló magyar tankerület létrehozásával.

A magyar oktatási intézmények legtöbb gondja jelenleg pénzügyi természetű. Az egy diákra jutó évi támogatás összege mintegy 1000 hrvnya (kb. 37 ezer Ft), ami magában foglalja a fenntartási, működési, bér- és egyéb költségeket is. A falusi iskolák a közművek hiánya miatt gyakran a leelemibb higiéniai követelményeknek sem felelnek meg. Komoly gondok mutatkoznak a magyar iskolák tankönyvellátásában, s ez befolyásolja a magyar tanintézetek helyzetét is. Nem biztosítottak az ukrán nyelv megfelelő szintű elsajátításának feltételei, hiányoznak az ukrán nyelvkönyvek, a magyar iskolák igényeinek megfelelően képzett ukrán nyelvtanárok, a kétnyelvű szótárak.

A KMPSZ kezdeményezésére a magyar iskolák és tanulók érdekvédelme céljából 2002 decemberében megalakult a *Kárpátaljai Magyar Szülők Szövetsége*, az UMDSZ pedig 2003-ban megalakította a *Kárpátaljai Magyar Oktatásért Szülői és Pedagógus Tanácsot* (KAMOT), amely - mint civil társadalmi szervezet - ugyanebben az évben létrehozta a *KAMOT Jótékonyági Alapítványt*. Az alapítvány tevékenyen részt vesz az anyaországi oktatási-nevelési támogatás kárpátaljai lebonyolításában, koordinálásában.

2004 óta működik a *Kárpátaljai Magyar Oktatásért Alapítvány* - KMOA (elnöke: Zubánics László). Az alapítvány számos fontos program megvalósítását koordinálta, így az *Ungvári Nemzeti Egyetem* (UNE) *Humán-Természettudományi Magyar Karának* létrehozását, illetve a *Jánosi Mesterképző Akadémia* kialakítását.

A kárpátaljai magyar iskolák érdekvédelmi szervezeteként jött létre 2000-ben a *Kárpátaljai Magyar Iskolaigazgatók Fóruma*, célja, hogy az iskoláknak az ukrán állammal való együttműködésében segítséget nyújtson.

Óvodák

A megyei tanfelügyelőség statisztikai adatai szerint az 1991/92-es tanévben 63 óvodában 3157 gyermekkel foglalkoztak csak magyarul. A 90-es évek kedvezőtlen gazdasági folyamatai következtében sok óvodát bezártak, mert a szülők zöme elvesztette munkáját. Ez általános jelenség volt, nem csak a magyar anyanyelvű óvodákra vonatkozott. *2000-től a magyar nyelvű óvodák száma megnőtt* (2001-ben 57 óvodában volt magyar nyelvű oktatás, mára a tisztán magyar nyelvű óvodák száma Kárpátalján elérte a 64-et), továbbá egy orosz-magyar és kilenc ukrán-magyar nyelvű óvoda is működik a megye területén. Ukrán-magyar-orosz óvoda - az előző évek gyakorlatától eltérően - jelenleg nincs. A megyében működnek magán alapítású, *egyházi fenntartású magyar óvodák* is. Református óvodák: szolyvai, eszenyi, feketepataki. Római katolikus óvodák: aklihegyi, fancsikai, királyházai, nagyszőlősi, kőrösmezői, nagybocskói, bustyaházai, akna-szlatinai, gyertyánligeti; görög katolikus: batári.

Általános és középiskolai oktatás

A kárpátaljai magyarság közoktatási helyzete Ukrajna függetlenné válása után sokat fejlődött. Sikerült megállítani a magyar iskolahálózat sorvadását. Korábban két vagy három tannyelvű iskolák alakultak át több községben önálló magyar iskolává. Több faluban újra megnyílt az elemi iskola (1-4. osztály), illetve általános iskolákká (1-9. osztály) szerveztek elemi iskolákat. Nőtt a magyar tannyelvű osztályok létszáma. Három elemi iskola, 50 általános iskola és 34 középiskola (1-11. osztály) működik Kárpátalján, összesen hat magyar líceum, négy református (Nagybereg: 98 tanuló, Nagydobrony: 120 tanuló, Péterfalva: 86 tanuló és Técső: 118 tanuló); egy római katolikus (Munkács: 59 tanuló); egy görög katolikus (Karácsfalva: 34 tanuló). Két magyar gimnázium (Ungvári Drugeth Gimnázium, Beregszászi Bethlen Gábor Gimnázium) és nyolc művészeti iskola is működik.

Szakképzés

Magyar tannyelvű szakiskolák nincsenek; a megyében összességében 19 szakközépiskola van. Ezek közül hat szakközépiskolában (pl. a Munkácsi Mezőgazdasági Technikumban, a Jánosi Líceumban, a Beregszászi Egészségügyi Koledzsben és az Ungvári Közművelődési Szakiskolában) az utóbbi években magyar tannyelvű osztályok indultak.

Felsőoktatás

Az Ungvári Nemzeti Egyetem *Magyar Filológiai Tanszékén* 1963 óta folyik magyar nyelv- és irodalom-szakos tanárok képzése. A 2 002/2 003-as tanévig 709 hallgató szerzett itt tanári oklevelet. Jelenleg kb. 130 nappali tagozatos hallgató folytatja tanulmányait. Az oktatómunka mellett a tanszék tanárai 1966 óta tudományos kutatással is foglalkoznak. Ennek köszönhetően látott napvilágot a *Magyar-ukrán szótár* (2001), a *Kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza* (1992—2003) és az első *Kárpátaljai magyar irodalmi antológia* (1985). A magyar tanszék szoros kapcsolatokat ápol magyarországi és külföldi felsőoktatási intézményekkel, hungarológiai központokkal, tudományos és akadémiai intézményekkel. A tanszék bázisán jött létre 1988-ban az ungvári *Hungarológiai Központ*. 1993-ban a magyar tanszéken megalakult a *Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság*, 1998-ban pedig a *Kárpátaljai Magyar Diákok és Fiatal Kutatók Szövetsége*. 2005-ben a két ország megállapodása alapján kezdte meg működését az egyetemen a *Magyar Történelem és Európai Integrációs Tanszék*.

2008. szeptember 25-én nyílt a *Magyar Tannyelvű Humán- és Természettudományi Kar* (dékán: Lizanec Péter). Három tanszék működik: magyar nyelv- és irodalom; magyar történelem és európai integrációs tanszék; matematika-fizika tanszék. A karnak a 2007/2008-as tanévben 296 hallgatója és 28 oktatója van.

1994 szeptemberétől Beregszászon a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskola kihelyezett tagozataként négy szakon indult főiskolai képzés. Ez a nem állami - a KMKSZ, a KMPSZ, a Kárpátaljai Református *Egyház* és a Beregszászi Polgármesteri Hivatal által létrehozott alapítvány kezdeményezésére létrejött -oktatási intézmény 1996-tól önállóan, *Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola* néven folytatta tevékenységét a magyar állam támogatásával. 2003. december 11 -én a főiskola felvette a II. *Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola* nevet.

A főiskola fenntartója jelenleg a *Kárpátaljai Magyar Főiskoláért Alapítvány*, amely az intézmény működését jórészt magyarországi kormányzati, részben önkormányzati forrásokból finanszírozza.

A választható szakirányok, szakok folyamatosan bővülnek, a hallgatók a 2005/ 2006-os és 2006/2007-es tanévekben már 29-30 szak közül választhattak. A főiskolán óvodapedagógusi, tanítói, angol-földrajz, angol-történelem, 1997-től földrajz-történelem, 1999-től pedig kertészmérnöki szakokon folyik képzés. 2000-ben a nemzetközi ECDL-rendszer keretein belül működő számítástech-

nikai tanfolyam is beindult. Szintén 2000-től indult el a földrajz szakos, illetve 2003-tól a tanítói-angol szakos képzés. A2001/2002-es tanévtől kezdetét vette a közgazdasági és menedzserképzés is. 2006-ig 306 diák szerezte meg a „Diplom Specialist” minősítésű pedagógusi oklevelet (egyetemi szintű diploma) és 37-en kaptak baccalaureus (főiskolai) szintű diplomát. Az elmúlt tíz évben, vagyis az 1996-2006 közötti időszakban több mint ezer fő szerzett oklevelet. A főiskola 2007-től nemzeti jelentőségű intézmény, és így külön támogatásban részesül.

1. táblázat A főiskolai képzés, 2007/2008-as tanév

Sorsz.	A képzés jellege	Létszám
1.	Nappali tagozat	641
2.	Kihelyezett képzések	188
3.	Másoddiplomás képzés	167
4.	Levelező képzés	148
Összesen		1 144

2. táblázat A nappali tagozatos hallgatói létszám, 2007/2008-as tanév

Szak, szakpár	I.évf.	II. évf. I	II. évf. II.	II. évf.	IV. évf.	Összesen
Biológia-földrajz	13	17	15	19	-	64
Biológia	7	7	9	-	-	23
Földrajz-biológia	3	2	9	9	-	23
Történelem-földrajz	10	8	9	14	13	54
Földrajz-történelem	5	5	4	10	-	24
Angol-történelem	5	10	5	19	-	39

Történelem-angol	1	2	5	-	-	8
Magyar-történelem	5	10	5	4	-	24
Történelem-magyar	7	2	3	-	-	12
Magyar-angol	2	8	6	8	-	24
Angol-magyar	19	21	14	14	-	68
Magyar-ukrán	6	5	6	-		17
Ukrán-magyar	3	9	8	7	-	27
Matematika-informatika	12	12	20	19	-	63
Könyvvitel és audit.	18	-	-	-	-	18
Tanítói	14	18	-	14	-	46
Tanítói-vizuális nev.			4	-	-	4
Tanítói-német			2	-	-	2
Tanítói-angol			-	6	-	6
Tanítói-óvodapedagógia			5	9	-	14
Tanítói-ének-zene Óvodapedagógia	15	11	-	14	-	40
Óvodapedagógia-ének- zene			10	-	-	10
Óvodapedagógia-vizuális nev.			6	-	-	6
Óvodapedagógia-angol			3	-	-	3
Óvodapedagógia-német			1	-	-	1
Összesen	145	147	149	166	13	620
Évhalasztók, félévismétlők						21
Mindösszesen						641

3. táblázat A másoddiplomás képzés hallgatói létszáma, 2007/2008-as tanév

Szak	I. évf.	II. évf.	III. évf.	IV. évf.	Összesen
Tanítói	44	26	15	-	85
Óvodapedagógia	9	16	5	-	30
Történelem	9	11	5	-	25
Földrajz	4	5	-	-	9
Angol	12	4	-	-	16
Összesen:	78	62	25	-	165

Évhalasztók					2
Mindösszesen					167

4. táblázat A levelező tagozatos hallgatói létszám, 2007/2008-as tanév

Szak	I. évf.	II. évf. I	II. évf.	IV. évf.	V. évf.	Összesen
					(gyorsított képzés)	
Tanítói	11	-	-	-	-	11
Óvodapedagógia	33	19	-	-	-	52
Történelem	7	4	-	-	19	30
Földrajz	11	2	-	-	13	26
Angol	6	13	-	-	-	19
Könyvvitel és audit.	7	-	-	-	-	7
Összesen	75	38	-	-		145
Évhalasztók, évismétlők						3
Mindösszesen						148

5. táblázat A speciális kihelyezett képzés hallgatói létszáma, 2007/2008-as tanév

	I. évf.	II. évf.	III. évf.	IV. évf.	Összesen
A képzés neve Kertészmérnöki (Budapesti Corvinus Egyetem kihelyezett tagozata)	15	23	18	62	118
Közgazdasági (Nyíregyházi Főiskola kihelyezett tagozata)	10	36	24		70
Összesen	25	59	42	62	188

A főiskola bázisán 1999-ben létrejött a *LIMES Társadalomkutató Intézet*, amelyből 2001-ben megalakult a *Lehoczky Tivadar Társadalomkutató Intézet* és a *Hodinka Antal Nyelvi Intézet*. A kutatóintézetek célja a Kárpátalján folyó társadalom- és bölcsészettudományi kutatások szervezése, koordinálása, a helyi magyar közösséggel kapcsolatos dokumentumok gyűjtése, rendszerezése. A főiskola Hallgatói Önkormányzata 1996-ban jött létre. 2004. szeptember 1-jén a tanévet a törvényszék egykori épületében kezdték, amelynek a városi tanács 2002-ben született határozata értelmében a főiskola a tulajdonosa.

Az 1914-ben alapított *Munkácsi Tanítóképző* 2003 óta főiskolaként működik (*Munkácsi Humánpedagógiai Főiskola*). 2008-ban *Munkácsi Állami Egyetem* néven egyesült a Munkácsi Műszaki és a Humánpedagógiai Főiskola. Ettől kezdve állami egyetemként működik. Az egyetemi szint lehetővé teszi, hogy kutatóintézet nyíljon az intézmény bázisán. Megindult a képzés a közgazdasági, turisztikai, könnyű- és szolgáltatóipari szakon is.

A Munkácsi Állami Egyetem *Humán-Pedagógiai Kollégiuma* 2008 óta működik. A kollégium hallgatói az általános iskola 9. osztályának elvégzése után nyerne felvételt az első évfolyamra, majd a negyedik év elvégzése után középfokú végzettségről tanuskodó tanítói diplomát és érettségit szereznek. A tanulmányi átlag figyelembe vételével folytathatják a diákok tanulmányaikat az egyetem főiskolai csoportjában. A második főiskolai tanév végén baccalaureus fokú végzettséget szereznek. Tanulmányaikat még ekkor is folytathatják az „anyaintézményben”, további egy év után „elemi iskolai tanító” felsőfokú minősítést kapnak. Kitűnő tanulmányi átlaggal magisteri csoportba juthatnak.

Jelenleg a Munkácsi Állami Egyetem Humán-Pedagógiai Kollégiumában 127 magyar nemzetiségű diák tanul a négy magyar tannyelvű évfolyamon. A végzősök ukrán nyelvtudása is kiváló. A diplomával rendelkezők több mint 90%-a tanári állást vállal vagy a közigazgatásban helyezkedik el Kárpátalja magyar lakta településein.

Beregszászon 1993 óta működik a *Kárpátaljai Megyei Pedagógus-továbbképző Intézet Beregszászi Fiókiintézete*, amely (nem önálló intézményként) a magyar tannyelvű iskolák pedagógusainak módszertani továbbképzését végzi.

A legújabb felsőoktatási létesítmény a *Kijevi Szlavisztikai Egyetem ungvári székhelyű Kárpátaljai Fiókiintézete*. Ez a több célt szolgáló oktatási intézmény 2000-től működik a következő szakokkal és szakpárokkal: pénzügy, vámügy, nemzetközi kapcsolatok, kommunikáció, honismeret, történelem-angol, pszichológia-angol, cseh-angol, szlovák-angol, ukrán-angol. Ezekhez társult 2004 szeptemberében a régió nyelvi szükségleteire való tekintettel a magyar-angol szak.

A megyei szinten megalakult szakmai érdekvédelmi szervezetek napjainkban önálló szervezetként működnek. Legjelentősebbnek a *Kárpátaljai Magyar Pedagógus-szövetség* (1991), a *Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága* (1990), az ungvári *Zádor Dezső Zenei Társaság* (1991), a *Kárpátaljai Magyar Tudósok Társasága* (1993), a *Kárpátaljai Magyar Egészségügyi Dolgozók Szövetsége* (1996), a *Kárpátaljai Magyar Könyvtárosok Egyesülete* (1994), a *Magyar Írószövetség Kárpátaljai Írócsoportja* (1994) és a *Magyar Újságírók Kárpátaljai Szövetsége* (1998) tekinthető.

A fontosabb ifjúsági szervezetek közé az 1991-ben alakult *Kárpátaljai Magyar Cserkészszövetség*, a *Pro Patria Ifjúsági Szövetség*, a *KMKSZ Ifjúsági Szervezete* (2001), a *MÉKK Ifjúsági Tagozata* (1996), az *UMDSZ Ifjúsági Szervezete* (1996), a *Gordiusz Kárpátaljai Magyar Ifjúsági Demokrata Szövetség* (2004) és a *Kárpátaljai Magyar Diákok és Fiatal Kutatók Szövetsége* (KMDFKSZ, 1999) sorolható.

Beregszászon 1994 óta hivatásos színház eddig *Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház* néven működött. A társulat szüntelenül anyagi nehézségekkel küzd, állandó elhelyezése sem megoldott. 2009-től megyei költségvetési intézményként működik majd, így a kiemelkedő szakmai színvonalon tevékenykedő társulat eddigi bizonytalan helyzete remélhetőleg rendeződik.

Kárpátalján a kultúra, a hagyományörzés, az irodalmi élet területén több magyar egyesület működik, illetve működött. Ide tartoznak a művelődési körök, a nyugdíjasklubok, az irodalmi

körök. Számuk együttesen megközelíti a húszat. A jelentősebbek közé sorolható a *Drávai Gizella Művelődési Kör* (Ungvár), a *II. Rákóczi Ferenc Irodalmi Kör* (Munkács), a *Hollósy Simon Kör* (Técső), a *Bartók Béla Művelődési Kör* (Nagyszőlős), a *Kovács Vilmos Kör* (Gát, Dercen). Többségük szünetelteti tevékenységét.

A kárpátaljai magyar írók szakmai érdekvédelmi szervezete a *Magyar Írószövetség Kárpátaljai Írócsoportja*, amelynek tíz tagja van. Fóruma az *Együtt* című negyedéves irodalmi-művészeti-kulturális folyóirat a MÉKK kiadásában. Kárpátaljáról három alkotót - Balla D. Károlyt, Vári Fábián Lászlót és Nagy Zoltán Mihályt - tüntettek ki József Attila-díjjal.

2008 szeptemberében megnyitotta kapuit a *Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet* (KMMI), amely három részlegben (közgyűjteményi, közművelődési, tudományos-kisebbségkutató) látja el tevékenységét. A KMMI tízezer kötetes könyvtárral rendelkezik, az elmúlt időszakban számos kiállítást, szakmai fórumot szervezett.

4. Egyházi intézményrendszer, vallásgyakorlás

Megközelítő becslések szerint Kárpátalján 70 ezer református, 55 ezer római katolikus és 25 ezer görög katolikus vallású magyar él.

A hitélet gyakorlásának normális feltételei a *totalitárius rendszer széthullása után* kezdtek kialakulni. A Szovjetunió fennállása alatt a görög katolikus egyházat támadták a legerősebben, 1949-től be is tiltották. Ez egyaránt sújtotta a magyar és ruszin lakosságot (a magyar anyanyelvű hívek vagy az ortodox liturgia elfogadására kényszerültek, vagy a római katolikus vallást vették fel). Ugyancsak szervezetten vagy koncepciós perekben számoltak le a református és római katolikus *egyházzal*, illetve képviselőikkel. 1945-ben még 45, 1989-ben már csak három kárpátaljai katolikus pap működött a területen. A protestáns lelkészek többségét egy koncepciós pert követően elhurcolták és lágerbe zárták.

A Kárpátalja gazdasági és kulturális életében évszázadokon át meghatározó szerepet játszó - többségében magyar ajkú - zsidóság, főként a holokauszt következtében, mára lényegében eltűnt. Az 1921-es népszámláláskor számuk még 86 ezer volt (a lakosság 12%-a). A deportálást becslések szerint 30 ezren éltek túl, de az 1950-es éveket követő, máig tartó kivándorlás folytán napjainkra alig háromezren maradtak. A kitelepülő magyar ajkú zsidók helyét az ország belső részeiből ideköltöző orosz és ukrán ajkú zsidók vették át. Zsinagóga Huszton, Ungváron, Munkácson, Beregszászban és Nagyszőlősön működik.

Minden felekezet *paphiánnal* küzdött és küzd ma is. Az utóbbi években jelentős előrelépés történt, mivel kárpátaljai magyar fiatalok is tanulhatnak magyarországi és erdélyi egyházi felsőoktatási intézményekben. A református egyház (püspök: Zán Fábián Sándor) 112 lakott településen 113 egyházközséget tömörít, három egyházmegyébe tagolva, a megye nyolc járásában. Összesen 104 templommal rendelkezik, nyolc templom építés alatt áll. Négy református liceumban folyik oktatás. Közel negyven lelkész tevékenykedik, több mint ötven diák tanul külföldön teológiát.

Hívei számát tekintve a második a római katolikus egyház, mely a Munkácsi Püspökség égisze alatt fejti ki tevékenységét (megyéspüspök: Majnek Antal). A megyében összesen 51 magyar nyelvű katolikus egyházi közösséget tartanak nyilván. Az *egyház* 79 templomából 46 a magyar ajkúak tulajdonában van. A római katolikus egyház kárpátaljai kerületeiben 29 lelkész szolgál, s jelenleg 16 római katolikus papnövendék tanul Magyarországon. A Munkácsi Római Katolikus Egyházmegye 1989 óta 11 bezárt templomot, 19 plébániaépületet és 13 egyéb egyházi ingatlant kapott vissza. A segélyszállítmányok elosztásának szervezése

mellett hét ingyenes patikát működtet, és ingyenkonyhát tart fenn Nagyszőlősön, valamint Técsőn.

A katolikus egyház megpróbál segíteni híveinek a gazdálkodásban és vállalkozásban is. Egyházfői kezdeményezésre, anyaországi támogatással sokakat sikerült vetőmaghoz juttatni, és beindítottak négy pékséget, amelyek ingyen vagy kedvezményes áron adnak kenyeret a szegényeknek, s a befolyó szerény jövedelmet a fenntartásra fordítják. A római katolikus fiatalság nevelésére az egyház Munkácson saját gimnáziumot hozott létre.

A görög katolikus egyháznak 101 temploma van (1941-ben még 400 volt). A megyében, a Munkácsi Görög Katolikus Püspökség keretében (püspök: Milan Sasik) 36 magyar nyelvű egyházi közösséget tartanak nyilván, melyek 28 templomot birtokolnak. Kárpátalján ugyanakkor hivatalosan 264 görög katolikus parókia van bejegyezve. Az egyház legégetőbb gondja egykor elkobzott ingatlanjainak visszaszerzése. A paphiány enyhítésére az ungvári szemináriumban és külföldön folyik a lelkipásztorok képzése.

5. Tömegtájékoztatás

Az egyetlen magyar nyelvű országos közéleti lap a zöld *Kárpáti Igaz Szó*, amely hetente háromszor, 11 ezres példányszámban jelenik meg (Ukrajna 24 megyéjéből 14-ben vannak előfizetői). 2008-tól az *Élet-jel* című kulturális melléklet önálló, havonta megjelenő színes kiadvánnyá alakult át. A megyei bejegyzésű fekete *Kárpáti Igaz Szó* (a Kárpátaljai Megyei Tanács és a KMKSZ közös tulajdona) csödközeli állapotban van, jelenleg nem működik. 2001-től jelenik meg a KMKSZ közéleti és kulturális hetilapja, a *Kárpátalja*, jelenleg 15 ezer példányban. Magyar nyelven szerkesztik a járási lapok közül az 1912 óta megjelenő *Beregi Hírlapot* (4000 példányban), illetve az *Ungvidéki Hírek* (1 324 példány) és a *Nagyszőlős-vidéki Hírek* (4 000 példány) magyar fordításban is napvilágot lát. Mindhárom lap alapítója a helyi önkormányzatok, a végrehajtó hatalom és a szerkesztőség kollektívája. A Beregszászi Polgármesteri Hivatal *Beregszász* címmel 2000 óta kétnyelvű kiadványt jelentet meg 1500 példányban. A *Kárpátinfó* (régebben Bereginfó) családi és ifjúsági hetilap 6450 példányban lát napvilágot), a Kárpátaljai Pedagógusszövetség gyermeklapja az *Irka*, ennek mellékleteként jelenik meg a *Közoktatás* című pedagóguslap.

A Magyar Írószövetség kárpátaljai írócsoportjának negyedéves folyóirata az *Együtt*. 2003-ban *Ukrajnai Magyar Krónika* címmel új, megyei terjesztésű magyar nyelvű hetilap jelentkezett (példányszám: 5 300), amely aktuális kárpátaljai és magyarországi híreket, kommentárokat közöl. 2005-ben a lap külsőleg és tartalmilag is megújult, 2007 végétől negyedévenként jelenik meg. Szakmai érdekvédelmi szervezetként 1998-ban jött létre a *Magyar Újságírók Kárpátaljai Szövetsége*, amelynek 76 tagja van. A magyar újságírók tagjai még az Ukrán Nemzeti Újságírószövetségnek és a Független Médiaszövetségnek. A legtöbb magyar nyelvű lap már *interneten* is elérhető. A kárpátaljai *rádió magyar adásainak* műsorideje évi 470, a televízióé évi 70 óra. A *magyar tv-adások* a Tisza-1 műholdas csatornán foghatók.

V. TÁMOGATÁSOK

6. táblázat A Szülőföld Alap támogatásai kárpátaljai pályázóknak, 2008

Intézmény	Támogatás (Mft)
első forduló	
Oktatási és Szakképzési Kollégium	45,8

Kulturális, Egyházi és Média Kollégium	93,3
Önkormányzati Együttműködési és Informatika Kollégium	23,3
összesen	162,4
második forduló	
Oktatási és Szakképzési Kollégium	133,7
Kulturális, Egyházi és Média Kollégium	50,3
Önkormányzati Együttműködési és Informatika Kollégium	12,6
összesen	196,6
Összes támogatás 2008-ban	359,0

7. táblázat Nemzeti jelentőségű intézmények és programok, 2008

Oktatási intézmények	Támogatási összeg (MFT)
II. Rákóczi Ferenc Magyar Főiskola (Beregszász)*	15
Munkácsi Főiskola Magyar Tagozata	7
Ungvári Nemzeti Egyetem és Hungarológiai Központ projekt	8
Szakmai műhelyek, kutatóintézetek	5
Egyházak oktatási és szociális szerepvállalása	
Református líceumok működési támogatása	8
Munkácsi Szent István Római Katolikus Líceum	2,5
Református Egyház szociális tevékenysége	5
Római Katolikus Egyház szociális tevékenysége	5
Karácshalvi Sztojka Sándor Görögkatolikus Líceum	2,5
Irodalmi és kulturális szakmai szervezetek támogatási programja	3
Szórványprogram Színház-támogatási program	7
Kárpátaljai Megyei Magyar Színház	10
Összesen:	78

* A Főiskola emellett évi 90 millió forintos támogatást kap az Oktatási és Kulturális Minisztériumtól, és pályázati forrásokból is jelentős mértékben részesül (2008 első fordulójában a Szülőföld Alapból 13,5 millió forintot nyert el).

A magyar állam a szomszédos országok magyar nyelven tanuló diákjai számára *oktatási-nevelési támogatást is nyújt*. A 2007/2008-as tanévben a támogatásra jogosult tanulók száma 18 958, a hallgatóké pedig 1031 fő. Ebben tanévben a magyar állam 427,546 MFT oktatási nevelési támogatást nyújtott az ukrainai magyar fiataloknak.

(A nevelési-oktatási támogatás 20 000, A tankönyv- és taneszköz támogatás 2 400 Ft/fő/tanév, tehát összesen alap-és középiskolásoknak pályázható támogatás 22 400 Ft/fő/tanév. A hallgatók tankönyv-és jegyzettámogatása 2 800 Ft/fő/tanév)

8. táblázat Többszörös szakmai szűrőn átment és támogatásban részesülő projektek, 2008

Kérelmező	Tárgy	Megítélt támogatás (MFt)
UMDSZ (Beregszász)	Működési támogatás	30
KMKSZ (Ungvár)	Működési támogatás	21
Kárpátaljai Református Egyház Diakóniai Koordinációs Iroda	Leányanyaotthon építése	3,2
Jánosi Görög Katolikus Egyház	A közösségi ház fűtésszerelése a plafon gipszkartonozása	1,5
Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága	Amadinda Együttes Ungvári koncertjének támogatása	1,5
Széchenyi István Jótékonysági Alapítvány (Tiszaújlak)	Széchenyi I. Középiskola második épület építkezése	6
Kárpátalja Magyar Oktatásért Alapítvány (Beregszász)	Ukrán tesztek fordítása	1
Kárpátaljai Református Egyház	Nagydobronyi gyermekotthon működtetése	5
UMDSZ (Beregszász)	Európa - Magyar Ház	20
Széchenyi István Jótékonysági Alapítvány (Tiszaújlak)	A Széchenyi István Szakközépiskola tűz- és biztonságvédelmi rendszerének kiépítése	1,4
Kezünkben a jövő Alapítvány (Beregszász)	II. sz. program	0,37
Kárpátaljai Református Egyház	A Nagyberegi Református Líceum építése (első fázis: mérnöki tervezés, terület- előkészítés, földmunkák, alapok)	7,033
Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség	„Irka Karácsony" dologi kiadásai	0,57
Beregszászi Magyar Gimnázium	Iskolai segédeszközök	1,647

Az információs irodák működésére 2008-ban 15 millió Ft-ot különítettek el.

I. A HORVÁT KÖZTÁRSASÁG ÁLTALÁNOS ADATAI

Terület: 56 594 km² Összlakosság: 4,49 millió fő (2006) Népsűrűség: 80 fő / km² (2006)

Etnikai megoszlás: horvát (89,6%), szerb (4,5%), egyéb (bosnyák, magyar, szlovén, olasz, cseh 5,9%) Forrás 2009. 02. 20. World Factbook

Hivatalos nyelv: horvát

Főváros: Zágráb (Zagreb, 691 724 lakos, 2001) Államforma: köztársaság. Államfő: Stjepan Mesic Hivatalos pénznem: kuna (=100 lipa)

1. Politikai berendezkedés

Törvényhozás: képviselőház (Zastupnicki Dom), 152 taggal, végrehajtó hatalom: kormány; az igazságszolgáltatás legfelső szervei: legfelsőbb bíróság, alkotmánybíróság

Horvátország jelenléte a nemzetközi szervezetekben:

1992 Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet (EBEÉ)

1995 Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ)

1992 ENSZ 1992 Közép-európai Kezdeményezés (KeK)

1996 Európa Tanács (ET)

2001 Európai Unió (EU) társult tagság

2002 Közép-európai Szabadkereskedelmi Megállapodás (CEFTA)

2004 Hivatalosan az Európai Unió (EU) tagjelölt országa

2005 EU-csatlakozási tárgyalások

2. Hatalmi viszonyok

A 2007. november 25-i választásokon győztes *Horvát Demokratikus Közösség* (HDZ, elnöke Ivo Sanader - aki az előző kormányciklusban is miniszterelnök volt) a *Horvát Parasztpárt* és a *Horvát Szociálliberális Párt* (HSS-HSLS) szövetségével alakította meg Horvátország új *jobbközép kormányát*. A biztos többséggel rendelkező koalíciós kormány működésének alapjait a HDZ és a HSS-HSLS erőviszonyát 89%-8%-3% arányban rögzítő programmegállapodás jelenti.

Az őshonos kisebbségek által választott nyolc képviselő (három szerb, egy olasz, egy magyar, három egyéb) támogatását a velük kötött ún. *individuais megállapodásban* rögzített kötelezettségek (önkormányzataik jogállásának növelése, kettős szavazati jog) vállalásával

biztosította a kormány. A magyar képviselői helyet Sója Dénes tölti be, a megállapodás értelmében a kormánykoalícióval együtt szavaz.

A külpolitikában, a haderőreform és a titkosszolgálatok ellenőrzése terén ma is jelentős súlya van a köztársasági elnöknek. Stjepan Mesic államelnök második ötéves ciklusát tölti, amióta nagy fölénnyel (66%) nyert a 2005 januárjában rendezett elnökválasztáson.

A kormányprogram alapvető célja az *euroatlanti integrációs célok elérése* és a *stabil gazdasági növekedés*. A *csatlakozási tárgyalások* a szlovén elnökségig dinamikusan folytak az Európai Unióval. A horvát-szlovén nyitott kérdések (határvita, a krskói atomerőmű kérdése, valamint a Ljubljanska Banka horvát betéteseinek az ügye) miatt Szlovénia blokkolja a tárgyalásokat, kérdéses a horvát NATO-tagság szlovén ratifikációja is. A horvát lakosság körében - többek között a fenti problémák miatt - az euroatlanti integrációs törekvések támogatottsága egyre csökken.

3. Gazdasági folyamatok

A 2008-as második féléves gazdasági folyamatokat befolyásolja a *gazdasági növekedés csökkenése*. A kormány törekszik a stabilizálásra, ennek érdekében vállalta a *költségvetési kiadások csökkentését*. Deklarált célja az életszínvonal szinten tartása (a ciklus végére emelése), az *árak* (élelmiszer, lakossági energia) *emelkedésének megfékezése*. A 2008 végén kirobban gazdasági válság a 2009-es költségvetési törvény módosítására kényszeríti a horvát kormányt.

II. A HORVÁTORSZÁGI MAGYARSÁG ÁLTALÁNOS ADATAI

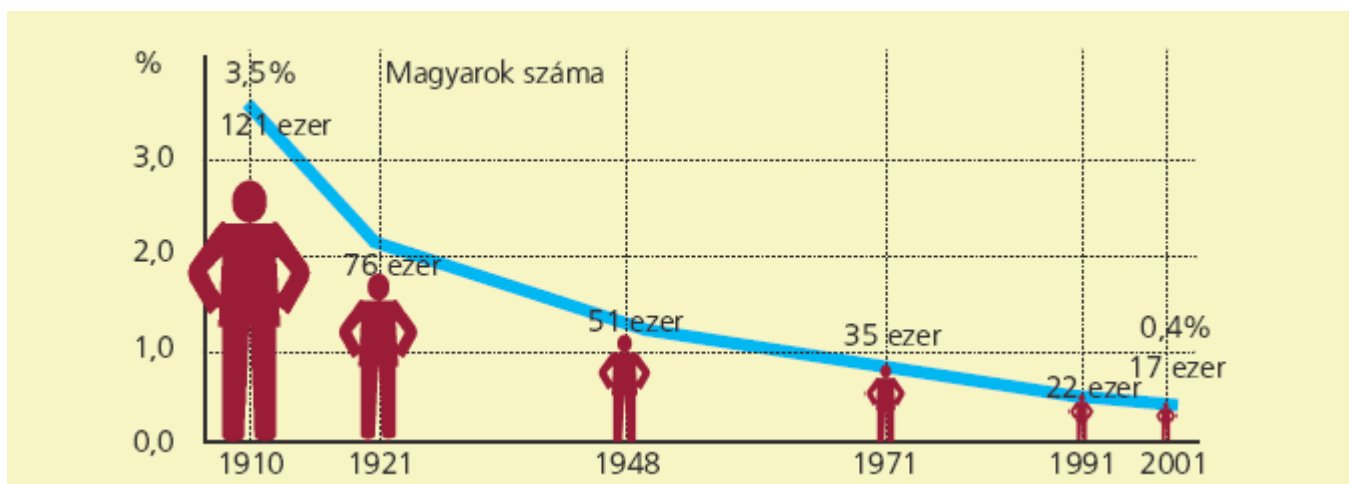
A horvátországi magyarság lélekszámát tekintve kis közösség. Az 1991-es esztendő, Horvátország függetlenné válását megelőzően főleg a Drávaszögben; a három kelet-szlavóniai Árpád-kori településen (Kórógyon, Szentlászlón és Harasztiban), valamint a fővárosban, Zágrábban összesen megközelítően 24 ezren vallották magukat magyarnak. A térségben a munkahelyek száma a háborús rombolás, a technológiai elmaradottság miatt jelentősen csökkent, a „jugoszláv korszakban” korszerűnek tekintett, prosperáló vállalkozások szűntek meg. Így nem meglepő, hogy a 2001-es népszámlálás adatai szerint már csak 16 596 magyar nemzetiségű polgár él Horvátországban (az összlakosság 0,37%-a), ami mintegy 25%-os csökkenést jelent tíz év alatt.

1. Népeségi adatok

Az 1910-es népszámlálási adatok szerint Horvátországban 119 874 magyar élt, a lakosság 5%-a, ebből a Baranyában élő 20 313 fő az ottani teljes lakosság 40%-át jelentette. A trianoni békeszerződést követően tragikusan megváltozott a magyarság részaránya. Az 1921. évi népszámlálási adatok bizonyossága szerint a történelmi sorsforduló több mint egyharmadával csökkentette a magyar lakosság számát. Az - egyébként hivatalosan soha nem publikált - 1991-es jugoszláviai összeírásakor a 22 355 horvátországi magyar már csak 0,5%-ot tett ki, Baranya pedig 8956 lelket, a lakosság 16,5%-át vallhatta magáénak. Még ennél is elszomorítóbbak a 2001-es népszámlálási adatok. Az utolsó tíz év során a horvátországi magyarság száma tovább - 22 355 főről 16 595 főre - fogyatkozott (5760 fős, illetve 25,8%-os csökkenés). *Hasonló mértékű fogyatkozás egyetlen határon túli terület magyar közösségénél sem tapasztalható.*

A népszámlálási adatok jól érzékeltetik a horvátországi magyarság rohamos, a Kárpát-medencében példa nélküli fogyását.

1. ábra A horvátországi magyarok számának és arányának alakulása, 1910-2001

A 2001. évi népszámlálási adatok szerint a Horvát Köztársaság területén 16 595 magyar nemzetiségű állampolgár élt, több mint 25%-kal kevesebb, mint 1991-ben. Ennek a népességnek mintegy négyötöde a horvát Dunamente vidékén, pontosabban a Drávaszögben és Kelet-Szlavóniában összpontosult, abszolút vagy relatív többségben.

Drávaszög

A Drávaszög jellegzetesen mezőgazdaságból, szőlészetből, kertészetből, halászatból, erdészetből élő aprófalvas vidék. Csak kevés településének lélekszáma haladja meg az ezret. Ötvenegy helységében - amelyek közül a mezővárosra emlékeztető közigazgatási központ, Pélmonostor és Hercegszöllős népessége számosabb - 54007 lakos élt az 1991. évi összeírás idején. Tíz évvel korábban valamennyivel kevesebben, 53 490-en voltak. Ekkor 19 136 fő vallotta magát közülük horvátnak, 12 857 szerbnek, 9920 magyarnak, 8 397 jugoszlávnak, 3 099 pedig egyéb nemzetiségűnek. Az 1991-es népszámláláskor a magyarok száma már csak 8 956. Legtöbbjük falun (Vörösmart, Csúza, Hercegszöllős, Sepse, Kő, Karancs, Laskó, Várdaróc, Kopács, Bellye, Nagybodolya stb.) lakott az 1991-ben kitört háború előtt. A háború a drávaszögi magyarság jelentős részét - mintegy 4 500 főt - messzire sodorta otthonától.

Kelet-Szlavónia és Nyugat-Szerémség

Kelet-Szlavónia és Nyugat-Szerémség területén az 1991. évi népszámlálás adatai szerint 9 821 magyar élt. Többségük nyolc falusias jellegű településen (Apáti, Csákovác, Dálya, Erdőd, Kórógy, Szentlászló, Haraszi, Marinci) lakott. A háború, amely hadszíntérré változtatta a magyar többségű falvakat, földönfutóvá tette a térségben élő magyarság mintegy felét. Kelet-Szlavónia megszállt területén magyar közösség nem maradt.

1998-ban a Horvát Köztársaság területén megjelent a megye mint közigazgatási egység, ezért a 2001. évi népszámlálás már megyei adatokat közöl. E kimutatás szerint Eszék-Baranya megyében (ami az egykori Drávaszög területének felel meg) 9 784, Vukovár-Szerém megyében (az egykori Kelet-Szlavóniában) 2047, Bijelovár-Bilogora megyében 1 188, Zágrábban 841 magyar él, a többi pedig szórványban - többek között a tenger melléken.

2. ábra Magyarok Horvátországban

A Baranya, Kelet-Szlavónia és Nyugat-Szerémség területéről elmenekült 7903 magyar nemzetiségű állampolgár jelentős része - becslések szerint fele - *Magyarországra*, illetve *nyugati országokba távozott*. A horvát hatóságok adatai szerint a háború ideje alatt mintegy 1000-1500 magyar pusztult el. *A szervezett betelepítések* következtében 25-30 ezer, más források szerint 50 ezer szerb érkezett Baranyába és Kelet-Szlavóniába horvátországi és boszniai szerb területekről. Az 1995. novemberi erdői megállapodás megnyitotta a megszállt területek Horvátországhoz történő békés reintegrációjának útját, de a menekültek kétoldalú visszatérése csak 1997 nyarán kezdődött meg. 1998 őszéig - a magyar szervezetek becslései alapján - a menekültek 75%-a tért vissza lakóhelyére, vagy rendszeresen hazalátogat. A délszláv háború során a horvát Dunamente lakosságának összetételében olyan mélyreható változások következtek be, amelyek hatására a magyarság az 1991-ben még abszolút vagy relatív többségű körzetekben helyi kisebbséggé vált vagy válhat.

Csak Lika-Szenj megyében maradt a magyarok száma ugyanannyi, mint tíz évvel azelőtt, a többi megyében csökkent. A leglátványosabb csökkenés Karlovác megyében következett be, ott a magyarok száma megfeleződött (-55,6%). Eszék-Baranya megyében él a horvátországi magyarság 59,0%-a. Jelentős számú, több mint ezer magyar él még Bjelovár-Bilogora és Vukovár-Szerémség megyében. Eszék-Baranya megyében az összlakosság 3%-a magyar, ebben a megyében található a legtöbb magyar többségű település. (A magyarok egyedül a Hercegszöllösi járásban alkotnak többséget. A településszerkezet vizsgálata során megállapították, hogy 1991-ben még 15 horvát településen voltak többségben a magyarok).

1991 és 2001 között a magyar nyelvet anyanyelvükként megjelölők száma tíz százalékkal nagyobb mértékben csökkent, mint a magukat magyaroknak vallók száma. 1991-ben a magyart 19684 fő, 2001-ben már csak 12 650 fő jelölte meg anyanyelvének, a magukat magyaroknak vallók száma ugyanakkor: 16 595 fő.

1. táblázat A magyarok száma megyék szerint (1991, 2001)

Megye	Magyarok 1991	száma 2001	Változás %-ban 2001/1991
Krapina-Hegyvidék/Krapinsko-zagorska	33	25	75,8
Sziszak-Moslavina/Sisacko-moslavacka	266	148	55,6

Karlovác/Karlovacka	72	32	44,4
Varazsd/Varazdinska	77	56	72,7
Kapronca-Kőrös/Koprivnicko-krizevacka	120	108	90,0
Belovar-Bilogora/Bjelovarsko-bilogorska	2 022	1 188	58,8
Tengermelléki-Fennsíki/Primorsko-goranska	622	516	83,0
Lika-Szenj/Licko-senjskal 8	18	100,0	
Verőce-Drávamente/Viroviticko-podravska	385	255	66,2
Pozsega-Szlavónia/Pozesko-slavonska	334	221	66,2
Brod-Szávamente/Brodsko-posavska	106	81	76,4
Zára/Zadarska	153	89	58,2
Eszék-Baranya/Osjecko-baranjska	12501	9 784	78,3
Sibenik-Knin/Sibensko-kninska	106	68	64,2
Vukovár-Szerémség/Vukovarsko-srijemska	3117	2 047	65,7
Szplit-Dalmát/Splitsko-dalmatinska	362	262	72,4
Isztria/Istarska	580	536	92,4
Dubrovnik-Neretva/Dubrovnacko-neretvanska	114	89	78,1
Mura köz/M edimurska	91	73	80,2
Zágráb város/Grad Zagreb	1082	841	77,7
Összesen	22161	16437	74,2

2. táblázat A magyar többségű falvakból az 1991-es háború miatt elmenekült magyar népesség

Helység	Magyar lakosok	Menekültek száma	%
<i>Baranya</i>			
Kiskőszeg/Batina	688	436	63
Pélmonostor/Beli Manastir	865	740	86
Bellye/Bilje	422	370	88
Dárda/Darda	626	510	81
Darázs/Draz	212	158	75
Karancs/Karanac	289	200	69
Hercegszöllős/K.Vinogradi	382	230	60
Kopács/Kopacevo	610	400	66
Sepse/Kotlina	416	100	24

Laskó/Lug	834	240	29
Újbezdán/Novi Bezdán	329	150	46
Nagybodolya/Podolje	178	83	47
Csúza/Suza	664	150	23
Várdaróc/Vardarac	536	330	62
Vörösmart/Zmajevac	888	250	28
<i>Kelet-Szlavónia</i>			
Dályhegy/Dalj	314	285	91
Erdőd/Erdut	162	148	91
Haraszi/Hrastin	175	szabad terület	
Szentlászló/Laslovo	580	580	100
Eszék/Osijek	1344	szabad terület	
Kórógy/Korog	603	603	100
Marinci/Marinci	247	229	93
Ójan kovác/St. Jankovci	358	315	88
Vinkovci/Vinkovci	260	szabad terület	
Csákovác/Cakovci	256	210	82
Újlak/Ilok	105	56	53
Apáti/Opatovac	116	87	75
Vukovár/Vukovar	694	694	100

2. Gazdasági helyzet

A háború összesen 27 milliárd kuna közvetlen kárt okozott Horvátországnak; a horvát Dunamentén 13 milliárd kuna összegű kár keletkezett. A drávaszögi magyar falvak házai viszonylag épen maradtak, de hatalmas károkat okoztak a harci cselekmények idején és azokat követően a fosztogató félkatonai szervezetek. Kelet-Szlavóniában óriási pusztítást végzett a háború. Mindkét területen veszélyforrást jelentenek a felszedetlen aknák.

A nemzetközi igazgatás bevezetésével megindult újjáépítés folytatódott a terület békés reintegrációja után is. Napjainkban érzékelhető, hogy- köszönhetően a horvát gazdasági helyzet javulásának - *ütemesen folytatódnak az újjáépítési munkálatok*, infrastrukturális fejlesztések indultak el a többségében magyarok lakta falvakban is, folyik a csatornázás, a gázvezeték-hálózat kiépítése és a vízszolgáltatás infrastruktúrájának fejlesztése, felújítása. A munkák meggyorsításában jelentős szerepet vállalnak az adott területek magyar nemzetiségű polgármesterei, járási elöljárói, nem ritkán egy-egy országos horvát párt támogatását is igénybe véve.

A menekültek hazatérésének és a magyar közösségi élet újraélesztésének támogatására a magyar kormány 1999-ben 200 millió forintos újjáépítési segélykeretet hozott létre. Ennek felhasználásával épült újjá a kopácsi és a kórógyi református templom, a szentlászlói

református imaház, a laskói ifjúsági, valamint a vörösmarti és az újbezdáni művelődési ház. A kopácsi református templom és a vörösmarti művelődési ház ünnepélyes átadására 1999. november 13-án a két miniszterelnök jelenlétében került sor. A horvát kormány ígéretet tett a lakóházak, az iskolák és egyéb középületek, valamint a közüzemek felújításának meggyorsítására.

A háború alatt és után prosperáló vállalatok szűntek meg a térségben, az országos átlagnál nagyobb lett a munkanélküliség. A helyzet jelentősen javulhat a *Magyarország-Horvátország Határon Átnyúló Együttműködési Program 2007—2013* lehetőségeinek kihasználásával.

III. A HORVÁTORSZÁGI MAGYARSÁG JOGI HELYZETE

1. Parlamenti képviselet

A horvát parlamentben (szábor) alkotmányosan garantált a kisebbségek parlamenti képviselete. A szerb kisebbség (amennyiben a szerb szavazók részvételi aránya magas) *három*; a magyar *egy*, az olasz *egy*; a cseh és szlovák választók *egy*; az osztrák, bolgár, román, roma, ruszin, orosz, török, ukrán, zsidó, vlah választók *egy*; az albán, bosnyák, montenegrói, macedóniai és szlovén választók szintén közösen *egy* képviselőt választhatnak.

A 2007. november 25-i horvátországi parlamenti választásokon XII. választási körzet magyar nemzeti kisebbségi listáján 2040 szavazattal (47,83%) Sója Dénes, a *Magyar Egyesületek Szövetsége* (MESZ) jelöltje szerzett mandátumot riválisával, a Horvátországi Magyarok Demokratikus Közössége (HMDK) jelöltjével, Janko-vics Róberttel szemben, aki 1975 szavazatot kapott (46,31%). A HMDK óvása miatt Kiskőszegen (Batina) megismételték a voksolást, de az eredmény nem változott.

2. Kisebbségi önkormányzatok

2007. június 17-én a horvátországi nemzeti kisebbségek jogairól szóló alkotmányerejű törvény 24. cikke értelmében tartották meg a nemzeti kisebbségek tanácsainak, valamint a nemzeti kisebbségek egyéni képviselőinek legutóbbi választását.

A magyar nemzeti kisebbség 372 kisebbségi képviselőt választhatott: 355 fő tanácstagot a megyei, városi, járási kisebbségi tanácsokba; 17 fő képviselőt a megyei, városi, járási önkormányzatokba. A június 17-i választások során a horvátországi magyarok 369 tanácstagot, képviselőt választottak meg. Három tanácstag esetében pótválasztást kellett tartani, mivel a szavazatok száma nem volt elegendő a testületekbe kerüléshez. A magyar nemzetiségű szavazópolgárok számának csökkenését jelzi, hogy a 2003-as nemzeti kisebbségi választások során még ösz-szesen 454 fő tanácstagot és képviselőt választhatott a magyar kisebbség. A választható képviselők számát a kormány határozatban állapítja meg a kisebbség számaránya alapján. Az előző nemzetiségi választásokon mandátumot szerzett (alapvetően MESZ-irányultságú) képviselők 2003 októberében létrehozták a *Horvátországi Magyar Kisebbségi Tanácsok Koordinációját* (Koordináció).

A MESZ és a Koordináció a választás előtt együttműködési megállapodást kötött, miszerint a szervezetek saját listákat állítanak az eredményesebb fellépés érdekében:

1. A MESZ egy megyében és négy járásban állított képviselőjelölteket;
2. A MESZ-hez szorosan kapcsolódó kultúregyesületek két városban és egy járásban állítottak jelölteket;

3. A MESZ tagságából fölállított Koordináció kilenc megyében, kilenc városban és hét járásban indított jelölteket.

A rivális HMDK és tagszervezetei öt megyében, hat városban és nyolc járásban állítottak képviselőjelölteket.

A végleges eredmények: a HMDK 159 tanácstag-képviselői helyet szerzett, négy megyében, öt városban és hat járásban tanácstagjai többségben vannak a kisebbségi tanácsokban.

A MESZ kétszáz tanácstag-képviselői helyet szerzett, nyolc megyében, hat városban és kilenc járásban tanácstagjai többségben vannak a kisebbségi tanácsokban. A Dárdai járásban független képviselők szereztek meg a tíz tanácstag helyet.

3. táblázat A HMDK és a MESZ jelöltjeire leadott szavazatok

Szint	Összes szavazat	HMDK-jelöltre leadott szavazatok	MESZ-jelöltre leadott szavazatok	Szavazatarány (%) (HMDK: MESZ)	
Országos	84 536	41969	42 567	49,646 :	50,353
Eszék-Baranya megye	49889	27 098	22791	54,31 :	45,68
Hercegszöllős	5 865	2814	3051	47,97	52,02

Megjegyzés: Eszék-Baranya megye és Hercegszöllős járás kiemelését indokolja, hogy ezeken a területeken él a legtöbb magyar.

A Horvát Köztársaság Nemzeti Kisebbségi Tanácsán keresztül a magyar nemzeti kisebbség szervezetei 2007-ben 3 850000,00 2008-ban pedig 4 543 000,00 HRK támogatásban részesültek. A 2009-re elfogadott (de módosítás előtt álló) költségvetési törvény alapján a kisebbségek költségvetési támogatására 50189000,00 HRK-t különítettek el (2008-ra a költségvetés 41511500,00 HRK-t biztosított).

Magyarország és Horvátország 1995-ben írt alá *kisebbségvédelmi megállapodást*, melynek alapján létrejött a *Magyar-Horvát Kisebbségi Vegyes Bizottság* (KVB). Legutóbbi ülése 2008. július 2-án Budapesten volt. A KVB-n belüli együttműködés példaszerű, problémamentes.

IV. A HORVÁTORSZÁGI MAGYARSÁG KÖZÖSSÉGI ÉLETE

1. Politikai pártok, érdekvédelmi szervezetek

1949. november 29-én alakult meg a drávaszögi és kelet-szlavóniai magyarság legrégebbi szervezete, a *Horvátországi Magyar Kultur- és Közoktatási Szövetség*, amely 1967. június 4-én vette fel a *Horvátországi Magyarok Szövetsége* (HMSZ) nevet. Megalakulásától kezdve főleg az anyanyelvápolás, a közművelődés, a néphagyományok, a helytörténeti emlékek gyűjtése és bemutatása terén tevékenykedett. A háborús években tapasztalható politikai polarizáció hatására 1993-ban a HMSZ vezetőinek egy része kivált, és új szervezetet hozott létre. Ettől kezdve a két szervezet közötti ellentétek mindennaposá váltak. A HMSZ-t különösen érzékenyen érintette, hogy a magyarságot a HMDK által támogatott személy képviselte a horvát országgyűlésben. A HMSZ és annak vezetősége a megváltozott

körülmények között is az évtizedes hagyományok megőrzésére, a magyar közösség oktatási és művelődési érdekeinek képviselésére törekedett, elsősorban az eszék-baranyai régióban. A szervezet 2000-ben megtartott tisztújító közgyűlése Pecho Ferenc vörösmarti tanárt választotta elnöknek, ám 2002-ben ismét Csörgits József került a szervezet élére. A HMSZ 2003-2004-ben szüneteltette tevékenységét. Azóta gyakorlatilag eltűnt a politikai közéletből.

Az 1990 márciusában Vörösmarton megalakult *Horvátországi Magyar Néppárt* (HMN-elnök: Csörgits József) elnöksége tulajdonképpen a HMSZ vezetőségével egyezett meg. A HMN pártprogramja tengelyében a kisebbség egyéni és közösségi jogok védelme, a falu és a mezőgazdaság fejlesztése, valamint a környezetvédelem állt. A különböző szintű választásokon eddig önálló képviselői mandátumot nem szerzett. Mindkét szervezet a tíz éven át kormányzó HDZ politikai szövetségese volt, de a Néppárt huzamosabb idő óta szünetelteti tevékenységét.

A Horvátországi Magyarok Szövetségéből kivált vezetők egy része előbb 1991-ben létrehozta a HMSZ Ideiglenes Elnökségét, majd a horvátországi értelmiséggel karöltve 1993. április 6-án Zágrábban megalakította a *Horvátországi Magyarok Demokratikus Közösségét*. Ezzel egyidejűleg a HMDK a szórványban élő magyarság körében is sorra alakította meg egyesületeit. Ily módon lehetővé vált, hogy a HMDK a Horvátországban élő tömb- és szórványmagyarság érdekeit egyaránt képviselje. Tevékenységének alapja az a törekvés, hogy a *horvátországi magyarság identitását megőrizze*, és hogy a baranyai és kelet-szlavóniai magyarságot ért tragédiát nemzetközi téren is ismertté tegye. Kiemelt fontosságot tulajdonít az anyanyelvű óvoda- és iskolahálózat szavatolásának, működésének és fejlesztésének. Az anyanyelvi tájékoztatás fejlesztése érdekében 1996-ban létrehozta a *HUNCRO Könyv- és Lapkiadó Vállalatot*. A magyarságot három cikluson keresztül a HMDK által támogatott személy képviselte a horvát parlamentben. A HMDK 2000. január 29-én, Csúzán megtartott közgyűlése az alapszabálmódosítás mellett a következő két év feladatait is meghatározta, ezek közül a szervezeti felépítés további erősítésével, az újjáépítéssel, az oktatással, a nyelvhasználat, a foglalkoztatási problémák orvoslásával kapcsolatos törekvések emelhetők ki. A HMDK elnöke Pasza Árpád.

1995-től a HMDK országos elnöksége és zágrábi egyesülete közötti ellentétek-amelyek a tömbmagyarság és a fővárosi értelmiség közötti érdekellentétként a háború előtt is léteztek - egyre kiélezettebb formában jelentkeztek.

1998. február 21-én jött létre a horvátországi magyarság újabb országos hatáskörű érdekképviseleti szervezeteként a *Magyar Egyesületek Szövetsége*, amelynek első elnöke Sostarec Iván lett. Az országos magyar csúcsszervezet szerepét betölteni kívánó MESZ tagszervezetei közül a legjelentősebb a *Zágrábi Ady Endre Kultúrkör*, az *Eszéki Népkör Magyar Kultúr egyesület*, a *Pélmonostori Kultúr egyesület*, valamint a *Horvátországi Magyar Tudományos és Művészeti Társaság*. A 2000 januárjában megtartott közgyűlés - az alapszabály értelmében - a következő négyéves időtartamra öt alelnököt választott, közülük Ágh Izabellát bízta meg egy esztendőre az elnöki teendők ellátásával. 2001-ben az elnöki feladatokat Szekeres Péter vette át. Szekeres Péter lemondását követően Juhász Sándor lett a MESZ elnöke. A 2004-ben megtartott tisztújító gyűlésen újból Juhász Sándort választották meg. A MESZ ma a horvátországi magyarság több mint felének támogatását élvezi. A 2007. november 25-i parlamenti képviselői választáson Sója Dénes, a MESZ jelöltje szerezte meg a szavazatok többségét, ezzel a magyar nemzeti kisebbség parlamenti képviselői posztját.

2. Civil szervezetek

Az 1991-es háborút megelőzően a horvátországi magyarság körében számos egyesület és civil szervezet foglalkozott a hagyományápolás legkülönbözőbb formáival. A szerb agressziót követően ennek lehetőségei Baranyában és Kelet-Szlavóniában megszűntek.

A horvát Dunamente területén működő művelődési egyesületek csak 1998-ban szerveződtek újjá. A művelődési egyesületek és könyvtárak épületeinek felújítása folyik. A probléma, hogy ezek a legtöbb esetben nem a civil szervezetek, települési önkormányzatok tulajdonában vannak, a „gazda” a „távoli” járási központ (mint legkisebb jogi személyiséggel rendelkező közigazgatási egység). A magyar nyelvű könyvtári anyag pótlása hosszú ideig eltartó folyamat. Szinte teljesen megsemmisültek az egyedülálló értéket képviselő helytörténeti és néprajzi gyűjtemények, közöttük a kórógyi, laskói, kopácsi és vörösmarti is. Részleges pótlásukra tudományos, szakmai összefogással megindultak a pélmonostori tájház kialakítási munkálatai. A háború alatt, még a menekültlét napjaiban is folyamatosan működtek a hagyományápoló művészeti együttesek, pl. a kórógyi és a szentlászlói néptáncscsoport. Mára a kultúregyesületek, hagyományörző csoportok egyre jelentősebb szerepet játszanak mind a tömbben, mind a szórványban élő magyarság identitásának megőrzésében.

3. Oktatás

A háború előtti utolsó tanítási évben, 1989-90-ben a magyar oktatási intézmények (óvodák, elemi és középiskolák) száma 22 volt, s ezekben 1044 gyermek tanult az anyanyelvén. Az 1998-tól újjászervezett magyar tannyelvű oktatási intézmények tanulóinak száma ennek egyharmada.

Az 1991-es háborús események során a horvátországi magyar nyelvű oktatási rendszer teljes mértékben megsemmisült. *Az óvodai hálózatot a mai napig sem sikerült helyreállítani*, az anyagi gondokkal küzdő önkormányzatok ugyanis nem tudják biztosítani az óvodák fenntartásával kapcsolatos költségeket (óvónők fizetése, rezsi). A Hercegszöllősi járás területén Csúzán és Vörösmarton, a Bellyei járás területén pedig Laskón, Várदारócon és Kopácson működik magyar óvoda. 2002 őszén az eszéki *Magyar Oktatási és Művelődési Központban* két 25-25 fős óvodai csoportot indítottak, ez négy óvónő alkalmazását teszi lehetővé.

Az 1997/98-as tanévtől a horvát fennhatóság alá visszakerült Dunamente valamennyi iskolájában *horvát program szerint zajlott az oktatás*. Horvátország területén ekkor csak két önálló nyolcosztályos magyar általános iskola működött Vörösmarton és Laskón, 232 tanuló és 20 pedagógus részvételével. Az 1998/99-es tanévtől a kórógyi magyar általános iskola is megkezdhette munkáját, de az épület felújítása nem indult el, így az oktatás két tanítóval és 11 gyermekkel a 2000/2001-es tanévben is az egészségház épületében folyt. Az 1999/2000-es tanévben a vörösmarti iskolaközpontba összesen 146, a laskói iskolaközpontba 99 gyermek járt. A 2002/2003-as tanévben a Drávaszög és Kelet-Szlavónia magyar nyelvű oktatási intézményeit látogató gyermekek száma a következőképpen alakult: Eszék - 114 (teljes vertikumban), Vörösmart - 146, Laskó - 110, Kórógy - 15. *Összesen tehát 437 diák tanult az anyanyelvén*. Néhány településen - közöttük Zágrábban is - kétnyelvű oktatás zajlik. Az anyanyelvápolás (a magyar nyelv és irodalom, történelem, ének-zene, tánc szervezett oktatása) lehetőségei alig néhány horvát tannyelvű általános iskolában biztosítottak. Ennek határfoka igen szerény, jelentősége a megmaradás szempontjából elenyésző. *A magyar nemzetiségű általános iskolai diákok száma a háború előttinek felére csökkent*. Az általános iskolákban foglalkoztatott nevelők létszáma megközelíti a 80 főt. 1997 márciusában megtörtént az eszéki *Magyar Oktatási és Kulturális Központ* alapkövetétele, az 1998. szeptemberi átadási határidőt azonban a horvát kormány nem tudta teljesíteni. Így az oktatási tevékenység az 1998/99-es tanévben több eszéki horvát iskolában szétszórtan és mostoha tárgyi feltételek mellett kezdődött meg. Az intézmény működését akadályozó jogi és

adminisztratív nehézségek csak 1999 augusztusára hárultak el, s szeptember 28-án Göncz Árpád köztársasági elnök ünnepélyes keretek között megnyitotta az óvodát, általános iskolát és gimnáziumot magába foglaló központot (igazgató: Kucsera Bandi).

Horvátország területén 1999 szeptemberétől két középiskolában folyt magyar nyelvű oktatás. A 2002/2003-as tanévben az eszéki központban a gimnáziumban 36, a közgazdasági szakon 31, a kereskedelmi és bolti eladói szakon pedig 28 -összesen tehát 95 - tanuló valamennyi tantárgyat magyarul hallgatta. Pélmonos-toron az 1969 óta működő kétnyelvű középiskolában 2001-ben megszűnt a magyar diákok oktatása.

Jelenleg négy magyar tannyelvű általános iskola működik, középiskolai szinten az Eszéki Oktatási és Nevelési Központban folyik magyar nyelvű oktatás. Nyolc általános iskolában tartanak magyar anyanyelv-ápolási kurzusokat, beindításuk további két iskolában folyamatban van. A Zágrábi Egyetemen 1994 óta *Hungarológiai Tanszék* működik az Általános Nyelvészeti és Orientalisztikai Intézet szervezeti keretein belül, szinte kizárólag nem magyar nemzetiségű hallgatókkal. A felvételi vizsgán is horvát nyelvből és irodalomból kérdezik a jelöltek. Az *Eszéki Egyetemen* 2007 szeptemberétől megkezdte működését a *Magyar Tanszék*.

A magyar nyelvű óvodák helyhiánnyal küzdenek. Sikeresen működnek a legfiatalabb korosztályoknak indított játszóházak (jelenleg tíz működik, továbbiak megnyitását tervezik), működési költségeiket három évre a horvát állam vállalta. Örömdetesen gyarapszik a magyar hagyományok és kultúra ápolására létrejövő szervezetek, együttesek száma is.

A horvát kormány a horvátországi magyar nemzeti kisebbség megalég *teljes körűen biztosítja a magyar nyelven történő általános- és középiskolai oktatás feltételeit*. Pályázati rendszerben támogatja a könyvkiadást, teljes mértékben finanszírozza a *Központi Magyar Könyvtár* működését. Az Oktatási Minisztérium segítséget nyújt a nyelvápoláshoz, hozzájárul nyelvi táborok lebonyolításához.

A 2005/2006-os iskolaévben csaknem ezer gyermekkel kevesebbet írtak be az Eszék-Baranya megyei általános iskolák első osztályaiba, mint 2004 szeptemberében. A magyar tannyelvű általános iskolákban az előző évhez képest nem tapasztaltak drasztikus létszámcsökkenést, szomorú tény viszont, hogy két négyosztályos tagozat - a kopácsi és a karancsi - is megszűnt. A 2005/2006-os tanévben az eszéki Magyar Oktatási és Művelődési Központban 50 óvodás, 36 általános iskolás és 76 középiskolás (összesen 162 tanuló) kezdte meg a tanévet. A vörösmarti nyolcosztályos általános iskolában 180, a laskóiiban pedig 86 tanuló folytatta a tanulmányait.

4. táblázat Magyar tannyelvű oktatási intézmények Horvátországban, 2006/2007-es tanév

Intézmény	Diáklétszám
Vörösmarti általános iskola	71
Csúzai kihelyezett alsó tagozat	16
Sepsei kihelyezett alsó tagozat	7
Újbezdáni kihelyezett alsó-felső tagozat	28
Laskói általános iskola	67
Várdaróci alsó tagozat	4

Kórógyi Általános iskola	25
A Horvátországi Oktatási és Művelődési Központ - Eszék:	
Általános iskola	31
Gimnázium	21
Közgazdasági szakközépiskola	8
Kereskedelmi szakközépiskola	14
Turisztikai szakközépiskola	23

4. Egyházi Intézményrendszer, vallásgyakorlás

1991-ig a baranyai és kelet-szlavóniai magyarság fele-fele arányban vallotta magát katolikusnak, illetve reformátusnak. A katolikus egyházközség a Gyakovói Püspökséghez tartozik, egyetlen magyar ajkú papja a püspöki vikárius. A horvátországi magyar katolikusok anyanyelvű vallásgyakorlása nem biztosított. A reformátusok, akiknek száma 1991-ben 4200 körül volt, korábban a bácskai református püspökséghez tartoztak, majd 1993 januárjában megalakult a *Horvátországi Református Keresztyén Egyház* (HRKE). 2002-ben Bölcskei Gusztáv püspök, a Magyarországi Református Egyház Zsinatának lelkes elnöke Karancson felszentelte, illetve megerősítette szolgálatukban az egyház lelkeseit. A Magyarországi Református Egyház vezetése írásban is állást foglalt a HRKE mellett. 1999. június 6-án hét baranyai, illetve szlavóniai református gyülekezet (Szentlászló, Kopács, Vörösmart, Csúza, Hercegszöllős, Bellye, Eszék) létrehozta a *Horvátországi Magyar Református Keresztyén Egyházat* (HMRKE), amely becslést adatok szerint a horvátországi református hívek mintegy 60%-át fogja át. A szolgálatot három lelkipásztor, valamint ötödéves teológusok látják el. A várdaróci egyházi óvoda beindítása mellett megtörténtek az előkészületek a *Keresztyén Ifjúsági Egylet létrehozására* is. A HMRKE egy időben *Református Élet* címmel lapot is megjelentetett. A katolikus és a református közösség egyházi vagyona a háborúban megsemmisült, templomai, parókiái, intézményei jelentős részét elpusztították. A szerb megszállás éveiben három református lelkész látta el egész Baranyában az egyházi teendőket, temetett és esketett - felekezeti hovatartozásra való tekintet nélkül. A Magyarországon és Horvátország szabad területein élő menekültek lelki gondozásával és segélyezésével a *Délvidéki Református Menekült Misszió* és az eszéki székhelyű *Elűzöttek Közössége* foglalkozott. Ez utóbbi a menekült reformátusokat gyűjtötte össze a kopácsi lelkész, a HMRKE jelenlegi szuperintendensének vezetésével.

A háború a baranyai és kelet-szlavóniai templomokban nagy károkat okozott: a bellyei templom teljesen kiégett, a laskói templom orgonája leégett, Szentlászló, Kórógy, Kopács, Haraszi és Tordinci templomai a fegyveres harcok alatt rongálódtak meg. Kő és Sepse templomát teljesen kifosztották. Kelet-Szlavóniában az egyházi anyakönyvek nagy része is megsemmisült.

5. Tömegtájékoztatás

A horvátországi magyarságnak két hetilapja van (melyek sajnálatos módon politikai alapon rivalizálnak). A tájékoztatást ezeken kívül több, különböző műsoridőben és gyakorisággal sugárzó magyar nyelvű rádió- (napi 30 perces adás az eszéki rádiónál) és televíziós adás (heti 30 perc az eszéki Szlavón TV programjában) szolgálja. Az elektronikus média terén jelenleg rosszabb a helyzet, mint a háború előtt. A Horvát Rádió és Televízió eszéki stúdiójában

megszüntették az önálló magyar szerkesztőséget, újbóli felállítása szerepelt a KVB IX. ülésének prioritást élvező ajánlásai között. A X. ülésen már nem került napirendre - mert a magyar kisebbség képviselői nem kérték. Helyette az ajánlások közé bekerült egy önálló magyar regionális rádióstúdió létrehozásának támogatása. Jelenleg finanszírozási problémákkal küzd a *Drávátáj* magyar tv-stúdió is. A magyar csatornák adásai csak közvetlenül a határ mentén foghatók. Az internetes honlapok fejlesztése még csak elkezdődött. Az Informatikai és Hírközlési Minisztérium segítségével 2005-2006-ban összesen *17 e-magyar pontot* nyitottak, elkezdődött a magyar adatbázis létrehozása, valamint az információs hálózatok kiépítése.

A *HUNCRO* Lap- és Könyvkiadó Vállalat (vezetője Pasza Árpád, a HMDK elnöke) gondozásában tizenkettedik éve jelenik meg az *Új Magyar Képes Újság* (hetilap), a *Horvátországi Magyarság* (havilap) és a *Barkóca* gyermekújság. A HUNCRO adja ki a HMDK évkönyvét, a *Rovátkákat* és a *Gazdasági Kalendáriumot* is.

A horvát kormány Kisebbségi Hivatala 1998-ban két alkalommal vonta meg a támogatást a kiadványtól. Ennek következtében 1998 júniusától decemberig Horvátországban egyetlen magyar nyelvű nyomtatott sajtótermék sem jelent meg. 1999-től a HUNCRO Lap- és Könyvkiadó Vállalat folytatta kiadói tevékenységét.

A *Horvátországi Magyar Napló* című időszak kiadvány immár hatodik évfolyamát jelentette meg 2008-ban a MESZ.

2004. október 2-től megújult formában jelentkezik a *Horvát Baranya Rádió magyar nyelvű műsora*, heti kétszer, félórás adással a 88 MHz hullámhosszon.

6. Művelődés, kultúra, tudomány

A háborút követően élénkebb kulturális tevékenység 1996 után bontakozott ki. Zágrábi székhellyel 1996-ban alakult meg a *Horvátországi Magyar Tudományos és Művészeti Társaság* (HMTMT), amely a horvát Tudomány- és Technikaügyi Minisztérium anyagi támogatásával öt kutatási programon (A horvátországi magyarság identitástudatának felmérése; A háború hatása a horvátországi magyarok egészségi és szociális jólétére; A disztributált interaktív együttműködés fejlesztése; A Zrínyiek és Európa, valamint horvát-magyar fordítói program) dolgozott. Időközben a horvát kormány felfüggesztette a kutatási projektek finanszírozását. Az észéki Magyar Tanszék létrejötté (2007 ősze) után a KVB javasolta, hogy a tanszék váljon a horvátországi magyar kisebbség kutatási központjává, ahol a HMTMT is szerepet kaphat a tudományos munkában. 1996-ban megalakult a *Horvátországi Magyar Pedagógus Szövetség* is, amely a HMSZ és a MESZ tagszervezeteként működik.

A baranyai Vörösmart egykoron egyedülálló tájmúzeummal büszkélkedhetett. Baranyai Júlia - aki magyartanár, iskolaigazgató, író és népművelő volt egy személyben - negyven éven át járta a drávaszögi falvakat, és gyűjtötte a vidék tárgyi emlékeit. Az 1990-es évek háborús időszakában a múzeum legértékesebb darabjai eltűntek, ami pedig még értékes és mozdítható volt, annak a későbbiek során kelt lába - hozzáértő magyarok vitték el. Eltűnt például a Vörösmartot várossá nyilvánító okmány eredeti példánya is. A múzeum ma elhanyagolt, a MESZ kezdeményezése előrelépést jelenthet a hiányok pótlásában.

A MESZ a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának Néprajz-Kulturális Antropológiai Tanszékével, valamint a Pécsi Tudományegyetem Pollack Mihály Műszaki Kara Építészeti Intézetével hosszú távú együttműködést alakított ki a horvátországi Baranya épített örökségének vizsgálatára. *Apél-monostori tájház* szakszerű felújításában, múzeumként való berendezésében a Szentendrei Szabadtéri Múzeum is együttműködő partner. A felsorolt

tudományos műhelyek szerint a tájház jelentőségét növeli, hogy a horvátországi magyaroknak ma gyakorlatilag nincs olyan néprajzi gyűjteménye, mely ne károsodott volna a háború alatt, amelynek tulajdonviszonyai rendezettek lennének, illetve amely látogatható. A tájház fontosságát tovább növeli a benne kialakítandó *magyar nyelvű népfőiskola*, amely képzési profiljával beilleszkedési stratégiákat nyújt a helyi magyar lakosságnak az Európai Unióba való belépés következményeként megváltozó gazdasági és munkaerő-piaci helyzetben. A projekt „nemzeti jelentőségű intézményként” kiemelt támogatást kap a magyar kormánytól.

2003. szeptember végén az eszéki Oktatási és Művelődési Központban megalakult a *Tálasi István* nevét viselő *hagyományörző kör* (Tálasi István etnográfus, az MTA tagja Laskón született 1910-ben). A kör céljául tűzte ki a horvátországi magyarság tárgyi és nyelvi néprajzi hagyatékának felkutatását, összegyűjtését és megőrzését, és a már meglévő gyűjtemények gondozását. Megalakításának kezdeményezői elnökül Burján István néprajzost választották.

Hét évtizedes hagyománnyal rendelkezik a *Zágrábi Ady Endre Magyar Művelődési Egyesület*. Jelentős szerepet töltött be a magyar kultúra megismertetésében, ápolásában és a Zágrábban élő, valamint tanuló egyetemisták összefogásában. Az egyesület a város határain túl is ismert, létjogosultságát, színvonalas munkáját számos elismerés bizonyítja. A horvátországi magyarság körében gazdag múlttal rendelkezik a *Rétfalusi Népkör*, továbbá jelentős szerepet tölt be a *pélmonostori*, a *csúzai*, a *kopácsi*, a *kórógyi* és az *újgráci művelődési egyesület*. A HMDK tenger-melléki (szpliti, pulai és fiumei) szervezetei a szóránymagyarság identitástudatának fejlesztését tűzték ki célul. A *zágrábi* székhelyű *Zrínyi Miklós Magyar Cserkészcsapat* az ifjabb generációk nemzettudatának fejlesztése érdekében tevékenykedik.

V. TÁMOGATÁSOK

5. táblázat Támogatás a horvátországi magyar szervezeteknek a MEH Koordinációs keretéből

Keret	Kérelmező	Tárgy	Megítélt támogatás (MFt)
KKK	Magyar Egyesületek Szövetsége	Hétfégyi iskolaprogram támogatása	0,20
	Magyar Egyesületek Szövetsége - Pélmonostor	Működési támogatás	9,10
	HMDK-Eszék	Működési támogatás	5,78
		Összesen	15,08

6. táblázat Nemzeti Jelentőségű Intézmények támogatása, és az Információs Iroda működési költsége

Keret	Kérelmező	Tárgy	Megítélt támogatás (MFt)
Nemzeti Intézmények	Magyar Egyesületek Szövetsége	tájháza és népfőiskola létrehozása	7,00
		Összesen	7,00
Információs Irodák	HMDK	Információs irodák működése	7,00
		Összesen	7,00

SZLOVÉNIA

I. A SZLOVÉN KÖZTÁRSASÁG ÁLTALÁNOS ADATAI

Terület: 20273 km²

Összlakosság: 2 010 377 fő (2006-os becsült adat)

Népsűrűség: 95 fő/km²

Városi lakosság: 50%

Etnikai megoszlás: szlovén (83,1 %), szerb (2 %), horvát (1,8 %), bosnyák (1,1 %), egyéb (12 %). Forrás 2009. 02. 20. World Factbook

Vallások: katolikus (57,8 %), mohamedán (2,4 %), ortodox (2,3 %), egyéb keresztény (0,9 %), egyéb ill. nem meghatározott (23 %), nem hívő (10,1 %). Forrás 2009. 02. 20. World Factbook

Főváros: Ljubljana (265 881 lakos, 2002. népszámlálás)

Hivatalos pénznem: euro (= 100 eurocent)

Államforma: köztársaság. Államfő: Danilo Türk

Szlovénia jelenléte a nemzetközi szervezetekben:

1992 ENSZ

1992 Közép-európai Kezdeményezés (KeK)

1992 Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet (EBEÉ), majd 1995-től Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ)

1992 Egészségügyi Világszervezet (WHO)

1992 ENSZ Gyermekvédelmi Alap (UNICEF)

1993 Európa Tanács (ET)

1993 Nemzetközi Valutaalap (IMF)

1995 Világkereskedelmi Szervezet (WTO)

1996-2004 Közép-európai Szabadkereskedelmi Megállapodás (CEFTA)

1996-2004 Nyugat-európai Unió (WEU) (társult partner)

2004 NATO

2004 Európai Unió

1. Politikai berendezkedés

Törvényhozás: kétkamarás parlament (képviselőház - 90 képviselő, Nemzeti Tanács); végrehajtó hatalom: kormány. Az igazságszolgáltatás legfelső szervei: legfelsőbb bíróság, alkotmánybíróság

2. Parlamenti erőviszonyok

A 2008-as parlamenti választáson a *Szociáldemokrata Párt* (SD) a szavazatok 30,45%-át kapta, a második helyen a *Szlovén Demokrata Párt* (SDS) végzett a szavazatok 29,26%-ával. A választásokon a szavazásra jogosultak 63,10%-a vett részt.

A vegyes arányos rendszernek köszönhetően egy-egy helyet kapnak a parlamentben a szlovén alkotmány által *őshonos kisebbségnek elismert* olasz és magyar nemzeti közösségek képviselői. A muravidéki magyarság képviselőjében dr. Göncz László 2008. október 15-én foglalta el parlamenti székét.

II.A SZLOVÉNIAI MAGYARSÁG ÁLTALÁNOS ADATAI

1. Népeségi adatok

A szlovéniai magyarság településterülete az ország északkeleti részében található, kb. 50 km hosszú és 3-10 km széles sávban a szlovén-magyar határ mentén Hodostól Pincéig, az ún. Muravidéken. A muravidéki magyarok két csoportja a „lendva-vidéki”, és az „őrségi” magyar tömb. A lendva-vidéki magyarok a Dobronaktól Pincéig található falvakban élnek - Dobronak, Zsitkóc, Ká-maháza, Göntérháza, Radamos, Hidvég, Bánuta, Hosszúfalu, Hosszúfaluhegy, Lendva, Lendvahegy, Alsólakos, Felsőlakos, Gyertyános, Kapca, Kót, Csente, Petesháza, Hármasmalom, Völgyifalu, Pince -, Lendva (egykor Alsólendva) központtal. A települések 1918 előtt, illetve 1941 és 1945 között Zala vármegye részét képezték.

Hodos, Kapornak, Domonkosfa, Szerdahely, Pártosfalva, Kisfalu, Csekefa és Szentlászló települések magyar lakosait az őrségi, illetve Őrség-peremvidéki magyarok csoportjához soroljuk. Az őrségi települések az I. világháború előtt Vas vármegyéhez tartoztak Szentlászló kivételével, amely Zala vármegye része volt.

Muravidéken kívül Szlovénia más területein, főleg városokban élnek még magyarok - elenyésző számban. A két legnagyobb létszámú magyar szórvány Muraszombatban és Ljubljanában található.

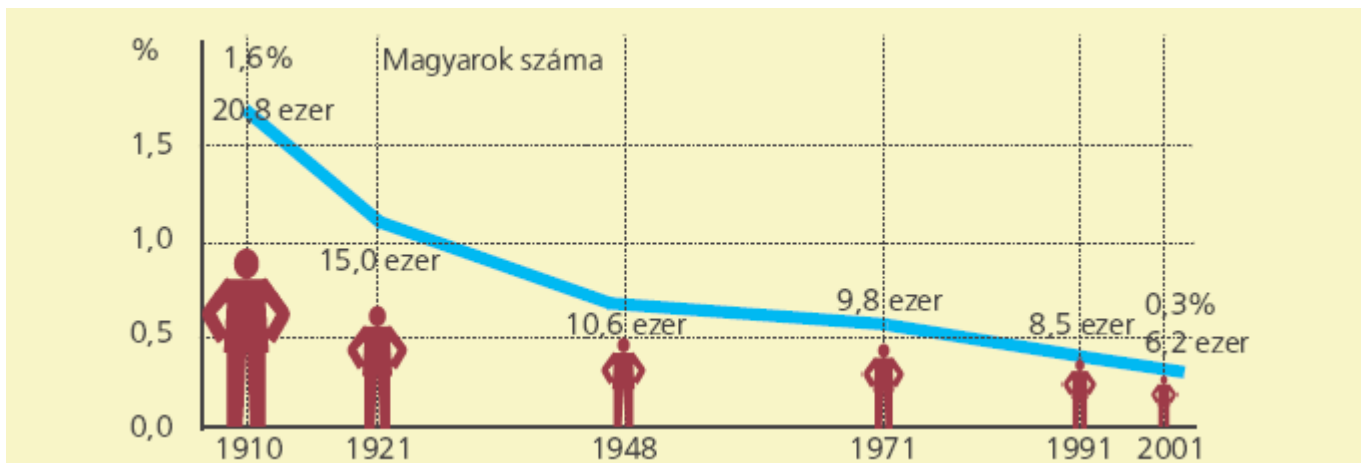
A szlovéniai magyarság lélekszámában a 2002-es népszámlálás adatai szerint az utóbbi tíz évben *drámai - mintegy 25%-os - csökkenés* következett be. Az 1991-es népszámlálás alkalmával 8720 fő (az összlakosság 0,5%-a) jelölte meg anyanyelveként a magyart, 2002-ben már csak 7 713 (0,4%). A becslések 9-10 ezer körülire teszik a szlovéniai magyarok számát, a

hivatalos népszámlálási adatok azonban ennél elszomorítóbb képet festenek, hiszen a 2002-es népszámlálás szerint 6 243 fő vallotta magát magyarnak.

1. ábra Magyarok Szlovéniában

2. ábra A szlovéniai magyarok számának és arányának alakulása, 1910-2001

A 6 243 magyar nemzetiségű lakosból Muravidéken 5 212 él. A muravidéki magyarok száma az elmúlt nyolcvan év alatt mintegy felére csökkent.

A legfőbb gond és az asszimiláció fő oka a gazdasági elmaradottság. A térség legnagyobb munkáltatói évek óta súlyos likviditási gondokkal küzdenek, a munkanélküliségi ráta az országos átlag duplája, egyes források szerint egyenesen 30% körül mozog (a magyarországinál magasabb színvonalú munkanélküli segélyezés és szociális ellátás önmagában nem gyógyír).

2. Fejlesztési lehetőségek

Ahhoz, hogy az asszimiláció lassuljon, megszűnjön, növelni kell a magyarlakta területek gazdasági megtartó erejét. Ezért a nemzeti eszközök célorientált felhasználása mellett fel kell készülni az *Európai Területi Együttműködés* keretein belül igénybe vehető pénzalapok leghatékonyabb felhasználására. A *Szlovénia-Magyarország Határon Átnyúló Együttműködési Program 2007–2013* elkészült, az Európai Unió Bizottsága jóváhagyta. A szlovéniai Irányító Hatóság 2008. október elején kiírta az első pályázatot, 14 millió euró értékben.

A határon átnyúló együttműködési program összefüggő és hatékony megoldást kínál a térség akadályainak és gyengeségeinek leküzdésére, alkalmas stratégiákat határoz meg a magyar-szlovén határterület közös jövőbeli fejlesztésére az előző programperiódusok tapasztalatai és a regionális helyzetelemzés következtetései alapján.

A program célja kifejezetten a határon átnyúló régió gazdasági fejlődését elősegítő kedvező feltételek megteremtése, megvalósításához az idegenforgalmi szektor nyújt segítséget. Kiemelt hangsúlyt kap az életfeltételek javítása, valamint a fenntartható fejlődés. Ennek eléréséhez a fenntarthatóság három elemét - a gazdasági, a társadalmi és a környezeti összetevőket - szem előtt tartó stratégia kidolgozása szükséges.

A program végső stratégiai célja egy kulturális, egészségügyi és természeti szempontból értékes és élhető szlovén-magyar határ menti régió kialakítása Európa térképén.

III. A SZLOVÉNIAI MAGYARSÁG JOGI HELYZETE

1. A nemzeti kisebbségek „külön jogai”, parlamenti képviselő

A kisebbségi *többléjtjog-rendszeren* alapuló nemzetiségi politika lényege abban rejlik, hogy a kisebbségi közösség az oktatás, a kultúra, a tájékoztatás területén, valamint az anyaországgal történő kapcsolattartás terén külön lehetőségekkel rendelkezik, s ezeket az állam - közvetlenül a központi költségvetésből - anyagilag is támogatja. Az alkotmány 80. szakasza kimondja: „Az országgyűlésbe minden alkalomkor az olasz és a magyar közösség egy-egy képviselője választandó”. Az olaszok és magyarok *két szavazati lehetőséggel rendelkeznek*: mint minden szlovén állampolgár, szavazhatnak pártokra, és egyúttal megválaszthatják nemzeti kisebbségük képviselőjét is.

A magyar kisebbséget 1990-től a 2008. szeptember 21-i képviselői-választásokig Pozsonc Mária képviselte. A legutóbbi parlamenti választáson a magyar kisebbség számára garantált képviselői mandátumot a magyar kisebbségi listán induló öt jelölt közül dr. Göncz László történész, a *Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet* igazgatója szerezte meg, 27%-ot elérve. Dr. Göncz László koalíciós megállapodást kötött Borut Pahor új kormányfővel. Többek között ennek eredményeként a ciklusban a szlovén Nemzetgyűlés *átfogó kisebbségvédelmi törvényt alkothat*, melynek előterjesztői a magyar és olasz kisebbségi képviselők lesznek. Várhatóan megoldódik a kisebbségvédelmi ombudsmani pozíció létrehozása körüli polémia is: a magyar képviselő kérésére a kormányzat kisebbségi ombuds-manként fogja „nevesíteni” az általános ombudsman egyik helyettesét.

2. Kisebbségi önkormányzatok

1994. december 4-én lépett életbe Szlovéniában az *önigazgatási nemzeti közösségről szóló törvény*, amely községi szinten is biztosítja a nemzetiségi önkormányzati képviselőket. Az 1994-es helyhatósági választásokat követően Muravidék három községében - Lendván, Hodos-Salovci községben és Muravske Top-licén - megalakult a Községi Nemzeti Tanács, választott képviselőikből pedig létrehozták a 18 tagú *Muravidéki Magyar Nemzeti Tanácsot*. Ugyanezen a választáson Kocon József személyében Lendva magyar polgármestert kapott.

Az 1998. november 22-én lebonyolított helyhatósági választások alkalmával az 1998. április 19-i népszavazáson az önállóság mellett döntő Hodos és Dobronak község is megválasztotta képviselőit, és nemzetiségi önkormányzati tanácsot hozott létre. A *Muravidéki Magyar Nemzeti Önkormányzati Községi Tanács* (MMNÖK) 1999 januárjában választotta meg 21 tagú tanácsát, amelynek elnöke Tomka György lett. A 2006 októberében megtartott önkormányzati

választások után Kocon József került erre a posztra. Ugyanakkor Lendva lakossága Anton Balazek személyében szlovén nemzetiségű (de magyarul jól beszélő) polgármestert választott.

3. Magyar-szlovén kapcsolatok a kisebbségvédelem terén

A függetlenedett Szlovénia - Magyarország és szomszédai viszonylatában egyedülálló gesztussal - országa első budapesti nagykövetévé Hajós Ferenc alkotmánybíró, a muravidéki magyarság egyik vezető személyiségét nevezte ki. Az 1992. november 6-án Ljubljanában aláírt *magyar-szlovén kisebbségvédelmi egyezmény* 15. cikkének rendelkezése értelmében - összhangban az 1992. december 2-án Budapesten aláírt magyar-szlovén alapszerződés 16. cikkében megfogalmazott elvekkel - megalakult a *Magyar—Szlovén Kisebbségi Vegyes Bizottság*, amelynek üléseit felváltva Magyarországon, illetve Szlovéniában tartják. Az üléseken konkrét ajánlásokat fogalmaznak meg a két érintett kisebbség számára nagy fontossággal bíró ügyek megoldására vonatkozóan, a kisebbségeket érintő általános kérdések, az oktatás és a kultúra területén.

A két ország kormánya aláírta az 1996-98. évi *oktatási, kulturális és tudományos együttműködésről szóló megállapodást*, amelyet folyamatosan megújítanak. 1986 óta minden évben együttműködési megállapodás megkötésére kerül sor a Muravidéki Magyar Nemzeti Öngazgatási (illetve 1999 júliusától: Önkormányzati) Közösség, valamint Vas és Zala Megye Közgyűlése között, amely az oktatás és a művelődés terén biztosít regionális szintű együttműködési lehetőségeket. 1999 februárjában írták alá a *diplomák kölcsönös elismerését garantáló magyar-szlovén egyezményt*.

2004. augusztus végén életbe lépett a *nyelvtörvény*, amelynek rendelkezései szerint főszabályként az ország hivatalos nyelve a szlovén, azaz a közéletben az írásos és a szóbeli kommunikáció - a Szlovéniára nézve kötelezettséggel járó nemzetközi szerződésekben foglaltaktól eltekintve - szlovén nyelven folyhat. Ez alól kivételt jelentenek a nemzetiségileg vegyesen lakott területek, ahol két nemzetiség - a magyar és az olasz - nyelve is hivatalos. A törvénnyel összhangban minden állami és közintézménynek, cégnek és jogi személynek szlovén nyelvű elnevezéssel is rendelkeznie kell. A törvény tartalmazza a mulasztások esetén foganatosítható jogi szankciókat is.

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága Szakértői Bizottsága a regionális vagy kisebbségi nyelvek európai chartája szlovéniai alkalmazásának második körös vizsgálatában számos negatívumot állapított meg például a kétnyelvű oktatás terén; a kisebbségi nyelv bírósági eljárásban és a közigazgatásban, valamint a szolgáltatásban, kereskedelemben és a gazdasági életben történő használatában.

IV. A SZLOVÉNIAI MAGYARSÁG KÖZÖSSÉGI ÉLETE

1. Érdekképviselés

A muravidéki magyarság politikai érdekképviselési szervezete a Szlovén Köztársaság megalakulását követően rövid idő alatt létrehozott MMNÖK. Igaz, hogy 1949-ben megalakult, de csak néhány évig működött a Szlovéniai Magyar Kisebbség Közművelődési Bizottsága, ezért történelmi „küldetése” jelentéktelen, így az MMNÖK elődjének nem tekinthető. Az 1974-es alkotmány szellemében 1975-ben a községek képviselő-testülete mellett létrejöttek a magyar nemzetiségi oktatási-művelődési érdekközösségek. Egészen a rendszerváltásig két ilyen szervezet működött, egy a lendvai és egy a muraszombati községben, ezekből alakultak ki az úgynevezett nemzeti közösségek. A Muravidéki Magyar

Önkormányzati Nemzeti Közösség alapította a muravidéki magyarság művelődési és tájékoztatási intézményeit, valamint társalapítója a Muravidéken meghonosodott kétnyelvű középiskolának. A kétnyelvű általános iskolák társalapítói az érintett önkormányzatok területén működő magyar nemzeti közösségek. Az 1999. évi választások után megkezdődött a problémák feltárása az MMNÖK (statutá-ris-jogi, tájékoztatási, kulturális-vallási, oktatási, gazdasági, mezőgazdasági) szakbizottságaiban. Kiemelt figyelmet szentelnek a muravidéki magyar közösség anyanyelve, nemzeti tudata, tárgyi és szellemi öröksége megőrzésének, valamint az alkotmány biztosította külön jogok érvényesülésének.

Az MMNÖK Tanácsa 1999. július 12-én új alapszabályt fogadott el, s a szervezet elnevezését Muravidéki Magyar Önkormányzati Nemzeti Közösségre (MMÖNK) változtatta. Legmagasabb szerve a Közgyűlése, amely önkormányzati hivatalt működtet. Öt község - Lendva, Dobronak, Hodos, Salovci és Moravske Toplice - megalakította az önkormányzati magyar nemzeti tanácsokat, képviselőiket a helyhatósági választások során választják meg. Minden magyar nemzeti tanács a saját statútuma alapján működik. Az öt nemzeti tanácsból kerülnek ki a csúcsszervezet, az MMÖNK képviselői.

2. Civil szervezetek

A Muravidéken a magyar kulturális értékeknek gazdag hagyománya van. Már közvetlenül az elcsatolás után is - sokszor kíméletlen és ellehetetlenített körülmények közepette - működtek a műkedvelő csoportok. A leggyakoribb ebben az időben a magyar *néptánccsoport*, a *dalárda* és az *amatőr színjátás* volt. A húszas években a magyar színtársulatoknak egy szlovén darabot is be kellett tanulniuk ahhoz, hogy magyar színdarabot is bemutathassanak.

II. világháború utáni években a műkedvelő mozgalom átmeneti hanyatlása következett be, az 50-es évek második felétől azonban ismét élénkülés volt tapasztalható. A kis létszámú muravidéki magyarság körében ez a civil szerveződési forma jelentette a nemzettudat megőrzésének egyik legfontosabb bástyáját. A művelődési egyesületek létrehozásának egyrészt anyanyelvápoló és kulturális értékteremtő, másrészt közösségszervező szerepe volt, és van még ma is.

Újabb lendületet adott az amatőr műkedvelő mozgalomnak, hogy a 70-es évek második felétől, majd a 80-as években az őshonos nemzeti kisebbségek kulturális tevékenységét az állam anyagi támogatásban részesítette. Így a 80-as évek végére a legtöbb magyarlakta faluban megalakultak a művelődési egyesületek, amelyek keretében népdalkörök, színjátászó csoportok, citerazenekarok, hímző-és fafaragócsoportok működnek. A 80-as évek végétől az anyanyelvápolás újabb értékes szerveződési formái jöttek létre a versmondás és a bábjátás terén.

A Muravidék mintegy hatvan magyar műkedvelő csoportjának tevékenységét az 1994-ben megalakult *Muravidéki Magyar Művelődési Intézet fogja* össze, koordinálja, szakmai és módszertani irányításukat is ellátja. 2002 októberében önálló egyesületként megalakult a *Muravidéki Magyar Tudományos Társaság*, amelynek hétagú elnöksége Göncz Lászlót választotta vezetőjének.

3. Oktatás

A magyar nyelvű tanítás feltételei Szlovénia nemzetiségileg vegyes lakosságúnak minősített területein óvodától az egyetemig a *kétnyelvű oktatás-nevelés* formájában biztosítottak. A kétnyelvű oktatásra az 1959/60-as tanévtől tértek át az általános iskolákban, mivel szinte teljesen elnéptelenedtek a tisztán anyanyelvű oktatási intézmények, a magyar tagozatokról kikerülőknek pedig nem volt lehetőségük továbbtanulásra, ugyanis a vajdasági magyar

középiskolák távol voltak, Magyarországot pedig „vasfüggöny” választotta el Szlovéniától. A középiskolákban az 1980-as törvény értelmében az 1981/82-es tanévtől, az óvodákban két évvel később vezették be a kétnyelvű oktatást, ezzel vált teljessé a kétnyelvű oktatás rendszere.

A Muravidéken négy kétnyelvű általános iskola működik (Lendván, Göntér-házán, Dobronakon és Pártosfalván). A kétnyelvű alapiskolákban a magyar és szlovén nyelv egyenrangú tantárgyak, egyben mindkettő a tanítás nyelve is. Mindkettőt két szinten tanítják: anyanyelvként és második nyelvként. A magyar nyelv két szinten történő oktatása egészen a VIII. osztályig megmarad, a szlovén nyelv tanítása az V. osztálytól csak egy szinten történik.

Az alsó tagozaton minden tanítási órán az 50-50%-os arány megtartására törekszenek a pedagógusok. A felső tagozaton ez az arány 70-30% a szlovén nyelv javára. A 2002/2003-as tanévben a négy kétnyelvű általános iskolában összesen 1021 diák tanult. A 2004/2005-ös tanévben a Muravidéken a kétnyelvű általános iskolákba 77 elsőt irattak be, 22%-kal kevesebbet, mint az előző iskolaévben. A kétnyelvű általános iskolákat összesen 903 tanuló látogatta. *A 2007/2008-as tanévben tovább csökkent a diákok létszáma: 821 fő látogatja a kétnyelvű általános iskolákat.*

A Muravidéken közel négy évtizede *kizárólag kétnyelvű oktatás* folyik. Ennek deklarált célja, hogy a többséget is rávegye a kisebbségi nyelv valamilyen szintű elsajátítására, a gyakorlat azonban azt bizonyítja, hogy az általános iskola alsó osztályaiban inkább az anyanyelv elvesztéséhez vezet, s gátolja az ismeretszerzést. A megfelelő szintű magyar nyelvtudással rendelkező szaktanárok hiánya miatt az oktatás alacsony színvonalú.

Különösen nagy problémát jelent, hogy a kétnyelvűség kritériumai a lendvai kétnyelvű középiskolában nem teljesülnek. Az önkormányzat az MMÖNK határozott tiltakozása ellenére magyarul nem beszélő igazgatót nevezett ki a kétnyelvű középiskola élére. Nagy probléma, hogy a gépészműszaki és közgazdasági tagozaton gyakorlatilag megszűnt a két nyelvű oktatás, mert nincsenek magyar nyelven tanító tanárok, nincs kész a magyar nyelvű tankönyvsorozat.

Az óraadók Muraszombatról járnak a középiskolába, többen közülük egyáltalán nem beszélnek magyarul. A MMÖNK az Alkotmánybírósághoz fordult a jogsérelem orvoslásáért, de elutasították. A KVB az ügyel kapcsolatban ajánlásában megfogalmazta, hogy a szlovén fél állítsa vissza minden oktatási programban a kétnyelvűséget, és a Szlovén Nemzetgyűlés *az őshonos magyar és olasz nemzeti közösség külön jogairól szóló törvény* oktatásra vonatkozó 15. cikkével kapcsolatban adjon autentikus és kötelező érvényű értelmezést.

A kétnyelvű általános iskolát végzett tanulók zöme a *Lendvai Kétnyelvű Középiskola* gimnáziumi, gépészműszaki, közgazdasági-kereskedelmi technikumi és kereskedelmi szakközépiskolai programjára iratkozhat be. Az 1999/2000-es tanévben a középiskolai tanulók száma - mivel ebben a tanévben a gépészműszaki tagozaton nem indítottak osztályt - az előző évi 402-ről 320-ra csökkent. 2002/2003-ban tovább apadt a diákok száma, s a középfokú intézményben már csak 278 diák tanult. A középiskolában az oktató-nevelő munkát 42 megfelelő végzettségű tanár végzi. A Lendvai Kétnyelvű Középiskolát 2004/2005-ben 305 diák - köztük 94 első osztályos - látogatta. 2007/2008-ban már 338 diák tanult a középiskolában. Egyre nagyobb érdeklődés mutatkozik a magyarországi középiskolák iránt is.

A *Maribori Egyetem Bölcsészettudományi és Pedagógiai Karán* 1966 óta *lektorátus*, 1980-tól pedig *Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék* működik, ahol a kétnyelvű óvodák és általános iskolák pedagógusait képezik. Ugyanitt tolmács- és fordítóképzés is folyik. A tanszék szoros együttműködést alakított ki a szombathelyi Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskolával. A

*Ljubljana*i Egyetemen magyar lektorátus működik. A magyar kisebbség hagyományosan alulreprezentált a felsőoktatásban (az országos átlag 70%-a). A középfokú képzési formák közül a rövidebb képzési idejű, szakmai képesítést adó iskolák dominálnak.

2004 augusztus 19-én Lendván letették az új kétnyelvű középiskola és sport csarnok alapkövét. A 2,7 milliárd tollár összegű beruházást teljes egészében a Szlovén Oktatási és Sportminisztérium fedezi. A 24 tantermes, tanműhellyel el látott új iskolaépület alapterülete eléri az 1600 m²-t. Az új oktatási létesítményt 2005 szeptember 2-án Milan Zver szlovén és Magyar Bálint magyar oktatási miniszter nyitotta meg.

4. Egyházi intézményrendszer, vallásgyakorlás

Felekezeti hovatartozás tekintetében a muravidéki magyarság a többi Kárpátmedencei kisebbségi magyar közösségnél egységesebb, a szlovén nemzetiségű lakossághoz viszonyítva azonban sokszínűbb a kép. 1920 után a római katolikusok - akik a magyar lakosság mintegy 80-85%-át tették ki - két püspöki helynök fennhatósága alá tartoztak, mivel a szombathelyi egyházkerület püspöke közvetlenül nem gyakorolhatta hatáskörét. Az említett időszakban rendkívül körülményes volt az újonnan megállapított határ mentén élők helyzete, hiszen a trianoni határral plébániákat szakítottak ketté (pl. a Hetésben). A helyzet valamennyire stabilizálódott, amikor 1923-ban a területet a Maribori Püspökséghez csatolták. A magyar nyelvű vallásgyakorlásnak ez persze nem kedvezett. A két világháború között e téren is számos konfliktus jelentkezett. A II. világháború alatt a terület ismét a szombathelyi püspök fennhatósága alá került, ami ismét kellemetlenségekkel járt.

A római katolikusok számára a magyar nyelvű vallásgyakorlás ugyan egészen máig biztosítva volt, illetve jelenleg is az a magyarul lakta vidéken, a *magyar papok* második világháború után jelentkező hiánya miatt azonban az egyház mégsem játszik meghatározó szerepet a nemzeti tudat és az anyanyelv megőrzésében. A Muravidéken a legtöbb esetben a magyar nyelvet elsajátító szlovén nemzetiségű papok tevékenykednek, akik becsülettel végzik ugyan munkájukat, de szerepük a magyar nemzettudat alakulása szempontjából mégsem pozitív.

Az elvilágiasodás, a kedvezőtlen körösszetétel és az asszimiláció gyorsulása oda vezetett, hogy az elmúlt években a *felére csökkent a magyar nyelvű hitoktatást igénylők aránya*. Mivel a római katolikus egyház kimondottan a vallási célokra és feladatokra összpontosítja figyelmét, az utóbbi évtizedekben nem tapasztalhatók nemzeti jellegű ellentétek.

A muravidéki magyarság döntő többsége ma is római katolikus felekezetű, és egyházközösségként a Maribori Püspökséghez tartozik. A szertartások kétnyelvűek. Az egyházi teendőket négy-öt pap látja el, közülük egy-kettő a magyar nemzetiségű. Az alsólendvai Szent István-szobor 2000. augusztus 20-i felavatása óta minden évben - nagy látogatottság mellett - megtartják a Szent Istvánnapi misét.

Megközelítőleg ötszáz református hívőt is számon tartanak. A Szlovéniai Református Egyházközösség székhelye Szécsiszentlászló. Magyar ajkú lelkészük nincs, az egyházi szertartásokat magyarországi vendéglelkészek végzik.

A muravidéki szlovének mintegy negyede evangélikus; ők a muraszombati es-perességhez tartoznak. Magyar nemzetiségű lelkészek hiányában több magyar településen nincs is magyar nyelvű istentisztelet.

5. Tömegtájékoztató

A szlovéniai magyarok hetilapja, a *Népújság* 1958 februárjától biztosítja a muravidéki magyarság anyanyelvű tájékoztatását. (1956-tól a *Pomurski Vestnik* című szlovén nyelvű lap mellékleteként, kéthetente jelent meg). 1993-tól az MMNÖK által alapított *Magyar Nemzetiségi Tájékoztatási Intézet* gondozásában jelenik meg, 1800 példányban. A szerkesztőség teljes átszervezését követő bővítés eredményeként 1995-től heti 24 oldal terjedelemben, színes borítóval, havi egy alkalommal *IFI* című ifjúsági melléklettel igyekszik a muravidéki magyarság anyanyelvű tájékoztatását biztosítani.

A *Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet* gondozásában évente két alkalommal jelenik meg a *Muratáj* című irodalmi, művelődési, társadalomtudományi és kritikai folyóirat, valamint a szlovéniai magyarok évkönyve, a *Naptár*. A Lendván a magyar nemzetiségi műsorokat készítő, idén 50 éves rádió- és 30 éves tv-stúdiók felszerelése kifogástalan. A rendszerváltás után - bár a szlovén Rádió-Televízió Intézet keretében - fokozatosan fejlődött a közösség intézményrendszere. A szlovén kormány maradéktalanul biztosítja a nemzetiségi tájékoztatás fenntartása érdekében szükséges állami támogatásokat.

A *Muravidéki Magyar Rádió* (MMR) 1958. november 28-án kezdte meg adását a Muraszombati Rádió keretében. Kezdetben vasárnaponként tíz percen sugárzott magyar nyelvű adást, amely a későbbi években heti fél órára bővült. 1984-ben önálló frekvenciát kapott, és ebben az évben nyílt meg a lendvai stúdió is, ahol napi kétórás magyar adás készült. A technikai fejlődés új stúdió megépítését tette szükségessé. Ennek átadására 1991-ben került sor. A 90-es évek első felében először napi öt és fél, később napi nyolc órára nőtt a műsoridő.

Az MMR 1996. január 1-jén kivált a Muraszombati Tájékoztatási Vállalatból, és teljes egészében a Szlovén RTV égisze alá került. 1998 novemberében újabb stúdióval lett gazdagabb.

A MMR jelenleg két hullámhosszon sugároz: URH-n (87,6 MHz) és középhullámon (648 kHz). A középhullámnak köszönhetően a rádió műsora Magyarország nyugati részén is hallható, és szerencsére igen nagy népszerűségnek örvend. Naponta ötször rövid hírek és egyszer 15 percen a nap eseményeinek részletes ismertetése hangzik el. A legnagyobb hangsúlyt a muravidéki magyarságot közvetlenül érintő (gazdasági, mezőgazdasági, kulturális, oktatási, sport-stb.) témákra helyezik. A hallgatók több kontaktműsorban kapnak lehetőséget véleménynyilvánításra. A rádió tervei közé tartozik a műsor további bővítése és színvonalának emelése.

A Szlovén TV az első magyar nyelvű nemzetiségi televíziós műsorát 1978 októberében sugározta *Mostovi-Hidak* címmel. A ljubljanoi szerkesztőség 15 perces adása kéthetente jelentkezett, majd 1980-tól két évig a muraszombati TV-stúdió készítette a műsort. 1982-től ismét Ljubljánából, havonta két alkalommal, 35 perces háromnyelvű (szlovén, olasz és magyar) műsort sugároztak *Mostovi-Hidak-Ponti* címmel. Ez utóbbi azonban a kétnyelvű feliratozás miatt nem elégítette ki a magyar közösség igényeit. Az olasz kisebbség pedig - amely már abban az időben is saját frekvenciával és műsorral rendelkezett - szinte feleslegesnek tartotta ezt a formát.

Az MMNÖK törekvéseinek eredményeként 1992-ben, a Szlovén TV és a Magyar TV között megkötött egyezmény értelmében, szerény technikai felszereltséggel és a személyi feltételek biztosítása nélkül, megnyílt a lendvai TV-stúdió. Kezdetben kéthetente jelentkezett félórás műsorával, majd 1994-től a műsoridő heti fél órára, 1998. január 1-jétől pedig hetente kétszer fél órára bővült. A maribori Regionális RTV Központtal közösen benyújtott frekvenciaigénylési kérelem pozitív elbírálása esetében műsoridejük tovább bővíthető, hiszen a szlovén RTV-törvény értelmében a *nemzetiségnek napi félórás adásidőt* kell(ene) biztosítani a szükséges tárgyi és személyi feltételekkel együtt. 2002 szeptemberétől heti négyszer 30

percre bővült a magyar adás. Jelenleg a szerkesztőségben csupán egy szerkesztő-riporter, egy riporter, egy vágó és egy operatőr dolgozik főállásban. A magyar nemzetiségi elektronikus média 2004 szeptemberétől új, korszerű épületben működik.

Lendván 2004. szeptember 18-án - a Művelődési Központ épületének átadásával egy időben - hivatalosan is felavatták a magyar nemzetiségi RTV Központot, a *Muravidéki Magyar Rádió* és a *Hidak* televíziós műsor szerkesztősége új épületét. A felújított épületben minden feltétel adott az igényes és színvonalas műsorok készítéséhez. A Szlovén RTV az épületet ugyan már 2000 végén megvásárolta, de a munkálatokat - elsősorban anyagi okokból - csak 2002 tavaszán kezdhették meg. A felújítási munkálatok során az RTV további 140 m²-nyi helyiséget vásárolt meg a nemzetiségi közszolgálati elektronikus média részére. Ezzel a médiaközpont rendelkezésére álló stúdióterület meghaladja a 850 m²-t, ami emelte a 360 millió tollárra tervezett beruházás költségeit. A beruházást fele-fele arányban a Szlovén RTV és az állam finanszírozta, értéke pedig mintegy 500 millió tollár. Az intézmény épületét Anton Rop szlovén miniszterelnök avatta fel. A beruházás 2004-ben az egyik legnagyobb ilyen vállalkozás volt a Muravidéken.

A magyar televíziós műsorok elsősorban a muravidéki magyar nemzetiség anyanyelven történő tájékoztatását, a magyar értékek és hagyományok megőrzését tartják szem előtt, de a kisebbségi lét hétköznapijait is bemutatják. Kiemelt figyelmet szentelnek a szlovén-magyar kapcsolatok, valamint a kisebbség anyanemzettel való viszonya alakulásának. A tervek között szerepel dokumentumfilmek és tévéjátékok készítése és bemutatása, valamint magyarországi műsorok átvétele.

6. Művelődés, kultúra, tudomány

A muravidéki *Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet* (MNMI) a művelődési egyesületek tevékenységének összefogása mellett a magyar nemzettudat ébrentartása céljával irodalmi pályázatokat, történelmi vetélkedőket, szavalóversenyeket, nyári anyanyelvi és honismereti táborokat, színház- és bábelőadásokat, zenei és néptáncprogramokat szervez. Az intézet keretében működik 2004 augusztusától a *Bánffy Központ* is (magyar könyvesbolt, amely már 1988-tól működik, internetes kávézó, ifjúsági programok stb.). Jelentős esemény az MNMI tevékenységében a 2008. március 14-én a Balassi Intézettel aláírt együttműködési megállapodás, amelynek értelmében az MNMI nemcsak Muravidéken, hanem egész Szlovéniában közvetíti a magyar kultúra értékeit.

A szlovéniai magyarság érdekképviselői szervezetei folyamatosan kérik az érintett szlovén minisztériumoktól, hogy a magyar nemzetiségi intézmények a kétnyelvű területen élő magyarság számára *elérhető közelségben* legyenek. Ennek szellemében kérték, hogy a lendvai székhelyű regionális könyvtár lássa el a muravidéki magyarság központi könyvtárának funkcióit. Erre a szlovén félnek kellene megoldást találnia. A 2002-ben elfogadott könyvtári törvény ugyanis nem teszi lehetővé, hogy a szlovéniai magyarság „központi könyvtára” Muraszombatból Lendvára költözzék, és ez nehezíti a hozzáférést a könyvtárhasználók számára. Évek óta nyitott kérdés a muravidéki regionális (magyar nemzetiségi) múzeum létrehozásának ügye. A közösségnek és az önkormányzatnak nincs elegendő pénze, a szlovén szaktárca segítségére volna szükség. Sikerült viszont elérni, hogy a *Maribori Területi Levéltár regionális fiókja* Lendva mellett, Völgyifaluban működhessen, egyelőre egy levéltárossal. Szintén pozitívum, hogy 2005 őszén a ljubljana-i székhelyű *Nemzetiségi Kutató Intézet* irodát nyitott Lendván, ahol magyar kutató is dolgozik.

A muravidéki magyar írók kezdeményezésére 1997-ben Lendva székhellyel megalakult a *Szlovéniai Magyar Írók Társasága*. Az elmúlt négy évtized során mintegy ötven szépirodalmi

mű látott napvilágot, ami e kis létszámú közösség számára vitathatatlanul jelentős teljesítmény.

A lendvai várban Gerics Ferenc vezetésével működő *Galéria-Múzeum Intézet* számos programja érinti a muravidéki magyarság néprajzi és helytörténeti tevékenységét, valamint képzőművészetét. A *Lendvai Művésztelep* több évtizedes múltra tekinthet vissza. Az utóbbi években örömdetesen megszorodtak az *ifjúsági táborok*, amelyeket regionális szinten, Vas és Zala megyével együtt szerveznek (legismertebb az Ifjú Levéltárosok nyári kutató tábor a).

A magyar intézményhálózat létrehozása a muravidéki magyarság jövője szempontjából óriási jelentőségű, amit a muravidéki Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet eddigi tevékenysége is bizonyított. 2001 decemberében magyar kormányhatározat született a Lendván 1995-ben megkezdett *művelődési ház* befejezéséhez szükséges összeg egyharmadát jelentő 100 millió forint biztosításáról, egyszeri támogatásként. Részben ennek köszönhető, hogy 2004. szeptember 18-án Anton Rop szlovén és Gyurcsány Ferenc magyar miniszterelnök felavathatta az épületet.

Ezért a Kisebbségi Vegyes Bizottság 2007. szeptemberi ülésén - amellyel, hogy üdvözölte a szlovén kormány kiemelt figyelmét - többek között javasolta, hogy a társalapítók (Lendva község önkormányzata és a MMÖNK) közösen fogadják el a műsortervet, és tegyenek közös javaslatot a magyar és a szlovén kormányoknak az intézmény zavartalan működésének biztosítására.

AUSZTRIA

I. AZ OSZTRÁK KÖZTÁRSASÁG ÁLTALÁNOS ADATAI

Terület: 83 870 km²

Összlakosság (2001): 8 032 926 fő, mérsékelten növekvő

Népsűrűség 97 fő/km²

Városi lakosság (2003): 66%

Népegészség: születéskor várható élettartam 75 (férfiak), illetve 81 (nők) év

Etnikai, nyelvi megoszlás: hivatalos nyelv: német (2001-ben a népesség 88,6%-a vallotta magát német anyanyelvűnek). Regionális szinten (Karintiában és Stájerországban) a szlovén, valamint (Burgenlandban) - települési szinten - a magyar és a horvát számít hivatalos nyelvnek. A Bécsben élő csehek és szlovákok is elismert történelmi kisebbségnek számítanak.

Beszélt nyelvek (2001): török (2,4%), szerb (2,2%), horvát (1,6%), magyar (0,5%), bosnyák (0,4%)

Vallási megoszlás: a döntő többség római katolikus (78%), de vannak kisebb protestáns (főleg lutheránus) közösségek szerte az országban (5%). A bevándorolt törökök és bosnyákok többnyire muszlim vallásúak. A szerbek a Szerb Ortodox Egyházhoz tartoznak.

Főváros: Bécs (Wien, 1 660 534 lakos), nagyobb városok: Graz, Linz, Salzburg, és Innsbruck.

Államforma: szövetségi köztársaság. Államfő: Heinz Fischer

Közigazgatás: Kilenc szövetségi tartomány (Bundesland). A tartományokat a tartományi kormányok igazgatják (Landesregierung). A szövetségi kormányzatok élén a tartományi vezetők állnak (Landeshauptmann). Bécsben ez a tisztség megegyezik a polgármesterével, a tartományi kormány pedig a városi szenátussal. A települések vezetői a polgármesterek (Bürgermeister)

1. Politikai szerkezet

A törvényhozó hatalom: kétkamarás parlament (Szövetségi Gyűlés - Bundesversammlung). Alsóház: képviselőház (Nemzeti Tanács - Nationalrat) - 183 tag, négyéves mandátummal. Felsőház: a szövetségi tartományok képviselője (Szövetségi Tanács - Bundesrat) - 62 képviselő, a tartományi parlamentek delegálják őket. Minden tartomány minimum három főt küldhet (pl. Vorarlberg és Burgenland), ez a tartományok népességszámát tekintve kiegészül további létszámmal (pl. Bécs 11 fő) - maximum 12 fő (pl. Alsó-Ausztria). Végrehajtó hatalom: kormány, élén a szövetségi kancellár (Bundeskanzler).

Politikai pártok

Osztrák Néppárt (Österreichische Volkspartei - ÖVP), Ausztria Szociáldemokrata Pártja (Sozialdemokratische Partei Österreichs - SPÖ), Osztrák Szabadságpárt (Freiheitliche Partei Österreichs - FPÖ), Szövetség Ausztria Jövőjéért (Bündnis Zukunft Österreich - BZÖ), Zöld Alternatíva Lista (Grüne Alternative Liste), Liberális Fórum (Liberales Forum - LiF)

2. Gazdasági adatok

Foglalkoztatottak száma (2008. második negyedév): 4,108 millió fő GDP/fő: 32 570 EUR

Munkanélküliek száma (2008. második negyedév): 181 000 fő Külgazdaság: 2007-ben az osztrák export 10,5%-os növekedést könyvelhetett el. Értékben ez 114,68 Mrd EUR. Az exportkvótákat (áru- és szolgáltatásexport a GDP %-ában) 57,9%-ra prognosztizálják. Az import az előző évvel összehasonlítva 9,5 %-kal növekedett, 114,25 Mrd EUR-t ért el.

A KSH adatai szerint 2008-ban az EU-tagállamok közül Ausztria a harmadik legfontosabb külgazdasági partnerünk. Az Ausztriába irányuló magyar kivitel 2759,8 millió EUR, az onnan származó behozatal 3422,9 millió EUR (683,1 milliós passzívum). Ausztria részesedése Magyarország 2008. évi összes kivitelében 4,9%, behozatalában 6,1%.

A befektetett összes osztrák működő tőke értéke hazánkban 2007-ben 6,2 Mrd EUR volt. Ezzel Ausztria részaránya a magyarországi befektetésekből 11,4%.

II. AZ AUSZTRIAI MAGYARSÁG ÁLTALÁNOS ADATAI

1. Az osztrák kormány kisebbségpolitikája

Az Osztrák Népcsoportközpont (Österreichisches Volksgruppenzentrum) által készített *Jelentés az etnikai kisebbségek helyzetéről az Osztrák Köztársaságban* című dokumentum részletesen bemutatja a népcsoportok helyzetét és a hatályos jogi hátteret. Rövid, korrekt történeti áttekintést ad az ausztriai magyar népcsoportról is, amely Burgenland tartományban *nyelvi szigetet* (Sprachinsel) képez. Utal a magyar lakosság 1920 óta bekövetkezett számszerű változására, valamint arra, hogy az időközben lezajlott népszámlálások alkalmával a vonatkozó adatfelvételi *kategóriák* („Umgangssprache”: a *köznapi érintkezés nyelve*; „Muttersprache”: *anyanyelv*; „Familiensprache”: a *csalásban használatos nyelv*; „Denksprache”: a *gondolkodás nyelve*; „Kulturkreis”: *kultúrkör*) többször változtak. Megállapítja, hogy valamennyi népcsoportot jelentős fogyás és asszimiláció jellemzi.

A dokumentum a II. világháború utáni osztrák kisebbségi politika változásait a következőképpen szakaszolja: *megengedő* (Gewährungspolitik, 1945-55), *akadályozó* (Verhinderungspolitik, 1955-72), *megszorító* (Restriktive Politik, 1972-88), *párbeszéd* (Dialogpolitik, 1988-94), *mellőző* (Ignoranzpolitik, 1994-2000) és *el-lenőrző* (Monitoring Politik, 2000 óta).

A 2000 nyarán életbe lépett *alkotmányjogi törvény* (Staatszielbestimmung) az államalkotó népcsoportokról (Volksgruppen) az alábbi meghatározást adja: „A Köztársaságot a nyelvi és kulturális sokrétűség jellemzi, amely autochton népcsoportok formájában jut kifejezésre. Figyelemmel kell kísérni, továbbá biztosítani és támogatni kell a népcsoportok nyelvének és kultúrájának fennmaradását és megőrzését.” Valamennyi népcsoport - így a magyar is - évente folyósított állami költségvetési támogatásban részesül.

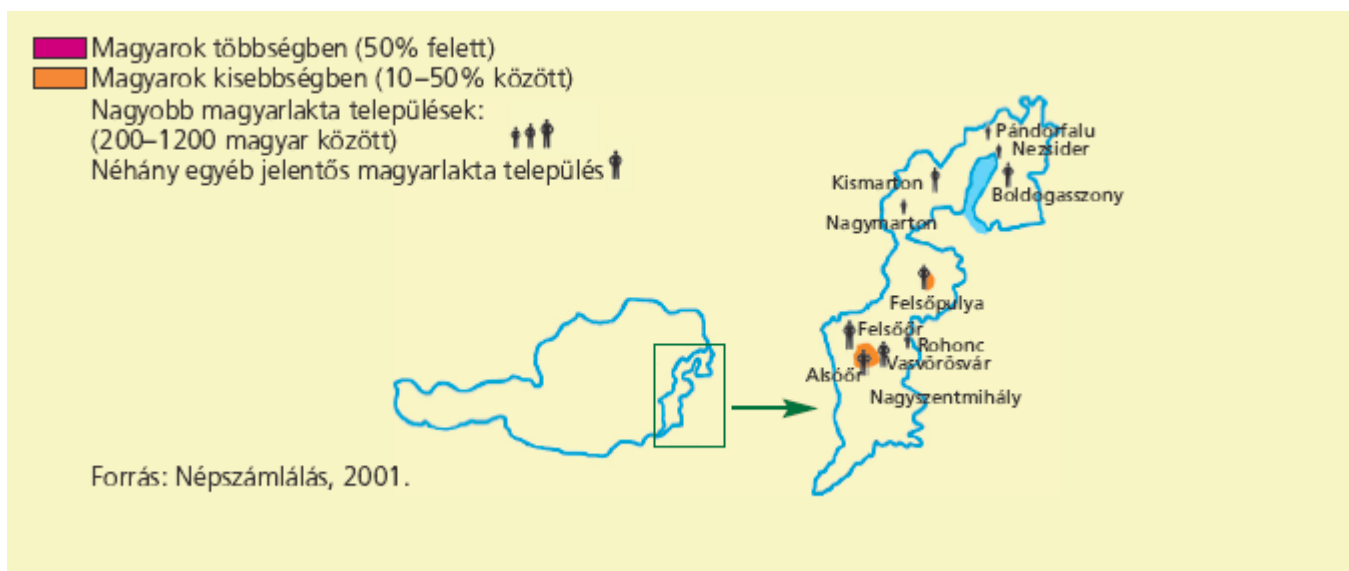
A Központi Szövetség kezdeményezésére és sürgetésére az osztrák kormány 1992. június 30-án *népcsoportként ismerte el a Bécsben és környékén élő osztrák honosságú magyarságot*. Ennek következtében a magyar Népcsoporttanács tagjainak száma 1993-tól 8-ról 16 főre emelkedett (fele-fele arányban burgenlandi, illetve bécsi összetételben). A kibővített testület megújítása négyévenként történik.

2. Ausztriai magyar népcsoportok

A 2001. évi hivatalos népszámlálási adatok alapján Ausztriában 40 583 személy jelölte meg magánérintkezésben használt nyelvként a magyart. Egy 2005-ben készült, idegen nyelvet beszélőkre vonatkozó felmérés 95 ezer főre tette a magyar nyelvet beszélők számát. Ennek alapján kijelenthető, hogy kb. 90 ezer magyar származású személy élhet Ausztriában.

Az ausztriai magyar népcsoport nem rendelkezik területi autonómiával és garantált parlamenti képviseléssel, kétnyelvű okmányokkal (pl. személyi igazolvány), sem pedig önálló gazdasági szerkezettel és aktivitással. A kisebbségi nyelv

1.ábra Magyarok Ausztriában

hivatalos használatára négy, bíróság előtt történő használatára két, kétnyelvű (német-horvát, illetve német-magyar) helységnévtáblák használatára négy helységben (Felsőpulya/Oberpullendorf, Felsőőr/Oberwart, Alsóőr/Unterwart, Őrszi-ge/Siget in der Wart) jogosult. A helynévtáblák felállítására 2000-ben került sor.

Az ausztriai magyarság eredete alapján két fő csoportot alkot. A *burgenlandi „őshonos”* magyar népcsoport az 1920-ban aláírt trianoni békeszerződés értelmében, illetve annak következményeként került osztrák fennhatóság alá. A másik csoportot a *bevándorolt, betelepített* magyarok alkotják.

A burgenlandi magyarság

Őshonos magyar népcsoport Ausztria keleti, Burgenland tartományában él. Bár 1920-ban még jóval többen (24867 fő) voltak, számuk az asszimiláció, a vegyes házasságok, az előregedés, az anyaországgal való kapcsolattartás hosszú évtizedekig tapasztalt nehézsége, a természetes fogyás és egyéb okok következtében *lecsökkent*. A 2001. évi népszámlálás alkalmával 6641 fő (ebből 4704 osztrák és 1937 külföldi állampolgár) vallotta magát magyarnak. Ez a szám a tíz évvel korábbihoz képest 5,4%-os fogyatkozást jelent. Legérzékenyebb a veszteség Alsóőrben és Felsőőrben, az őshonos magyar kisebbség hagyományos központjaiban. A lélekszám csökkenése más helységeken - vélhetően az újabb betelepülők révén - mérséklődött.

Helyi becslések nagyobb lélekszámúnak ítélik meg a magyar közösséget, ami azonban csak abban az esetben lenne bizonyítható, ha a census kérdése az anyanyelvre vagy a származásra irányulna. A jelenlegi kérdésfeltevés következtében a vegyes házasságokban vagy kizárólagos német nyelvi közegben élő magyar származású és önazonosságú személyek hivatalosan aligha szerepelnek a statisztikákban. A fogyatkozás mögött emellett a magyar kisebbség előregedése, a német környezet nyelvi, kulturális és a nagyvárosok gazdasági elszívó hatása rejlik.

A bevándorolt (migrációs) magyarság

A magyar diaszpóra valójában egy időben keletkezett a két ország 1918-ig fennálló perszónaluniójával, de különösen a kiegyezés korában öltött jelentős méreteket (1910-ben 195 844 magyar állampolgár tartózkodott Alsó-Ausztriában, közülük 139 300 élt Bécsben; 1881 és 1913 között 75 592 magyarországi illetőségű személy vette fel az osztrák

állampolgárságot). Később jelentősebb létszámú politikai és gazdasági emigráns azonban csak a két világháborút követően és 1956 után telepedett le Ausztriában.

A II. világháború befejezésekor nagy tömegű magyar katonai és polgári menekült maradt Ausztriában, elsősorban a nyugati hatalmak által megszállt övezetekben. A menekültek többsége 1947-ig főleg a tengerentúlra (Észak- és Dél-Amerika, Ausztrália) távozott.

Az 1956-os forradalom napjaiban és az események után (1957 áprilisáig) 180288 új magyar menekültet regisztráltak Ausztriában. 1959 júniusának végéig 77 525 fő más nyugat-európai országokba, 82 330 a tengerentúlra vándorolt ki, 7 772 fő pedig visszatért Magyarországra. Ausztria állandó tartózkodási engedéllyel, politikai menekültként befogadta mindazokat a személyeket, akik ott kívántak maradni, illetve akiket más országok nem fogadtak be.

Az ausztriai magyarság magyarságtudatának ápolásában is erőteljes előrelépést jelentett, hogy az ott élő magyarok a vasfüggöny leomlása következtében immár politikai megfontolásokra való tekintet nélkül vállalják magyarságukat. A politikai és gazdasági indítékú bevándorlás leginkább a XIX. század második felétől, majd a két világháborút követően, illetve az 1956-os forradalom következtében öltött jelentős méreteket, de a múlt század 70-es, 80-as éveitől sok magyar vándorolt ki jobb megélhetést remélve a Kárpát-medence magyar lakta részeiről is. Az ausztriai magyar szervezeti élet még intenzívebbé válása is nagymértékben ezekhez az eseményekhez köthető.

Az 1976-os ún. *Népcsoporttörvény* csak a „nem német anyanyelvű, sajátos népi hagyományait ápoló, Ausztriában honos osztrák állampolgárok csoportjai” számára biztosította a kisebbségi jogok gyakorlását. A törvény a jogérvényesítés legfontosabb eszközeként *Népcsoporttanács* alakításának lehetőségét mondja ki. Elméletileg anyagi eszközökkel is biztosítja az ausztriai népcsoportok fennmaradását, a gyakorlatban azonban ez nem feltétlenül valósul meg.

A grazi, felső-ausztriai, salzburgi és innsbrucki magyarság továbbra sem minősül népcsoportnak. Ráadásul a legnagyobb lélekszámú magyar kisebbségi közösség költségvetési támogatása nem éri el a csekélyebb lélekszámú horvát, szlovén, cseh kisebbségek támogatásának mértékét sem.

A Burgenlandon kívüli magyar egyesületek csúcsszerveként működik az 1980-ban megalakított *Ausztriai Magyar Egyesületek és Szervezetek Központi Szövetsége*, amelynek jelenleg 19 szervezet a tagja. Jelentős munkát végez továbbá a Központi Szövetségtől függetlenül működő *Ausztriai Független Magyar Kultúregyesületek Csúcsszerve* és a *Bornemissza Péter Társaság* is.

A Központi Szövetség fontos koordináló szerepet tölt be a nyugat-európai szervezetek együttműködése terén. Elnöke dr. Deák Ernő, aki a *Nyugat-Európai Országos Magyar Szervezetek Szövetsége* (NYEOMSZSZ) elnöki tisztét is betölti, tagja a Szülőföld Alap Regionális Egyeztető Fórumának.

III. AZ AUSZTRIAI MAGYARSÁG JOGI HELYZETE

1. A kisebbségi jogok szabályozása

A kisebbségi keretegyezmény (az Európa Tanács nemzeti kisebbségek védelméről szóló, Strasbourgban, 1995. február 1-jén kelt keretegyezménye) 1998. július 1-jén lépett hatályba. A keretegyezményhez Ausztria azt a kiegészítést fűzte, hogy nemzeti kisebbségként csak az 1976-os Népcsoporttörvény hatálya alá tartozó kisebbségeket ismeri el (akik hagyományosan

az Osztrák Köztársaság területén élnek, nem német anyanyelvűek, osztrák állampolgárságúak, és saját kultúrával rendelkeznek).

A nyelvi charta (a Regionális vagy kisebbségi nyelvek európai chartája) 2001. október 1-jén lépett hatályba. *Ausztria* a charta alkalmazásához fűzött megjegyzéseiben - annak ellenére, hogy annak hatálya a teljes ausztriai magyar kisebbségre kiterjed - *különbséget tesz a burgenlandi és a bécsi magyarok között.*

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága figyelemmel kíséri a keretegyezmény végrehajtását. A Bizottság munkáját az illető ország jelentése alapján vizsgálódó tanácsadó testület segíti, amely első ízben a 2000. november 15-én benyújtott osztrák országjelentés alapján készített jelentést. A bizottság tagjai 2001 decemberében helyszíni vizsgálatokat végeztek Ausztriában, jelentésüket 2002. november 7-én hozták nyilvánosságra. A jelentés megállapítja, hogy a horvát, szlovén, magyar, cseh és szlovák kisebbség helyzetét a többségi nemzettel való *harmonikus, tolerancián alapuló együttélés* jellemzi, ugyanakkor a magyar, cseh és szlovák nyelvoktatás intézményeinek megerősítésére és fejlesztésére, továbbá a médiahasználatban - mindenekelőtt a magyar, cseh, szlovák kisebbségi televízió- és rádióműsorok terén - előrelépésre van szükség.

A bizottság 2007-es, második jelentésén alapuló javaslatok közül a magyar kisebbséget különösen a következők érintik: lépéseket kell tenni annak érdekében, hogy a kisebbségi nyelvek nagyobb mértékben megjelenjenek a médiában; lehetőséget kell keresni a nemzeti kisebbségek támogatásának növelésére, el kell fogadni s nemzeti kisebbségeknek nyújtott szövetségi költségvetési források elosztásának alapelveit; fokozott figyelmet kell fordítani a Bécsben élő nemzeti kisebbségek oktatási igényeinek kielégítésére; lépéseket kell tenni a kisebbségi tanácsadó testületek szerepének erősítése érdekében.

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága a nyelvi charta végrehajtását is figyelemmel kíséri, az eljárás hasonló a keretegyezmény esetében alkalmazotthoz. A magyar nyelv esetében két ajánlást fogalmaztak meg: a jogi és közigazgatási nyelvhasználat gyakorlati megvalósítását és a rádió- és tv-adások bővítését.

2. A kisebbségi jogok gyakorlása

A keretegyezmény végrehajtásának második ellenőrzése során a Tanácsadó Bizottság nemcsak az osztrák kormány hivatalos országjelentése alapján vizsgálódott, hanem tájékoztatást kért és kapott a *Népcsoportok Ausztriai Központjától* és az *Ausztriai Magyar Egyesületek és Szervezetek Központi Szövetségétől* is. Az előző, terjedelmes anyag az első bizottsági jelentésben tett javaslatok megvalósulását vizsgálja, és részletesen foglalkozik valamennyi ausztriai kisebbség helyzetével. Elsősorban a szlovén kisebbséggel kapcsolatban fogalmazza meg fenntartásait.

A Központi Szövetség 2006. márciusában készült tájékoztatója (*Zur Lage der Ungarischen Volksgruppe in Österreich*) csak a magyar kisebbség helyzetével foglalkozik. Megjegyzi, hogy még mindig észlelhetők különbségek az őshonos és a migrációs kisebbség között. Továbbra is hiányosságok tapasztalhatók a kisebbségi oktatás és média területén. A jogalkotást több szempontból a gyakorlatban nem érvényesülő, alibi tevékenységnek ítélik. Hiányosságokat és visszasságokat rónak fel a kétnyelvű helységnévtáblák alkalmazásában és a kisebbség költségvetési támogatásában is.

IV. AZ AUSZTRIAI MAGYARSÁG KÖZÖSSÉGI ÉLETE

1. Politikai pártok, érdekvédelmi szervezetek, civil szervezetek

Ausztriában önálló magyar párt vagy politikai szervezet nem működik.

Az ausztriai magyar szervezeti élet hosszú múltra tekinthet vissza. A *Bécsi Magyar Munkásegylet*et 1899-ben, a *Szent István Egylet*et 1918-ban alapították. A máig működő ausztriai magyar egyesületek legöregebbike az 1888-ban alakult *Grazi Magyar Egyesület*.

A Burgenlandon kívüli magyar egyesületek csúcsszerve az *Ausztriai Magyar Egyesületek és Szervezetek Központi Szövetsége* (Zentralverband Ungarischer Vereine und Organisationen in Österreich). Alapszabályának állami jóváhagyására 1979. november 12-én került sor. Az 1980. május 7-én, 22 szervezet képviselőinek részvételével tartott közgyűlésen formálisan is megalakult szövetségnek jelenleg 19 tagszervezete van. Csúcsszervezetként a tagegyesületek képviselő testülete, *egyezteti és összehangolja az egyesületek tevékenységét*, de *tervezési és szervezési központ* is minden olyan vállalkozásban, amely meghaladná az egyes tagegyesületek teljesítőképességét.

A központi szövetség rendezi évente Bécsben a nemzeti ünnepek közös megemlékezéseit, 1980 márciusa óta adja ki a kéthavonta megjelenő *Bécsi Naplót* (főszerkesztő: dr. Deák Ernő), vendégegyüttesek felléptetésével tizedik éve működteti a *Bécsi Magyar Színházat*, koncerteket és kiállításokat rendez.

1987 szeptemberétől fenntartja a *Bécsi Magyar Iskolát*. A résztvevők létszáma évről évre száz fő körül mozog, és 1997 óta óvodás csoport is működik.

2001 őszén indították az évente ismétlődő magyarságismereti (irodalom- és kultúrtörténet, történelem, társadalomismeret, politikai földrajz, néprajz) pedagógus-továbbképző és népfőiskolai tanfolyamot, amelyet alkalmanként 30-50 fő látogat. *A gyermek- és felnőttoktatási formákat a magyar oktatási tárca támogatja.*

Tudományos fórumot, egyben magas szintű ismeretterjesztést is jelentenek az 1990 szeptembere óta két évenként megrendezésre kerülő „*Kufstein-konferenciák*” (az első konferencia helyszíne Kufstein vára volt), amelyeken meghatározott tárgykörhöz vagy évfordulóhoz kapcsolódva nyugati, Kárpát-medencei és anyaországi szakemberek tartanak előadást. A konferenciák anyagát minden alkalommal könyv formában is kiadják. A legutóbbi, *A felszívódás veszélyei - a fennmaradás esélye* című konferencia (Felsőpulya, 2008. szeptember) a szórványban/ diaszpórában élő magyarság kérdéseivel foglalkozott.

Fontos szerepet játszik az ausztriai (elsősorban a bécsi) magyarok életében a bécsi *Collegium Hungaricum* is, ahol több szinten folyik rendszeres nyelvoktatás, kulturális rendezvényekre kerül sor, és amely több magyar szervezetnek is helyet biztosít.

Az őshonos magyar népcsoport érdekképviseleti szervezete, az 1968-ban alapított, felsőöri székhelyű *Burgenlandi Magyar Kultúr egyesület* kiadványaival, programjaival nemcsak a magyar kisebbség fennmaradását és a határ menti együttműködést, hanem a többségi népe sséggel való kapcsolatok ápolását is szolgálja. Célja a burgenlandi magyarok jogainak megóvása, a magyar nyelv és kulturális örökség fenntartása és ápolása, ezen belül hagyományörző művészeti együttesek támogatása; társasági összejövetelek, előadások, kirándulások szervezése; közlöny kiadása, valamint könyvtár létrehozása; gyermektáboroztatás a nyelvtanulási lehetőségek bővítésére, a magyar nyelv és kultúra ápolását célzó tanfolyamok szervezése, a magyar nyelv iskolai oktatásának segítése; együttműködés más, hasonló célkitűzésű egyesületekkel; kapcsolatok kialakítása és

elmélyítése; irodalmi művek és folyóiratok kiadása és terjesztése (részletes információ az egyesület honlapján: www.bmke.at). A szervezet jelenlegi elnöke Plank József.

A szervezetek között megemlíthető a *Burgenlandi Magyarok Népfőiskolája* (Felsőőr), valamint az alsóöri *Magyar Információs és Média-központ* (UMIZ), amely 1999-ben a könyvtár működtetését átvette a BMKE-től. Honlapján (www.umiz.at) a hagyományos nyelvi-, identitás-megőrzési tájékoztatás mellett fejlesztési információ is található. 2003. tavaszán Felsőpulya székhellyel megalakult a *Közép-burgenlandi Magyar Kultúregyesület*.

2007. november 23-án az alsóöri Öreg Iskolában mutatták be az UMIZ belső szervezeti egységeként működő *Imre Samu Nyelvi Intézetet* (ISNYI), amely magában foglalja Ausztria, Szlovénia és Horvátország - régiós alelnökök által vezetett - magyar nyelvi intézeteit, velük együttműködve alakítja ki stratégiáit. Interregionális központként az ISNYI nemcsak az egyes autonóm régiók kutatásait ösztönzi és támogatja, hanem a nyelvi irodák hálózatával közös, határokon átnyúló munkálatokban is részt vesz, valamint feladatának tekinti közös európai célkitűzések megvalósítását is.

2. Oktatás

Közoktatás

Az Osztrák Köztársaságban az alapfokú anyanyelvi oktatás biztosításának elve a kisebbségi jogok egyik sarkalatos pontjaként végigvonul az alkotmányszintű szabályozások mindegyikén. A kisebbségi oktatás fontosságát bizonyítja az a tény is, hogy bár konkrét szabályozása nem szövetségi, hanem tartományi szinten történik, az ország három legnagyobb kisebbségének (magyar, horvát, szlovén) anyanyelvi iskoláztatási lehetőségeiről szóló törvényeit az *alkotmányszintű* szabályozások körébe emeli a törvényalkotó.

Burgenlandban a kisebbségi oktatást az 1994-ben elfogadott tartományi szintű kisebbségi iskolatörvény, a kisebbségi nyelv kötelező oktatását a népiskolákban és a polgári iskolákban az 1995. évi tartományi iskolatörvény szabályozza. Ennek alapján jelenleg az alsóöri és az örszigeti népiskolában *kétnyelvű tanítás* folyik, hat további iskolában van kétnyelvű osztály, tíz további iskolában a magyar szabadon választható, a felsőöri iskolában egy, a felsőpulyaiban két osztályban pedig kötelező tantárgy. Az óvodákban többnyire német vagy egyes nyelven folyik a foglalkozás. Magyar nyelvű óvodai foglalkozás Felsőpulyán, Örszigeten, Felsőörön és Alsóörön folyik, itt a magyar kötelezően második óvodanyelv.

Önálló, magyar tanítási nyelvű gimnázium a tartományban 1920 óta nem működik. E téren előrelépésnek számított, hogy a felsőlövői gimnáziumban az 1981/82-es tanévtől *magyar nyelvű tagozatot*, a felsőpulyai gimnáziumban az 1987/88-as tanévtől „*pannon*” osztályt létesítettek, ahol a magyar és a horvát nyelvet kötelező tárgyként oktatták. Felsőörött 1992-ben nyílt meg a *Kétnyelvű Szövetségi Gimnázium*, magyar és horvát tagozattal. A kísérleti jelleggel indult iskola iránt folyamatosan nő az érdeklődés, létrehozása óta meghétszereződött a beiratkozott tanulók létszáma. Az oktatás a német, a matematika, az informatika és az idegen nyelvek kivételével minden tantárgyból két nyelven zajlik. A magyar nyelv külön tantárgy. Az oktatás színvonalára jellemző, hogy 1997-ben már Burgenland legjobb, Ausztria negyedik legjobb gimnáziuma volt. Az iskola a *szombathelyi Horváth Boldizsár Közgazdasági és Informatikai Szakközépiskolával* és az *Első Varasdi Gimnáziummal* együtt részt vett a *Közös múlt és jelen, közös jövő* című projektben.

A magyar nyelvi oktatás lehetőségét biztosító jogszabályok és gyakorlati alkalmazásuk között azonban még eltérések tapasztalhatók, a tanulók nem mindenütt sajátíthatják el megfelelő

szinten a magyar nyelvet. (Felsőőrött a lakosság 25,29, Felsőpulyán 23,9%-a részesült élete során magyar nyelvű oktatásban.)

A magyar anyanyelvi oktatás *Bécsben* az 1976-os Népcsoporttörvény alapján valósul meg, amely nem külön jogokat deklaráló nyelvtörvény, hanem a magyar egyesületek által szervezett, az anyanyelvmegőrzést céljából kitűző programokra pályázati lehetőséget biztosító és a szervezési költségek nagy részét átvállaló *támogatásiforma*. A központi szövetség működteti a *Bécsi Magyar Iskolát*. A 2008-ban a beiratkozott tanulók száma meghaladja a 150-et. A hétvégi oktatást nyújtó intézményben az óvodától az érettségiig vehetnek részt a tanulók magyar oktatásban - minden második szombaton, három tanóraban. Működik a cserkészlet is. Emellett a kísérleti jelleggel indított *Project Hungaricum* keretében négy iskolában heti két órában, délutáni oktatás formájában tanulható a magyar nyelv.

A *Bécsi Magyar Iskolaegyesület* kezdeményezi, hogy az óvodától az érettségiig kétnyelvű oktatást nyújtó *Komensky Iskolaegyletben* a szlovák és a cseh mintájára jöjjön létre a magyar tagozat. Az Iskolaegyletet 1872-ben alapították, majd **1941**-ben feloszlatták. Az első jelenlegi formában működő kétnyelvű osztály 1994-ben indult.

Az oktatási intézmények tananyag- és tansegédlet-ellátására, módszertani konzultációkra a *magyar Oktatási és Kulturális Minisztérium támogatásával*, valamint a *soproni* és az *eisenstadti/kismartoni Oktatási Központ* közötti megállapodás alapján nyílik lehetőség.

Felsőoktatás

Az ausztriai felsőoktatási intézményekben jelenleg kilenc (a Felsőőri Óvodapedagógiai Központ kínálatát is hozzászámítva: tíz) képzés keretein belül nyílik lehetőség magyarságtudományi ismeretek elsajátítására.

Bécsi Tudományegyetem: Bachelor Hungarologie (hároméves magyarságtudományi alapképzés); Master Hungarologie (kétéves magyarságtudományi mesterképzés, magyar nyelv- vagy irodalomtudomány); Ungarisch LA (magyar-tanár-képzés, még a régi ötéves formában - második szakkal -, ám néhány éven belül a tanárszakokat is átállítják a 3 +2 éves alapképzés-mesterképzési rendszer kívánalmai szerint); Magyar nyelvtudomány PhD (hároméves); Magyar irodalomtudomány PhD (hároméves); Tolmács- és Fordítóképzés szakirány (mai neve Transzkulturális kommunikáció).

Ausztriában két egyetemen lehet magyar-német (német-magyar), illetve magyar-harmadik nyelv fordító-, illetve tolmácsdiplomát szerezni.

Bécsi Tudományegyetem: Transzkulturális kommunikáció alapképzés (német-magyar-harmadik nyelv, hároméves); Tolmács vagy fordító mesterképzések (kétévesek)

Grazi Károly Ferenc Tudományegyetem: Transzkulturális kommunikáció alapképzés (német-magyar-harmadik nyelv, hároméves); Tolmács vagy fordító mesterképzések, kétévesek).

A felsőőri *Óvodapedagógiai Központban* magyar- és kétnyelvű kurzusokon óvónői képesítést szerezhetnek a hallgatók.

3. Egyházi intézményrendszer, vallásgyakorlás

Mint általában a szórványok életében, az ausztriai magyarok körében is jelentős szerepet töltek be az egyházak. Mind a *katolikus*, mind pedig a *protestáns* egyház keretében - elsősorban az 1956-os menekülthullám hatására - egymás után létesültek a *magyar*

lelkészségek, bár a misék, istentiszteletek megtartása (különösen Bécsben) addig is hagyomány volt.

Az *Evangelikus Egyház Magyar Lelkigondozó Szolgálata* (Ungarischer Seelorgen-dienst der Evangelischen Kirche AB in Österreich) kirendeltségszerűen látta el feladatát, de már a 60-as években úgy nyilatkozott az Egyházfőtanács, hogy a magyar nyelvű lelki gondozásnak csak addig van létjogosultsága, amíg a menekültek megtanulnak németül. A *katolikus egyház* (Burgenlandon kívül) Bécs mellett Grazban, Linzben, Innsbruckban és Klagenfurtban külön lelkészséget működtetett. A 90-es évek folyamán megszűnt a grazi és klagenfurti lelkészség, s jóllehet Grazban és Innsbruckban a püspökség nyilvántartja a magyar katolikus egyházközséget, mindkét helyen csupán havonta, Klagenfurtban és Salzburgban pedig időszakosan tartanak magyar misét; a linzi lelkészt jelenleg főállásban osztrák plébánián alkalmazzák, és 2003-tól a bécsi magyar lelkész is csupán nyugdíjasként látja el feladatát. *Protestáns* istentiszteletre Szépfalusi István, illetve nyugalmazott utódjának halála óta magyarországi vendéglelkészek jóvoltából kerül sor.

A burgenlandi magyarság mintegy kétharmada *római katolikus* vallású. Az alsóöri plébánia 1988-ban a pannonhalmi Szent Benedek-rendi Főapátság joghatósága alá került, amely az azóta elhunyt dr. Galambos Ireneusz plébános nyugállományba vonulásáig a magyar nyelv és kultúra ápolása terén az egyik regionális központ szerepét is betöltötte. Az Ausztriában működő magyar római katolikus *lelkészek többsége Magyarországon végezte tanulmányait*.

A burgenlandi református egyház egyetlen magyar gyülekezete Felsőőrött, az evangélikusoké Örszigeten működik. *A két protestáns gyülekezet asszimilációja előrehaladott, az istentiszteletek jelentős része német nyelven folyik. A felsőöri református lelkész Magyarországon, az örszigeti Erdélyben végezte tanulmányait.*

4. Tömegtájékoztatás

A burgenlandi ORF televízió 1990 óta *Adj Isten, magyarok!* címmel évente maximum hat alkalommal, általában ünnepnapokon félórás időtartamú műsort sugároz a burgenlandi magyar kisebbség számára. A 90-es évek közepén a tartományi kábeltelevízió-társaság a csekély nézettségre hivatkozva kivette a magyar nyelvű műsorokat a fő műsoridőből, és tartamukat is drasztikusan csökkentette, majd megszüntette őket. A külső beavatkozást gyakorlatilag lehetetlenné tette az a tény, hogy a kábeltelevízió profitorientált magántársaság, amelyet egyéb érvekkel nehéz befolyásolni. 2002. január 1-jétől hétköznaponként öt-, vasárnaponként pedig huszonöt perces magyar nyelvű műsor sugároz az Osztrák Rádió burgenlandi stúdiója. A bécsi ORF *Heimat, fremde Heimat* című magazinja időnként tudósít a magyar szervezetek rendezvényeiről. A kereskedelmi rádiók közül a *Radio MORA - Multilingual Open Radio* magyarul, horvátul és roma nyelven is sugároz egy-egy órás, kisebbségeket érintő kérdésekkel foglalkozó esti műsort.

Az Ausztriai Magyar Egyesületek és Szervezetek Központi Szövetsége 1980 óta kéthavonta megjelenteti a *Bécsi Magyar Naplót* (Wiener Diarium), az ausztriai magyarok lapját. 1985 óta rendszeresen megjelenik a háromnyelvű (magyarnémet-horvát) *Őrség* című kalendárium is. A Burgenlandi Magyar Kultúregyesület adja ki a *Napocska* című gyermekfolyóiratot és az *Órvidéki Hírek* című magyar nyelvű hírlapot. Az *UMIZ kétnyelvű internetes újságjának* címe: www.langos.at.

V. TÁMOGATÁSOK

Az *ausztriai magyarság* kettős helyzete ebben a vonatkozásban is érvényesül, hiszen *nem tartozik a kedvezménytörvény hatálya alá, így* oktatási-nevelési támogatás folyósítására nem

kerül sor. Az Ausztriai Magyar Szervezetek és Egyesületek Központi Szövetsége évenként működési, rendezvény- és könyvtámogatásban részesül, a Nyugat-Európai Országos Magyar Szervezetek Szövetségének tagjaként pályázati úton részesül egyéb támogatásokban is.

Szülőföld Alap

Az ausztriai magyar közösség részesülhet a Szülőföld Alap forrásaiból. 2008-ban a *Regionális Egyeztető Fórum döntése értelmében* 18,9 millió Ft-ra pályázhattak az ausztriai magyar szervezetek. A Szülőföld Alap általánosan elfogadott prioritásain túl az alábbi célok támogatására tett javaslatot a Fórum ausztriai tagja: magyar nyelvű nevelés, oktatás támogatása; magyar nyelvű kultúra támogatása; magyar szervezetek működésének támogatása.

Az első félévben a szakmai kollégiumok által meghirdetett négy felhívásra 24 pályázat érkezett be, összesen 23 millió forint összegben. A kollégiumok döntése alapján támogatásban részesült mind a 24, összesen 8,6 millió Ft összegben.

A második félévben összesen 9,3 millió Ft-ról döntött a három kollégium, a négy pályázati felhívás alapján összesen 24 projekt részesült támogatásban.

A MAGYAR KORMÁNY KISEBBSÉGPOLITIKÁJA

A magyar kormány határon túli magyar kisebbségekkel kapcsolatos politikája a 2006-os választásokat követően gyökeresen megváltozott. Az új nemzetpolitika kidolgozását a Románia uniós csatlakozásával létrejövő új helyzet, illetve a korábbi, korunk kihívásainak már nem megfelelő támogatási formák megkérdőjelezhető hatékonysága tette szükségessé. Igaz ugyan, hogy 2007. január 1-je után a külföldi magyarok több mint kilencven százaléka azonos gazdasági és politikai keretek között él az Európai Unión belül, de sem a környező országok, sem az Unió nem pótolhatják az anyaország szerepét külföldi kisebbségei tekintetében. A magyar kormánypolitikának továbbra is oldania kell a kisebbségi létből eredő egyenlőtlenséget. Ezek az öröklött egyenlőtlenségek részben tovább élnek az uniós tagországok kisebbségi közösségei esetében, sőt a magyar kormány segítsége nélkül fennáll az esélye/veszélye, hogy az új történelmi helyzet adta lehetőségek között újabb egyenlőtlenségek is kialakulnak. A kormány ezért törekedett koncepcióváltásra a nemzetpolitikában, és az intézményi, valamint a támogatási rendszer átalakítása során mind a hagyományos, mind az új helyzetből adódó problémákkal számolt.

I. TÁMOGATÁSPOLITIKA

A kölcsönös együttműködés és felelősségvállalás elvén alapuló nemzetpolitika célja kiszabadítani mind magyar kormányt, mind a határon túli magyar közösségeket a paternalista szemléletből, a támogató-támogatott szerepkörből, és hatékonyabban szolgálni mind a nemzeti identitás megőrzését, mind a magyar kisebbségi közösségek versenyképességének növelését. *Ezt szolgálja a több pilléren nyugvó új nemzetpolitika és támogatási struktúra, amely az identitás-megőrzésre koncentráló normatív támogatáspolitikából és a versenyképességet, a gazdasági-társadalmi előrehaladást szolgáló fejlesztési stratégiák rendszeréből áll.* A korábban szétaprózott, külön-külön fenntartási költségekkel járó intézményi struktúra felváltására 2007. január elsejétől a *Szülőföld Alapba* vontuk össze a

pályázati lehetőségeket. Így a Szülőföld Alap bővülő forrásokkal és feladatkörrel a legjelentősebb pályázati forrássá válik a külföldi magyar programok számára az oktatás, a kultúra és a tudomány területein. A *Szülőföld Alap* támogatási prioritásainak meghatározásakor a miniszterelnök által vezetett Regionális Egyeztető Fórum figyelembe veszi - és az alap előirányzatainak felosztásában megpróbálja kompenzálni - az EU nyújtotta lehetőségekből kimaradó vajdasági és kárpátaljai magyar közösségek hátrányos helyzetét. Miután a határon túli magyarság egyes csoportjai lakóhelyük, életminőségük és szülőföldjük adottságai okán eltérő helyzetben vannak, szükségszerű, hogy az alapvető célok azonossága mellett differenciált lépésekre kerüljön sor.

1. táblázat A támogatások regionális megoszlása

Ország	Elosztási arány (%)
Románia	40
Szlovákia	15
Szerbia	22
Ukrajna	19
Horvátország	2
Szlovénia	1
Ausztria	1
Összesen	100

2. táblázat A támogatások kollégiumok közötti bontása

Kollégium	Elosztási	arány (%)
Oktatási és Szakképzési Kollégium		50
Kulturális, Egyházi és Média Kollégium		40
Önkormányzati együttműködési és Informatika	Kollégium	10
Összesen		100

3. táblázat A Szülőföld Alap kiosztható forrásai, 2008

Első forduló				
Ország	Összesen	Oktatási és	Kulturális,	Önkormányzati
	(Mft)	Szakképzési	Egyházi és	együttműködési
		Kollégium	Média	és Informatika
			Kollégium	Kollégium
Románia	342,0	96,5	196,4	49,1
Szlovákia	128,2	36,2	73,6	18,4

Szerbia	188,1	53,1	108,0	27,0
Ukrajna	162,4	45,8	93,3	23,3
Horvátország	17,1	4,8	9,8	2,5
Szlovénia	8,6	3,0	4,7	0,9
Ausztria	8,6	2,5	4,9	1,2
Magyarország	45,0	12,7	25,8	6,5
Összesen	900,0	254,6	516,5	128,9

Második forduló Ország Románia	Összesen (Mft) 413,8	Oktatási Szakképz Kollégium 282,8	és Kulturális, zési Egyházi és n Média Kollégium 104,5	Önkormányzati együttműködési és Informatika Kollégium 26,5
Szlovákia	155,2	105,5	39,8	9,9
Szerbia	227,7	154,8	58,3	14,6
Ukrajna	196,6	133,7	50,3	12,6
Horvátország	20,7	14,1	5,3	1,3
Szlovénia	10,3	3,6	5,7	1,0
Ausztria	10,3	6,9	2,7	0,7
Magyarország	54,4	38,4	12,6	3,4
Összesen A két fordulóban	1 089,0 kiosztható	739,8 források	279,2 összesen	
Ország Románia	Összesen (Mft) 755,8	Oktatási és Szakképzési Kollégium 379,3	Kulturális, Egyházi és Média Kollégium 300,9	Önkormányzati együttműködési és Informatika Kollégium 75,6
Szlovákia	283,4	141,7	113,4	28,3
Szerbia	415,8	207,9	166,3	41,6
Ukrajna	359,0	179,5	143,6	35,9
Horvátország	37,8	18,9	15,1	3,8
Szlovénia	18,9	6,6	10,4	1,9
Ausztria	18,9	9,4	7,6	1,9
Magyarország	99,4	51,1	38,4	9,9
Összesen	1 989,0	994,4	795,7	198,9

A támogatási rendszer nagyon fontos eleme a *Nemzeti jelentőségű intézmények és programok köre*, amely a külföldi magyar szervezetek vezetőivel lezajlott konzultációk során alakult ki,

és elsősorban az anyanyelv megőrzése, az oktatás és a kultúra területére vonatkozik. A finanszírozás előfeltétele az intézmények és programok átvilágítása és egyértelmű elkülönítésük a politikai szférától. Alapelve, hogy a magyar kormány olyan intézményeket és programokat támogat, amelyek használható végzettséget nyújtanak, és előnyt jelentenek a programok résztvevőinek. Az intézmények és programok kijelölésekor maximálisan figyelembe vettük az adott régió, az ott élő magyar kisebbségi közösség problémáit és lehetőségeit. Vajdaságban és Kárpátalján például a nemzeti identitás megőrzésében legnagyobb szerepet játszó intézményrendszer fenntartása és bővítése a kiemelt cél. Az uniós tag Szlovákiában és Romániában a különböző oktatási formák és szintek esetében szükséges továbbra is a fokozott odafigyelés és támogatás. A kis lélekszámú szlovéniai és horvátországi magyarság, valamint a nyugati magyarság helyzete és szükségletei nagymértékben megegyeznek, esetükben az anyanyelvi lektorok, tanárok, óvodapedagógusok, illetve könyvek és oktatási segédanyagok biztosítása a kiemelt feladat.

4. táblázat Támogatások országonként, intézmények szerint, 2007-2008

Intézmény (programot lebonyolító szervezet)	Program	Támogatási összeg (Mft)
ROMÁNIA		
Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem		200
Iskola Alapítvány	<i>Tanári lakás, illetve szakkollégium létrehozása Erdélyben</i>	50
Kolozsvári Magyar Egyetemi Intézet		5
Romániai Magyar Pedagógusok Szövetsége	<i>Módszertani központok működési támogatása</i>	5
Teleki Alapítvány	<i>Teleki Téka működési támogatása</i>	2
Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület	<i>Magyar Házak hálózata</i>	5
Erdélyi Múzeum Egyesület		8
	<i>Irodalmi és kulturális szervezetek támogatási programja</i>	10
	<i>Csángó magyarok oktatási és kulturális programjai</i>	56.4
Szövetség a Szórványért Alapítvány	<i>Szórványkollégiumok működési támogatása</i>	25
	<i>Romániai magyar színházak támogatási programja</i>	20
SZERBIA		
Bolyai Tehetséggondozó Gimnázium és Kollégium, Zenta		15
		10
Újvidéki Egyetem Magyar Tannyelvű		20

Tanítóképző kar, Szabadka			
	<i>Tolerancia Program</i>		15
	<i>Irodalmi és kulturális szervezetek támogatási programja</i>		3
Pannónia Alap, Szabadka			35
Mozaik TV, Újvidék			8
Magyar Ház, Szabadka			10
SZLOVÁKIA			
Selye János Egyetem			30
Fórum Kisebbségkutató Intézet			15
	<i>Szakmai műhelyek támogatási programja</i>		10
Csemadok - Szlovákiai Magyar Társadalmi és Közművelődési Szövetség			10
	<i>Irodalmi és kulturális szervezetek támogatási programja</i>		15
	<i>Szlovákiai magyar színházak támogatási programja</i>		10
UKRAJNA			
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Beregszász			15
Munkácsi Humán-pedagógiai Főiskola (Zrínyi Ilona Magyar Tagozat)			7
Ungvári Nemzeti Egyetem, Hungarológiai Központ			8
Református líceumok			8
Munkácsi Magyar Tannyelvű Líceum			2.5
Karácshalvai Görög Katolikus Líceum			2.5
	<i>Református egyház szociális tevékenysége</i>		5
	<i>Római katolikus egyház szociális tevékenysége</i>		5
	<i>Szórványprogram</i>		7
	<i>Kutatóműhelyek támogatása</i>		5
Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház, Beregszász		<i>7 Ukrajnai irodalmi</i>	<i>10 és kulturális</i>
		<i>szakmai szervezetek támogatása</i>	3
HORVÁTORSZÁG			

Pélmonostor, Magyar Ház		<i>Tájház és népfőiskola létrehozása</i>		7
Mindösszesen:				677,4 millió Ft
A magyar állam a szomszédos országok magyar nyelven tanuló diákjai számára				
<i>oktatási-nevelési támogatást is nyújt.</i>				
5. táblázat Oktatás-nevelési támogatások, 2007/2008-as tanév				
Ország	Jogosultak száma		Támogatás összege	
	tanuló	hallgató	M Ft	
Románia	123 024	5 966	2 772 442 400	
Szlovákia	48748	357	1092 954 800	
Szerbia	23781	388	533 780 800	
Ukrajna	18958	1031	427 546 000	
Horvátország	979	0	21929600	
Szlovénia	414	3	9 282 000	
Összesen:	215904	7 745	4857 935 600	

Megjegyzés: *Nevelési-oktatási támogatás 20 000 Ft/fő/tanév*

Tankönyv- és taneszköz támogatás 2 400 Ft/fő/tanév Hallgatók tankönyv-és jegyzettámogatása 2 800 Ft/fő/tanév

Új támogatási forma 2008-tól a *kapcsolattartási támogatás*, melyet - a szerbiai/ vajdasági magyarok beutazási nehézségeit enyhítendő - Magyarország schengeni övezethez való csatlakozása miatt vezetett be a magyar kormányzat.

II. FEJLESZTÉSPOLITIKA

1. A helyzet

A közép-kelet-európai térség fejlődési esélyeiben, így a fejlesztéspolitikában új helyzet állt elő, amikor a szomszédos országok többsége az Európai Unió tagja lett, illetve amikor Horvátország és Szerbia a csatlakozási folyamat intenzív szakaszába került. A csatlakozás Ukrajna számára maradt a legtávolabbi, de az Európai Unió a szomszédosági politika keretében saját külső határain is intenzív kapcsolatot ápol.

A térség országainak uniós kapcsolatában - a politikai dimenzió mellett - történelmi értelemben bizonyára megismételhetetlen esély a fejlesztésre lehetőséget adó források megjelenése. Magyarország és a szomszédos országok, vagyis a nyolc országra kiterjedő csoport 2007-2013 között közel 60-70 Mrd. euró támogatási lehetőséghez jut, ami az országcsoportnak évi mintegy 1 Mrd euró többlet fejlesztési forrást jelent.

Ezek a források országonként eltérő keretek között, de hasonló szabályok szerint használhatók fel. Általános elvárás a megalapozott fejlesztési cél, a várható hatások és eredmények igényes kalkulációja, valamint az átlátható tervezési folyamat és a szabályok szerinti forrásfelhasználás.

A fejlesztési források ésszerű felhasználásának esélyét javíthatja, hogy a térség számára új helyzetet teremt a határok funkciójának jelentős átalakulása. Az uniós tagországok között megszűnt a vámhatár, így nincs szükség vámellenőrzésre. A schen-geni belső határokon megszűnt a személyforgalom ellenőrzése is, így jelentősen egyszerűbbé vált a határok átjárhatósága. Ma már csak fizikai tényezők, így az út, híd, vasút megléte jelent esélyt - vagy hiánya jelent akadályt. Mindez új helyzetet teremt mind a gazdaság, mind a civil társadalom szereplői számára a kapcsolatok építésében és ápolásában, a közös tervezésben és programozásban. A megszűnő határok mentén felértékelődik, sőt bizonyos fokú kényszer a közös tervezés. Az elmúlt évtizedekben kialakult intézmények, struktúrák párhuzamos volta sajátos versenyhelyzetet teremt a határok nélkülivé vált térségekben. A közös tervezés komoly energiákat szabadíthat fel a fejlesztés területén, ha a verseny és az együttműködés átgondolt keretek között mozog.

2. A feladat

Az országcsoporthoz számára az uniós tagság, az uniós forrásokban rejlő fejlesztési lehetőség nagy felelősséggel jár: fontos, hogy hatékonyan aknázzuk ki ezt a történelmi esélyt. Ennek megfelelően *a leglényegesebb feladatunk a nemzeti és az uniós források felhasználásának harmonizálása a térségfejlesztési céljainak megvalósításában*, vagyis a térség abszorpciós képességének növelése. A források ésszerű társítása érdekében pontosan ismernünk kell az Európai Unió működési módját és szabályait is.

Ez a harmonizáló folyamat több szinten történik. *Az uniós szintű harmonizáció* azzal valósul meg, hogy a források felhasználásának alapja a nemzeti szintű tervezés, amit az Európai Unió Bizottsága szabályoz a nemzeti fejlesztési tervek jóváhagyásával. Ezt megelőzően, illetve követően *nemzeti hatáskörben a szakágazati*, illetve *regionális* tervezési folyamatban szinkronizálják a fejlesztési szándékokat. Ezekben a keretekben kerülnek meghatározásra a fejlesztési programok orításai, majd erre épülve írják ki a pályázatokat, amelyek a megvalósítást biztosító projektek benyújtására adnak lehetőséget.

A fejlesztési folyamatok országok közötti harmonizációját segítik a határ menti és a transznacionális keretek. Különösen a nonprofit szereplők, így az önkormányzatok körében az elmúlt évben ismertté váltak az Interreg pályázatok. Ezek a pályázatok *2007-től új keretben* és emelt forrásokkal az *Európai Területi Együttműködésben (ETE)* érhetők el. Ebben a keretben a források többsége a határ menti térségek fejlődését szolgálja.

Az Európai Unió kohéziós politikájában egyre nagyobb hangsúlyt kap a területi fejlődési különbségek harmonizálása. Ennek fő oka, hogy a jelentős fejlődési zárványok a határok menti elzárt viszonyok között alakultak ki. Az országhatárok funkcióváltása növeli az esélyt, hogy ezek a térségek a fejlődési hátrányaikat mielőbb ledolgozzák, ami a határok mindkét oldalán élők számára új lehetőséget kínál, vagyis minden ország számára fontos társadalompolitikai felelősség és feladat.

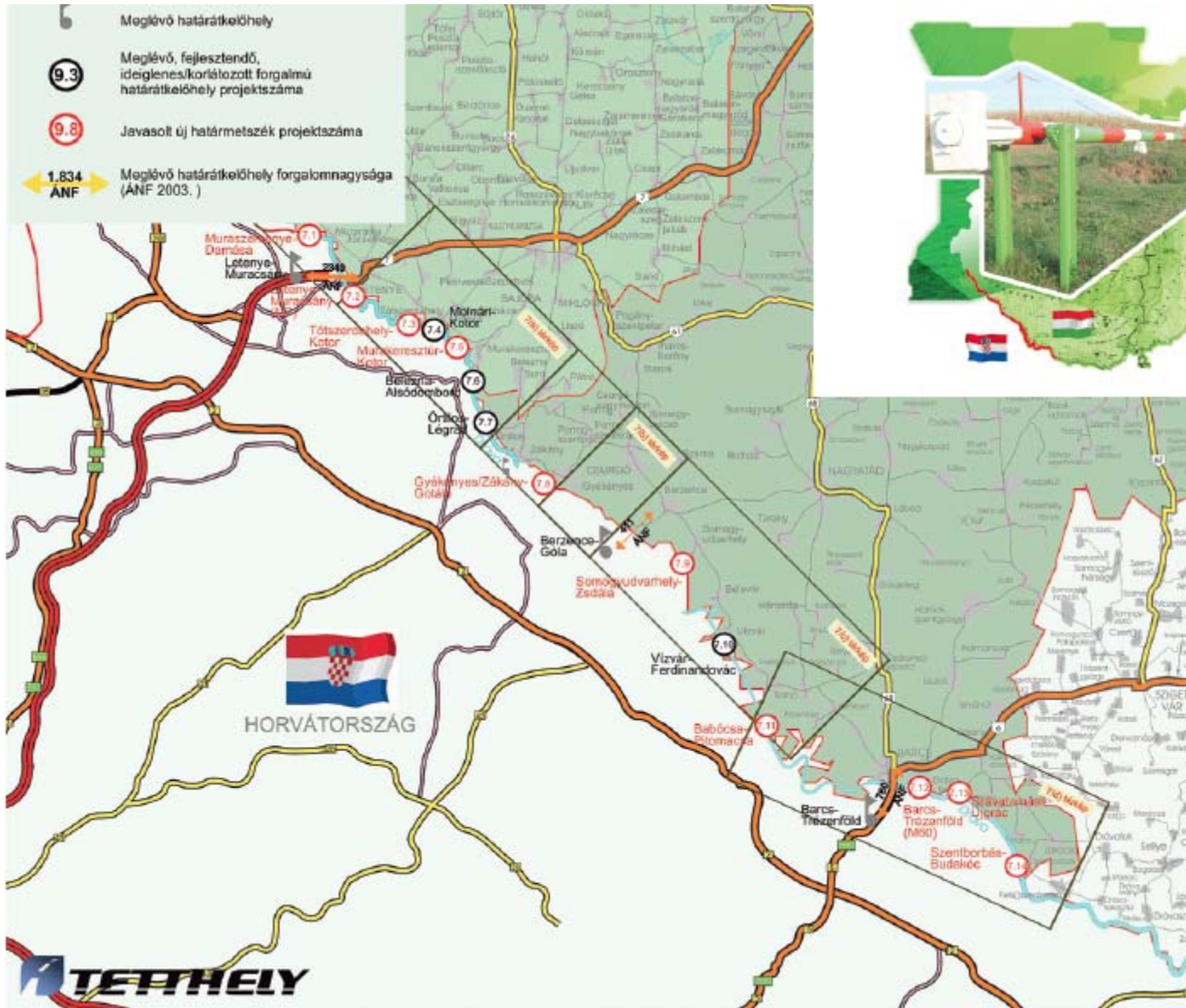
A fejlesztéspolitika legaktuálisabb feladatai:

- a fejlesztési elképzelések szinkronizálása, összehangolása mind a nemzeti, mind a határ menti térségi kapcsolatok keretében, vagyis a közös tervezés;
- a fejlesztési források elérési lehetőségének, a forrásgazdák elvárásainak és felhasználási szabályainak megismerése, az erre vonatkozó szaktudás megteremtése;
- a közös tervezést, programozást és forráskoordinációt eredményező szervezeti keretek, hálózatok kiépülésének elősegítése, ösztönzése.

E feladatok keretében az elmúlt időszakban jelentős lépések történtek.

Az „Egymás felé forduló” Régiók

2008-ban folytatódott a szomszédos országokban 21 alkalommal megszervezett fejlesztéspolitikai információs napok sora. Így három olyan konferenciára került sor, ahol a határ két oldalán működő régiók közösen egyeztették fejlesztési elképzeléseiket. 2008 márciusában Nagyváradon két keleti magyar és két nyugati román régió mutatta be fejlesztési terveit és formálódó közös projektjeik egy részét. Júniusban Nyíregyházán az észak-alföldi magyar régió, a kassai szlovák térség, illetve az ukrajnai Kárpátalja, majd októberben Zombolyán a dél-alföldi magyar régió, a Temes térség és a szerbiai Vajdaság fejlesztési szándékait vitatták meg a térségeket képviselő önkormányzatok, a vállalkozók és civilek képviselői.

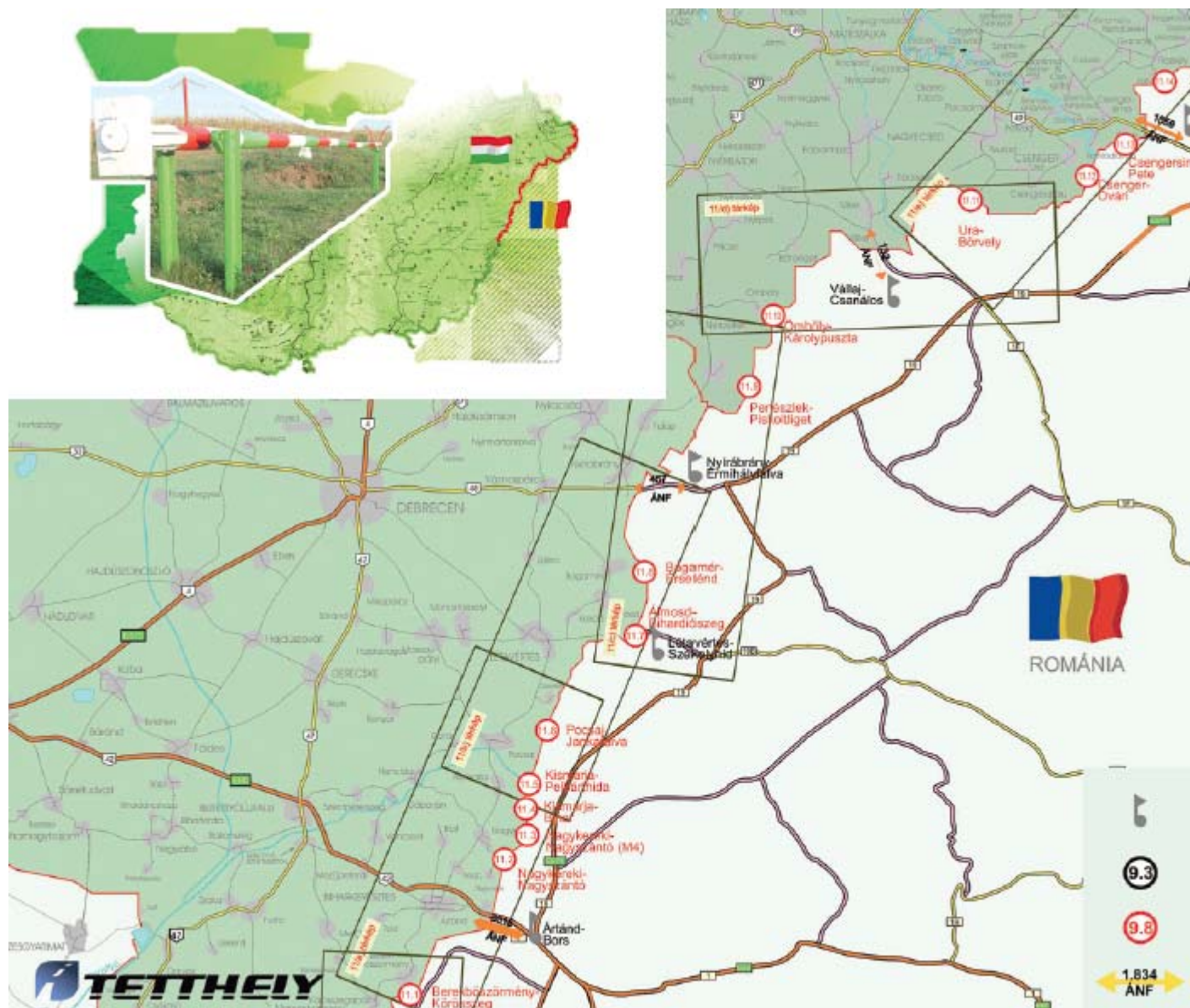

A jelzett célok érdekében Magyarország két kiemelt prioritást jelölt ki a következő hét évre. A „Varratmentes Európa” jegyében infrastrukturális fejlesztések valósulhatnak meg, melyek hidakkal, közutakkal, határátkelővel újra összekötik a határ két oldalán élőket, revitalizálják a tudatosan tönkretett útszakaszokat, visszaállítva a korábban szervesen összetartozó területek egységét. A beruházások elsődlegesen a schengeni övezeten belül indulhatnak meg. A határok könnyebb átjárhatósága segítheti az egymás felé forduló régiók versenyképességének javulását, az egykor összekapcsolódó, de eddig országhatárral elválasztott térségek újbóli szervesülését.

A második prioritás egy *közép-európai felnőttképzési hálózat* létrehozása, mely javítja mind hazánkban, mint a szomszédos országokban a magyar közösségek képzettségi szintjét, javítva ezzel munkaerő-piaci mobilitásukat.

A „Varratmentes Európa” Program

A program a határ menti térségek fejlődési zárványainak oldását, a fejlettség *területi kiegyenlítését* célozza a párhuzamos folyamattal együtt, hogy az Unión belül a határok virtualizálódnak, funkciójuk átalakul. A program keretében az év során - egy 2005-ben elkészült tanulmány bázisán - elkészült a szomszédos országokkal közös határszakaszon a közúti átjárók revitalizálásának, fejlesztésének és megnyitásuk lehetőségeinek feltárása és prioritási rendbe állítása. A program keretében a közúti kapcsolatok bővítési lehetőségének áttekintése után megkezdődött a határokat metsző, illetve a határvidékeket érintő vasúti kapcsolatok fejlesztési lehetőségeinek felmérése, elemzése, ezt követi majd az intézményi és hálózati kapcsolatok szélesítési lehetőségeinek és gátjainak feltárása is.

Európai Területi Együttműködési Csoportosulás

A fenti célt kívánják szolgálni a határ menti régiókban szerveződő EGTC-k (Európai Területi Együttműködési Csoportosulás) is. Az EGTC mint új térségfejlesztési eszköz:

- több tagállamot érint úgy, hogy belső viszonyait nem a nemzetközi jog, ha nem EU jog szabályozza;
- nem célja az eddigi eszközök kiváltása, új alternatíva;
- tagállamokon átívelő egyes célokat valósít meg legalább két tagállam, de akár két tagállam és egy uniós kívüli ország;
- a területi együttműködés minden formája megvalósítható az EGTC-k kere tében: határokon átnyúló, transznacionális, régiók közötti együttműködés.

Az új jogintézmény bevezetését a Régiók Bizottsága kezdeményezte, és a 1082/ 2006/EK rendelet hozta létre.

Az „Egymás felé forduló” Régiók prioritásai jegyében - a Varratmentes Európa és az Európai Területi Együttműködési Csoportosulás programjainak megvalósítása érdekében - létrehoztuk a *Régiós Interaktív Térinformatikai Rendszert* (Regionális portál - www.regions.hu). Fő célja, hogy háttér-információval szolgáljon a támogatás- és fejlesztéspolitikai döntésekhez. Ennek érdekében a portál - a nemzetpolitikai szempontból érintett területeken - több mint hétezer település adatait tartalmazza (népesség, korcsoportos megoszlás, jelentősebb intézmények, illetve a felhasznált támogatási források). Mindez lehetővé teszi, hogy egy-egy intézmény fejlesztésére vonatkozó cél kitűzésekor, a döntések megalapozása során az érintettek a szándék realizálásáról, célszerűségéről informálódhassanak.

3. Források és relációk

A fejlesztéspolitika forrásai az adott ország nemzeti és a leírtak szerinti uniós forrásaiból táplálkoznak. A szomszédos országok esetében a fejlesztési források hatékony felhasználásának kiemelt terepei a határ menti térségek, így prominens szerepe van az *Európai Területi Együttműködési* (ETE) keretnek, illetve az Unió előcsatlakozási és szomszédosági politikáját szolgáló forrásoknak. Az ETE keretében a fejlesztési célok megfogalmazása az érintett országok kormányzati szerveinek bevonásával már 2007 előtt lezajlott. Ezt követően a kompromisszumos alapon relációként kidolgozott prioritásokat és a felhasználható forrásokat az Unió Bizottsága jóváhagyta, majd 2008-ban meghirdették a pályázatokat.

Ausztria

Az Ausztria-Magyarország Határon Átnyúló Együttműködési Program 2007-2013 teljes költségvetése: 100 864423 euró, ebből az Európai Regionális Fejlesztési Alap (ERFA) 82 280 309 eurót finanszíroz. 2007-2008-ban a program összesen mintegy 27,6 millió euróval gazdálkodhat, ebből az ERFA támogatása kb. 22,6 millió euró.

A Közös Monitoring Bizottság második ülésére 2008. július 8-9-én került sor, ezúttal Magyarországon. A 27 előterjesztett pályázat közül 14 kapott jóváhagyást, ebből 10 feltételekkel.

6. táblázat A projektek sikeressége az egyes prioritásokhoz és tevékenységi mezőkhöz kapcsolódóan

1. prioritás - Innováció, integráció és	versenyképesség
Tevékenységi terület	Jóváhagyott projektek száma a tevékenységi területen belül
1.1 A gazdasági együttműködés támogatása	2 az 5-ből

1.2 A munkaerőpiac tartós bővülésének elősegítése	5 a 7-ből
1.3 A szociális infrastruktúra és közszolgáltatások minőségének biztosítása	1 a 3-ból
2. prioritás - Fenntartható fejlődés és	elérhetőség
Tevékenységi terület	Jóváhagyott projektek száma a tevékenységi területen belül
2.1 A szociális infrastruktúra és közszolgáltatások minőségének biztosítása	2 a 2-ből
2.2 A határon átnyúló (regionális és helyi) döntéshozatali rendszerek fejlesztése	1 a 4-ből
2.3 A természeti erőforrások menedzsmentjének javítása	3 a 6-ból

A jóváhagyott támogatások listája elérhető a <http://sk-at.eu/at-hu/hu/news.php> honlapon.

A Közös Monitoring Bizottság harmadik ülését 2008. december elején tartották, az adatok még nem nyilvánosak.

Horvátország

A Magyarország—Horvátország Határon Átnyúló Együtműködési Program 2007— 2013 úgynevezett IPA (Előcsatlakozási Támogatási Eszköz)-programként fog működni. Az Európai Unió Tanácsa 1085/2006/EK (2006. július 17.) és az Európai Bizottság 718/2007/EK (2007. június 12.) rendeletének értelmében a 2007-2013 közötti költségvetési időszakban ez az új előcsatlakozási támogatási eszköz szolgál pénzügyi forrásként a tagjelölt országok számára. Az Európai Bizottság EC(2008)911 számú döntésével 2008. március 13-án fogadta el a 2007-2013-as időszakra szóló Magyarország-Horvátország Határon Átnyúló Együtműködési Programot. Ezzel elindulhatott a program végrehajtása, amely első lépésben az intézményrendszer felállítását (személyi és tárgyi feltételek biztosítása) és működésének elindítását (szabályzatok, rendszerleírások, kézikönyvek, segédanyagok kidolgozása és egyeztetése), majd ezt követően a rendelkezésre álló források felhasználását biztosító pályázati rendszer kialakítását (források ütemezése, kiírások szövegezése, pályázati formanyomtatványok kidolgozása, információs rendszer kialakítása) jelenti. A közös Monitoring Bizottság 2009. februári ülésén elfogadott Road-Map szerint az első pályázat 2009. első felében kiírható.

Kedvezményezett területek: Magyarországon Zala, Somogy és Baranya megye; Horvátországban határ menti megyék, Medjimurska, Koprivnicko-Krizevacka, Viroviticko-Podravska és Osjecko-Baranjska megye. Csatlakozó területek (legfeljebb 20%-ban részesedhetnek a teljes programkeretből): Varazdinska, Bjelovarsko-Bilogorska, Pozesko-Slavonska és Vukovarsko-Srijemska.

Hatáskörrel és illetékességgel rendelkező hatóságok a Programban

irányító hatóság: Nemzeti Fejlesztési Ügynökség; igazoló hatóság: Magyar Köztársaság Pénzügyminisztériuma; ellenőrzési hatóság: Kormányzati Ellenőrzési Hivatal; közös technikai titkárság: a VÁTI Kht. keretein belül (Magyarország)

KTT Információs Pont: A Regionális Fejlesztési, Erdőrendezési és Vízgazdálkodási Minisztérium (MRDFWM) szerződötti Horvátországban

ellenőrző szervek: VÁTI Kht. (Budapest, Pécs és Zalaegerszeg) Magyarországon, az MRDFWM jelöli ki Horvátországban.

Az operatív program prioritásai:

1. Prioritás: Fenntartható környezet és turizmus

1.1. Fenntartható és vonzó környezet

1.1.1. Tájképfelújítás a Mura-Dráva-Duna területen (illetve ennek természeti és vidéki környezetében) egy fenntarthatóbb és természetileg értékesebb környezet, valamint az ökoturizmus számára vonzóbb helyszínek kialakítása céljából

1.1.2. Környezeti tervezési tevékenységek és kisléptékű közösségi akciók a természeti területek környezeti minőségének javítása érdekében; élőhely rekonstrukció

1.2. Fenntartható turizmus a Mura-Dráva-Duna folyóterületen

1.2.1. Regionális turisztikai termékterv kidolgozása

1.2.2. Az aktív- és az ökoturizmushoz kapcsolódó infrastruktúra-fejlesztés: látogatóközpontok, erdei iskolák, vízi sport infrastruktúra, kerékpárutak, gyaloglótúraösvények, kölcsönzők

1.2.3. A kulturális örökség tematikus útvonalainak fejlesztése

1.2.4. A folyóterület egységes turisztikai terméként való népszerűsítése

1.2.5. Magánbefektetések ösztönzése

2. Prioritás: Együttműködő gazdaság és közösségek közötti humán erőforrás-fejlesztés

2.1. Együttműködő gazdaság

2.1.1. Határon átnyúló üzletipartner-keresés

2.1.2. A határon átnyúló munkaerő-áramlás elősegítése

2.1.3. Közös kutatás, fejlesztés és innováció (K+F+I)

2.1.4. Közös helyi tervezés, stratégiák, programok

2.2. Községek közötti humán erőforrás-fejlesztés

2.2.1. Határon átnyúló oktatási, képzési és csereprogramok

2.2.2. Emberek közötti (people-to-people) kapcsolatok

2.2.3. A kétnyelvűséghez kapcsolódó tevékenységek

3. Prioritás: Technikai segítségnyújtás

A Magyarország-Horvátország Határon Átnyúló Együttműködési Program 2007-2013 finanszírozását 85%-ban közösségi hozzájárulás biztosítja, a fennmaradó forrást a nemzeti hozzájárulás (a pályázóktól elvárt önerő, illetőleg a kormányzati társfinanszírozás).

7. táblázat IPA hozzájárulási terv

Év	Közösségi hozzájárulás EUR
2007	4219237
2008	7 208 564
2009	7879498
Összesen	19 307 299

8. táblázat Pénzügyi terv

Prioritás neve	Közösségi támogatás EUR	Nemzeti társfinanszírozás EUR	Összesen EUR
1. Prioritás: Fenntartható környezet és turizmus	11584379	2 044302	13628681
2. Prioritás: Együttműködő gazdaság és közösségek közötti HR fejlesztés	5 792190	1 022151	6814341
3. Prioritás: Technikai segítségnyújtás	1930730	1930730	3 861460
Összesen	19 307299	4 997183	24 304482

Románia

Az Európai Területi Együttműködés (ETE) új perspektívákat nyitott a határ menti régiók fejlesztésére, a régió magyar kisebbsége helyzetének javulására. A *Magyarország—Románia Határon Átnyúló Együttműködési Program 2007—2013* programozási folyamata 2006 januárjában kezdődött, és az operatív program Európai Bizottságnak történt benyújtásával zárult. A tervezési folyamat kezdetén egy kétoldalú programozó munkacsoport (Task Force) alakult, amely a programozási folyamat irányítását, felügyeletét látta el. Tagjai a két ország érintett minisztériumainak, régióinak képviselői voltak. Az operatív program támogatásra jogosult területei mindkét oldalon négy-négy egymással határos megyét foglalnak magukban, Magyarország keleti és délkeleti, Románia nyugati és északnyugati részét.

Magyarország: Szabolcs-Szatmár-Bereg, Hajdú-Bihar, Békés és Csongrád megye; Románia: Szatmár (Satu Mare), Bihar (Bihar Arad) Temes (Timis) megye.

Az Európai Területi Együttműködés (ETE) keretében zajló programok célja a határ menti térségben élő, tevékenykedő emberek, közösségek, gazdasági szereplők egymáshoz közelítése a *térség közös fejlesztése* érdekében, a határregiók komparatív előnyeinek kihasználására építve. A program átfogó célja és a stratégia kulcselemei specifikus célok kialakításához vezettek, mint például a közlekedési infrastruktúra fejlesztése a térségen belüli jobb összeköttetés kialakítása érdekében; a térségen belül hatékonyabb információáramlás; a közös természeti erőforrások hatékony használata, a természeti értékek védelme a határtérségben; a

gazdasági kapcsolatok élénkítése a határtérségben, fenntartható gazdaságfejlesztés a komparatív előnyök kihasználására építve; a társadalmi és kulturális koherencia erősítése az emberek és közösségek között.

A stratégia két fő pillérre épül, ezek két prioritási tengelyt határoznak meg a stratégiai célok végrehajtásához, amelyeket egy harmadik, horizontális prioritási tengely, a program végrehajtásához kapcsolódó technikai segítségnyújtás egészít ki. Ennek célja a programvégrehajtás és a hozzá kapcsolódó menedzsment és eszközrendszer működésének biztosítása.

A teljes európai uniós programallokáció 224,5 millió EUR, amelyhez Románia 120,5 millió, Magyarország pedig mintegy 104 millió EUR forrással járul hozzá az Európai Regionális Fejlesztési Alapból rendelkezésére álló összegekből. Az 1. prioritásra szánt indikatív összeg mintegy 114,5, a 2. Prioritásra előirányzott összeg pedig 96,5 millió EUR. A pályázatokra fordítható uniós forrást a teljes programallokáció 6 százalékát kitevő technikai segítségnyújtás egészíti ki. Mindkét ország tízszázalékos nemzeti (kormányzati) társfinanszírozással járul hozzá a program végrehajtásához, a nyertes pályázók részéről elvárt önerő mértéke öt százalék.

A program végrehajtását a magyarországi székhelyű irányító hatóság, illetve közös technikai titkárság segíti. A két fél megegyezése - és az Európai Bizottság jóváhagyása - alapján a program igazoló (kifizető) és ellenőrző hatósági feladatait szintén magyarországi intézmények (a Pénzügyminisztérium, illetve a Kormányzati Ellenőrzési Hivatal) látják el.

Szerbia

A Magyarország-Szerbia Határon Átnyúló Együttműködési Program 2007-2013 úgynevezett IPA programként (Instrument for Pre-accession Assistance, előcsatlakozási támogatási eszköz) fog működni. A Tanács 1085/2006. sz. rendelete szabályozza azt az új előcsatlakozási támogatási eszközt (IPA), amely a tagjelölt (Horvátország, Macedónia, Törökország) és a potenciális tagjelölt (Albánia, Bosznia és Hercegovina, Montenegró, Szerbia) országok számára jelent pénzügyi forrást a 2007-től kezdődő költségvetési időszakban. A benne előirányzott intézkedések elsődleges célja, hogy a kedvezményezett országok, főként a tagjelöltek fokozatosan igazodjanak az Európai Unió előírásaihoz és politikáihoz, beleértve a közösségi vívmányokat („acquis”) is.

A támogatás öt komponensen keresztül érvényesül a (potenciális) tagjelölt országok esetében:

1. átmeneti támogatás és intézményfejlesztés;
2. határon átnyúló együttműködés;
3. területfejlesztés;
4. humánerőforrás-fejlesztés;
5. vidékfejlesztés.

A határon átnyúló komponens a tagállamok és a (potenciális) tagjelöltek kiemelt együttműködését, ezen területek fokozatos gazdasági integrációját, egységességét tekinti fő mozgatórugójának. Szerbia többek között Magyarországgal fog együttműködni egy közösen létrehozott programon keresztül, közösen felállított intézményi alapokra építkezve. A két ország közös programdokumentumban fekteti le stratégiai fejlesztési prioritásait. Az ezek alapján készülő konkrét pályázati felhívásokat a két ország jogosult területének non-profit szervezetei érhetik el. A programban rendelkezésre álló közös pénzügyi forrás tehát nyílt pályázati rendszerben használható fel. A program lebonyolítása egységes szerkezetben

történik, függetlenül az államhatárok által meghatározott területi megosztástól, közös projekteken keresztül és közös döntéshozás alkalmazásával.

A programdokumentum az érvényes EU-s szabályozásnak megfelelően meghatározza a támogatásra jogosult területeket (az EUROSTAT által NUTS III kategóriába sorolt területi egységek): szerbiai oldalon a teljes Vajdasági Autonóm Terület, magyar oldalon a közös határszakaszhoz közvetlenül kapcsolódó Csongrád és Bács-Kiskun megye.

A program előkészítése egy 2006. március 30-án Szabadkán szervezett indító megbeszéléssel vette kezdetét, melyen jelen volt a program leendő *irányító hatósága* (Nemzeti Fejlesztési Ügynökség, Magyarország), a programot koordináló leendő *Közös Szakmai Titkárság* (VÁTI Kht.) és a programban *serb oldali* nemzeti hatósági szerepkört betöltő *Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériuma*. A résztvevők megtárgyalták a program stratégiai kereteit, a programozás időütemezését, valamint a főbb szervezeti és pénzügyi kereteket. Emellett létrejött a *kétoldalú Programozó Bizottság* (Task Force), mely az érintett területi egységek képviselőiből, helyi szereplőkből és az együttműködésben érintett szerbiai minisztériumok képviselőiből áll. Első ülését 2006. május 26-án tartotta, s megkezdődött a programdokumentum gyakorlati előkészítése. A felek megtárgyalták a programterület földrajzi lehatárolását az érvényes bizottsági szabályok figyelembevételével, és elindították a helyzetelemzési és SWOT értékelési rész, időütemezés stb. munkálatait.

A programdokumentum készítésének szakértői szintű háttérmunkáját a VÁTI Kht. Stratégiai és Tervezési Igazgatósága végzi, szerbiai szakértők közreműködése mellett.

Prioritások és beavatkozási területek

A programban rendelkezésre álló európai uniós forrás 50,1 millió euró, amelyhez mindkét ország úgynevezett kormányzati társfinanszírozást biztosít (85-15%).

Az első, határ menti infrastruktúra, közlekedés és tervezés prioritásban a cél egy gazdasági és környezeti szempontból közösen értelmezhető térség kialakulásának elősegítése. Ebben a prioritásban a célterület *versenyképességének és foglalkoztatottságának* emelése érdekében közlekedési, határátkelési fejlesztések és helyi szereplők gazdasági együttműködései lesznek támogathatók.

A *Kulturális Tér* elnevezésű, együttműködéseket támogató második prioritás olyan helyi szereplőket támogat, akik a határon átnyúló együttműködést oktatási, kulturális vagy örökségvédelmi területen kívánják erősíteni.

A tervezett prioritási-beavatkozási rendszer:

1. prioritás: Közös gazdasági és környezeti tér

1.1. Határ menti infrastruktúra, közlekedés és tervezés

1.1.1. Kisebb fejlesztések a határátlépési infrastruktúrában és eljárásokban

1.1.2. A határtérség útösszeköttetéseinek javítása

1.1.3. Kétoldalú tervezés

1.2. Közös gazdasági tér

1.2.1. Üzleti kapcsolatok kialakításának támogatása

1.2.2. Turisztikai együttműködés fejlesztése (kulturális/falusi/vízi turizmus)

1.3. Közös környezeti- és vízgazdálkodás, állatgyógyászati együttműködés

1.3.1. Együttműködés az állatgyógyászatban

1.3.2. Együttműködés a vízgazdálkodás és a környezetvédelem terén

2. prioritás: Kulturális tér

2.1. Közös oktatási és kulturális tér

2.1.2. Határon átnyúló oktatási projektek (képzések, csereprogramok)

2.1.3. Független és egyetemi intézetek együttműködése a kutatás, fejlesztés és innováció terén

2.1.4. Kulturális együttműködési programok

2.1.5. Kulturális örökségvédelmi együttműködés

2.2. Emberek közötti kapcsolatépítés (egyének, civil szervezetek és önkormányzatok közötti együttműködés).

A következő években a globális és a térségi verseny eredményeként a régiók helyzete jelentősen átértékelődik attól függően, hogy fel tudnak-e készülni az Unióból érkező források fogadására és ésszerű felhasználására. A 2007-2013 közötti időszakban a kedvezményezett térségekben élők számára - etnikai hovatartozástól függetlenül - a határok két oldalán az egymás felé forduló régiók jegyében jelentős felelősség, hogy miként tudnak együttműködni a programok közös megalkotásában és megvalósításában.

Szlovákia

A Magyarország—Szlovákia Határon Átnyúló Együttműködési Program 2007—2013 célterülete magyarországi és szlovákiai határ menti NUTS III (III-as területi statisztikai számbavételi egységek) területekből áll. Az együttműködési program átfogó, stratégiai célja a határtérség gazdasági és társadalmi integrációjának erősítése.

Specifikus célok: a határtérség gazdasági versenyképességének erősítése, az emberek és közösségek közötti társadalmi és kulturális koherencia növelése, a határtérség elérhetőségének és információáramlásának javítása, a természeti értékek védelme.

Emellett a programnak - a horizontális elvek betartásával - hozzá kell járulnia a biztonságos és növekvő egyensúly megteremtéséhez, így valamennyi úgynevezett beavatkozásnak biztosítania kell a nemek közötti esélyegyenlőséget, figyelembe kell vennie a hátrányos helyzetűek, fogyatékosok speciális szükségleteit, és biztosítania kell a természeti és épített környezet védelmét.

A céloknak megfelelően a program három fő prioritási tengelye:

1. Prioritási tengely: azon együttműködések ösztönzése, melyek a gazdaság és társadalom integrált fejlődéséhez járulnak hozzá

2. Prioritási tengely: az együttműködések fizikai feltételeinek javítását célozza, elsősorban a közlekedési és kommunikációs, valamint a környezetvédelmi infrastruktúra terén
3. Prioritási tengely: technikai segítségnyújtás (Technical Assistance) A prioritási tengelyekre épülő beavatkozási területek:

1. Prioritás: Gazdaság és társadalom

1.1 Beavatkozás: Határon átnyúló üzleti együttműködés támogatása

1.2 Beavatkozás: K+F és innovációs együttműködések támogatása

1.3 Beavatkozás: Közös turisztikai projektek elősegítése

1.4 Beavatkozás: Egészségügy és kockázatmegelőzés

1.5 Beavatkozás: Hálózati, partnerségi, program- és projektmenedzsmentkapacitások fejlesztése

1.6 Beavatkozás: Emberi erőforrások közös használata és fejlesztése

1.7 Beavatkozás: Kisprojekt alap - Emberek közötti kapcsolatépítés

2. Prioritás: Környezet- és természetvédelem, elérhetőség

2.1 Beavatkozás: Határon átnyúló környezetvédelem

2.2 Beavatkozás: Természetvédelmi együttműködés

2.3 Beavatkozás: Kisléptékű közlekedési infrastruktúra fejlesztése, utak, ke rékpárutak, közösségi közlekedés

2.4 Beavatkozás: Jobb határátkelési lehetőségek biztosítása a határfolyókon

2.5 Beavatkozás: Határon átnyúló kommunikációs csatornák fejlesztése

3. Prioritás: Technikai segítségnyújtás

A prioritás célja a program hatékony, eredményes és átlátható irányításának és működésének biztosítása.

A Magyarország-Szlovákia Határon Átnyúló Együttműködési Program 2007-2013 finanszírozását 85%-ban az Európai Regionális Fejlesztési Alap (ERFA), 10%-ban a résztvevő tagállamok kormányzati hozzájárulásai (társfinanszírozás) biztosítják, a nyertes pályázóktól elvárt önerő mértéke 5%. A program keretében 176,5 millió EUR uniós forrás használható fel, amelyhez Magyarország 105 millió, Szlovákia pedig 71,5 millió EUR forrást biztosít az ERFA számára allokált megfelelő forrásaiból. Az uniós források 41 %-a (mintegy 85 millió EUR) a Gazdaság és társadalom prioritás, 53%-a (körülbelül 110 millió EUR) a Környezet- és természetvédelem, elérhetőség prioritás keretében kerül felhasználásra, a technikai segítségnyújtás aránya 6%.

A program végrehajtását a közösen felállított intézményi struktúrák látják el. A program irányító hatósága és közös technikai titkársága Magyarországon működik, az igazoló

(kifizető), illetve az ellenőrző hatóság (a Pénzügyminisztérium, illetve a Kormányzati Ellenőrzési Hivatal) ugyancsak.

A program megvalósításának közös, illetve nemzeti/regionális székhelyű végrehajtó szervezetei hálózatként működve megfelelő keretet biztosítanak a határtérség közös céljaira és célkitűzéseire összpontosító közös projektek megvalósításához. A program átfogó, stratégiai koordinációjáért a Közös Monitoring Bizottság felel, melynek feladatai közé tartozik a közös pályázati rendszer keretein belül a projektek közös kiválasztása és jóváhagyása.

A programot az Európai Bizottság 2007. december 20-án hagyta jóvá, a *pályázati* kiírások, illetve a kapcsolódó dokumentumok (pályázói kézikönyv, formanyomtatványok, útmutató) 2008 őszen jelentek meg.

Szlovénia

A Szlovénia—Magyarország Határon Átnyúló Együttműködési Program 2007— 2013 keretében rendelkezésre álló európai uniós forrás 29,2 millió EUR, ehhez mindkét ország lényegében egyenlő arányban járul hozzá saját ERFA-forrásaiból, a projektek által felhasználható pénzügyi keret 85%-át teszi ki az Európai Unió által nyújtott, 15%-át pedig a partneri és/vagy kormányzati finanszírozás. 2008. október elején megkezdődött a pályázatok befogadása, az első pályázati határidő 2008. október 31-én járt le.

A program célja élhető, kulturális, egészségügyi és természeti szempontból is egyedülálló határ menti régió kialakítása.

Prioritások:

Az együttműködési térség vonzerejének növelése;

Közös turisztikai célok fejlesztése;

Kultúra védelme és fejlesztése;

A határon átnyúló forgalmi összeköttetések fejlesztése.

Fenntartható fejlődés:

Területfejlesztési együttműködések támogatása;

Preventív egészségvédelem;

Környezetvédelem és -menedzsment;

Hatékony energiafelhasználás.

Támogatható megyék Magyarországon: Vas és Zala megye,

Szlovéniában: Pomurje.

9. táblázat Határon átnyúló együttműködési program, 2007-2013

Prioritások Az	A prioritás	Unió	Nemzeti	Összesen (millió)
-----------------------	--------------------	-------------	----------------	--------------------------

együttműködési térség vonzerejének növelése	aránya (%) 49,8	támogatás (ERFA) (millió EUR) 14,6	hozzájárulás (millió EUR) 2,6	EUR) 17,2
Fenntartható fejlődés	44,0	12,9	2,3	15,2
Technikai segítségnyújtás	6,2 100,0	1,8 29,3	0,3 5,2	2,1
Összesen				34,5

Ukrajna

A következő évek magyar-ukrán határ mentén megvalósítható fejlesztéspolitikájának legfőbb eszköze az európai uniós forrásból finanszírozott *Magyarország-Szlovákia-Románia-Ukrajna 2007-2013 négyoldalú szomszédsági program* lesz. A program az Európai Unió saját külső határai mentén meghatározott prioritások figyelembevételével a határ menti területek egyenlőtlenségeinek megszüntetését, illetve a határ menti tevékenységek közös fejlesztését célozza.

10. táblázat Négyoldalú szomszédsági program, 2007-2013

Ország	Régió	A jogosultság típusa
Magyarország	Szabolcs-Szatmár-Bereg megye Borsod-Abaúj-Zemplén megye	Jogosult terület Csatlakozó terület teljes részvétellel
Szlovákia	Kassa megye Eperjes megye	Jogosult terület Jogosult terület
Románia	Máramaros megye Szatmár megye Szucsava megye	Jogosult terület Jogosult terület Csatlakozó terület korlátozott részvétellel
Ukrajna	Kárpátalja terület Ivano-Frankivszk terület Csernovci terület	Jogosult terület Jogosult terület Csatlakozó terület korlátozott részvétellel

A programterületen mintegy 8,1 millió ember él, s a teljes terület eléri a 83 ezer km²-t. A nevezett országoknak összesen mintegy 600 km közös határszakasza van Ukrajnával, legfőképpen természetesen Kárpátaljával. A magyar-ukrán (gyakorlatilag a magyar-kárpátaljai) határszakasz hossza ezen belül mintegy 135 km. Határátkelőhelyek a teljes határszakaszon átlagosan 28 kilométerenként találhatók, a magyar-ukrán határszakaszon ennél valamivel sűrűbben, átlagosan 22,4 kilométerenként. A népsűrűség a programterületen átlagosan 94 fő/km², Kárpátalja népsűrűsége valamivel meghaladja a teljes terület népsűrűségét (97,3

fő/km²). A területen élők jelentős részének fő megélhetési forrása a mezőgazdaság vagy ahhoz kapcsolódó gazdasági-ipari (főleg élelmiszer-ipari, könnyűipari) tevékenység. Kárpátalján a programterület átlagánál is magasabb a mezőgazdasági népesség aránya, eléri a 63 százalékot. Viszonylag fejletlenebb üzleti-gazdasági környezetben a kis- és középvállalkozások száma nemzetközi összehasonlításban igen alacsony, ezer főre vetítve Kárpátalján alig hét működik.

A GDP megoszlása a programterületen belül is egyenetlen: Kassa, illetve Borsod-Abaúj-Zemplén megye eléri vagy megközelíti az uniós átlag 30 százalékát, viszont az ukrainai területek (beleértve Kárpátalját is) átlagos fejlettségi szintje csupán kevesebb mint öt százalékot tesz ki.

Transznacionális programok

Az úgynevezett 3. Célkitűzés (Európai Területi Együtműködés) keretein belül 2007 és 2013 között megvalósuló transznacionális együttműködési programok jelentőségét az adja, hogy egy egységes területi egységként értelmezhető, több országból álló európai régió szereplői közösen keresnek megoldásokat, megoldási technikákat, eljárási módokat a térséget érintő különböző problémákra. Az Európai Unió még az 1990-es évek második felében az uniós országokat és szomszédos csatlakozó területeket - meghatározott gazdasági, földrajzi, társadalmi szempontok alapján - összesen 13 úgynevezett makrotérségre osztotta. Magyarország a közép-európai, adriai, dunai, délkelet-európai térségbe került (Central European, Adriatic, Danubian, South-Eastern European Space -CADSES), és 2006 végéig ebben a térségben volt lehetősége transznacionális együttműködési projektek végrehajtására a többi térségbeli országgal.

A közép- és délkelet-európai fejlődés és az évtized során kétszeri keleti, délkeleti irányú uniós kibővülés szétfeszítette a korábbi intézményes transznacionális együttműködési kereteket, ezért az együttműködés hatékonyságának növelése érdekében az Európai Bizottság a makrotérséget két programtérre, a közép-európai, illetve a délkelet-európai transznacionális együttműködési térségre osztotta. Magyarország 2007 és 2013 között mind a közép-európai, mind pedig a délkelet-európai térség programjában részt vesz.

Délkelet-Európai Térség Transznacionális Együtműködési Program 2007-2013 Programtér:

EU-tagállamok: Ausztria, Bulgária, Görögország, Magyarország, Szlovákia, Szlovénia, Románia, Olaszország (utóbbi nem teljes területével); *Tagjelölt és lehetséges tagjelölt országok:* Albánia, Bosznia-Hercegovina, Horvátország, Macedónia, Montenegró, Szerbia *Harmadik országok:* Moldávia, Ukrajna (nem teljes területével).

Prioritások:

Az Európai Bizottság az alábbiakban határozta meg a transznacionális együttműködési programok prioritási tengelyeit.

1. Prioritási tengely: Innováció (tudományos és technológiai hálózatok létre hozása és fejlesztése, valamint a regionális K+F és innovációs kapacitások fokozása)
2. Prioritási tengely: Környezet (az egyértelműen transznacionális léptékű víz gazdálkodási, energiahatékonysági, kockázatmegelőzési és környezetvédelmi tevékenységek)
3. Prioritási tengely: Közlekedési és távközlési elérhetőség (a transznacionális keretekben létrejövő közlekedési és a távközlési szolgáltatásokhoz való hozzáférés, valamint a szolgáltatások minőségének javítása)
4. Prioritási tengely: Fenntartható városfejlesztés (a transznacionális, nemzeti és regionális szintű policentrikus városfejlesztés erősítése).
5. Prioritási tengely: Technikai segítségnyújtás Beavatkozási területek:

1. Prioritás: Az innováció és a vállalkozások támogatása

1.1 Beavatkozás: Technológiai és innovációs hálózatok kialakítása egyes spe ciális területeken

1.2 Beavatkozás: Az innovatív vállalkozási környezet kialakításának előmoz dítása

1.3 Beavatkozás: Az innováció keretfeltételeinek kialakítása, az akadályok elhárítása

2. Prioritás: A környezet védelme és fejlesztése

2.1 Beavatkozás: Az integrált vízgazdálkodás és árvíz kockázat-megelőzés javítása
2.3 Beavatkozás: A környezeti veszély megelőzés javítása

2.3 Beavatkozás: A természeti értékek és védett területek managementje együttműködésének előmozdítása

2.4 Beavatkozás: Az energia- és erőforrás-hatékonyság javítása

3. Prioritás: Az elérhetőség javítása

3.1 Beavatkozás: Az együttműködés feltételeinek javítása a primer és szűkebb kunder szállítási hálózatok elterjesztése, tervezése és működtetése terén

3.2 Beavatkozás: A „digitális szakadék” megszüntetésére irányuló stratégiák fejlesztése

3.3 Beavatkozás: A multimodális platformok keretfeltételeinek javítása

4. Prioritás: A fenntartható növekedési területek transznacionális szinergiáinak fejlesztése

4.1 Beavatkozás: A városi területeket és a regionális településhálózatot érintő súlyos problémák megoldása

4.2 Beavatkozás: A vonzó és elérhető növekedési területek megfelelő egyen súlyának támogatása

4.3 Beavatkozás: A fejlődés kulturális értékei alkalmazásának előmozdítása

5. Prioritás: Technikai segítségnyújtás a végrehajtás és a kapacitásépítés támogatására

5.1 Beavatkozás: A program végrehajtás alap-management feltételeinek biztosítása

5.2 Beavatkozás: A végrehajtással összefüggő csatlakozó-kísérő tevékenységek végrehajtása

Projekt akkor nyújtható be, ha a partnerek (legalább) három, a programban részt vevő országból származnak, s közülük legalább egy európai uniós tagállamból.

A program fő finanszírozási forrása az Európai Regionális Fejlesztési Alap (ERFA), amelynek erre a programra allokált költségvetése a 2007-2013-as időszakra 206,7 millió EUR. Ezt az uniós finanszírozási összeget egészíti ki a nemzeti társfinanszírozás, amelynek révén a Délkelet-Európai Térség transznacionális program teljes költségvetése 245,1 millió EUR. E forrás jelentősen meghaladja a 2000-2006 között lezajlott INTERREG IIIB CADSES programét, a jelenlegi program előfutárját. A nem európai uniós országok projektpartnerei számára e program révén rendelkezésre álló forrás egyéb előcsatlakozási vagy támogatási alapokból finanszírozható: a Délkelet-Európai Térség program országainak az IPA (Instrument for Pre-Accession Assistance, előcsatlakozási támogatási eszköz), illetve az ENPI (European Neighbourhood Policy Instrument, európai szomszédságpolitikai eszköz) áll rendelkezésre.

A program potenciális pályázói és projektpartnerei a nonprofit szférából kerülnek ki (önkormányzatok, civil szervezetek, oktatási, tudományos szervezetek, vállalkozókat tömörítő szervezetek, kamarák).

A program irányító hatósága és közös technikai titkársága a 2007-2013-as időszakban Magyarországon működik. Az első számú stratégiai irányító és projekt-

kiválasztó szerv a Monitoring Bizottság, amely a programban részt vevő országok delegált tagjaiból tevődik össze. Általában valamennyi részt vevő országban működik legalább egy kontaktpont, amely a programra és a pályázatokra vonatkozóan felvilágosítást nyújt.

Az operatív programot az Európai Bizottság 2008. március 25-én fogadta el. Jelenleg befejezés előtt áll az intézményrendszer felállítása.

Az első pályázati felhívásra 2009 első negyedévében lehet számítani, amennyiben a stratégiai dokumentumok elfogadása megfelelő ütemben zajlik

2. ábra Programterületi térkép

Programtér:

nyolc EU-tagország (Lengyelország, Németország - nem teljes területével), Ausztria, Csehország, Szlovákia, Magyarország, Szlovénia, Olaszország (nem teljes területével) + *nem EU tagként* Ukrajna (nem teljes területével).

A program célja a területi kohézió erősítése, a belső integráció előmozdítása és a versenyképesség növelése Közép-Európában.

3. ábra Programterületi térkép

Prioritások:

Az innováció támogatása Közép-Európában

Az innováció keretfeltételeinek javítása

Kapacitásbővítés az innováció elterjedésének és alkalmazásának érdekében

A tudás-fejlesztés erősítése

Közép-Európa külső és belső elérhetőségének javítása

Közép-Európa összekapcsolhatóságának javítása

Multimodális logisztikai együttműködés kialakítása

A fenntartható és biztonságos mobilitás támogatása

Informatikai és alternatív megoldások a hozzáférés javítására

A környezet felelősségteljes használata

A környezetminőség javítása a természeti erőforrások és a természeti örökség menedzsmentjén keresztül

A természeti és ember okozta veszélyek és hatások csökkentése

A megújuló energia-források és a hatékony energiagazdálkodás támogatása

Környezetbarát tevékenységek és technológiák támogatása

Városok és régiók versenyképességének és vonzerejének növelése A policentrikus településszerkezet és területi együttműködés erősítése A demográfiai és társadalmi változások város- és regionális fejlődésre gyakorolt területi hatásainak kezelése

A kulturális erőforrások hasznosítása a városok és régiók vonzerejének növelésében.

A program központi irányítási szerveit Ausztriában állítják fel. Irányító hatóság: Bécs Város Önkormányzata - EU Stratégiai és Gazdaságfejlesztési Igazgatóság; igazoló hatóság: Bécs Város Önkormányzata - Költségvetési és Pénzügyi Igazgatóság. Audit hatóság: Osztrák Szövetségi Kancellária. Közös Szakmai Titkárság: Bécs Város Önkormányzatán belüli, funkcionálisan elkülönített szerv.

Pénzügyi források:

A program tervezett ERFA-költségvetése 246 millió EUR.

Nyomdai kivitelezés

Folprint Kft. H-1 119 Budapest,

Thán Károly u. 25.

Tartalom

ELŐSZÓ

ROMÁNIA

I. A ROMÁN KÖZTÁRSASÁG ÁLTALÁNOS ADATAI

1. Politikai szerkezet
2. Gazdasági adatok

II. A ROMÁNIAI MAGYAROK ÁLTALÁNOS ADATAI

1. Néességi adatok
2. Gazdasági adatok

III. A ROMÁNIAI MAGYARSÁG JOGI HELYZETE

IV. A ROMÁNIAI MAGYARSÁG KÖZÖSSÉGI ÉLETE

1. Politikai képviselet, érdekképviselet
2. Civil társadalom
3. Oktatás
4. Kultúra, tudomány
5. Egyházi intézményrendszer és vallásgyakorlás
6. Tömeztájékoztató

V. TÁMOGATÁSOK

SZLOVÁKIA

I. A SZLOVÁK KÖZTÁRSASÁG ÁLTALÁNOS ADATAI

1. Politikai szerkezet
2. Gazdasági adatok

II. A SZLOVÁKIAI MAGYARSÁG ÁLTALÁNOS ADATAI

1. Néességi adatok
2. Gazdasági helyzet

III. A SZLOVÁKIAI MAGYARSÁG JOGI HELYZETE

1. Jogszabályi háttér, kisebbségvédelmi dokumentumok, kisebbségi vegyes bizottság

IV. A SZLOVÁKIAI MAGYARSÁG KÖZÖSSÉGI ÉLETE

1. Politikai pártok, érdekvédelmi szervezetek
2. Civil szervezetek
3. Oktatás, kultúra, tudomány
4. Egyházi intézményrendszer, vallásgyakorlás
5. Tömeztájékoztató

V. TÁMOGATÁSOK

SZERBIA

I. A SZERB KÖZTÁRSASÁG ÁLTALÁNOS ADATAI

1. Politikai szerkezet
2. Gazdasági helyzet

II. A SZERBIAI MAGYARSÁG ÁLTALÁNOS ADATAI

1. Néességi adatok
2. Területi egységek

III. A SZERBIAI MAGYARSÁG JOGI HELYZETE

1. Jogszabályi háttér, kisebbségvédelmi dokumentumok, kisebbségi vegyes bizottságok
2. Politikai képviselő, az elmúlt év választásai

IV. A SZERBIAI MAGYARSÁG KÖZÖSSÉGI ÉLETE

1. Politikai pártok, érdekvédelmi szervezetek
2. Civil szervezetek
3. Oktatás, kultúra, tudomány
4. Egyházi intézményrendszer, vallásgyakorlás
5. Tömegtájékoztatás

V. TÁMOGATÁSOK

UKRAJNA

I. AZ UKRÁN KÖZTÁRSASÁG ÁLTALÁNOS ADATAI

1. Politikai szerkezet
2. Gazdasági adatok

II. AZ UKRAJNAI MAGYARSÁG ÁLTALÁNOS ADATAI

1. Néességi adatok
2. Gazdasági helyzet

III. AZ UKRAJNAI MAGYARSÁG JOGI HELYZETE

1. Jogszabályi háttér, kisebbségvédelmi dokumentumok, kisebbségi vegyes bizottságok
2. Politikai képviselő

IV. AZ UKRAJNAI MAGYARSÁG KÖZÖSSÉGI ÉLETE

1. Politikai pártok, érdekvédelmi szervezetek
2. Civil szervezetek
3. Oktatás, kultúra, tudomány
4. Egyházi intézményrendszer, vallásgyakorlás
5. Tömegtájékoztatás

V. TÁMOGATÁSOK

HORVÁTORSZÁG

I. A HORVÁT KÖZTÁRSASÁG ÁLTALÁNOS ADATAI

1. Politikai berendezkedés
2. Hatalmi viszonyok
3. Gazdasági folyamatok

II. A HORVÁTORSZÁGI MAGYARSÁG ÁLTALÁNOS ADATAI

1. Népeségi adatok
2. Gazdasági helyzet

III. A HORVÁTORSZÁGI MAGYARSÁG JOGI HELYZETE

1. Parlamenti képviselet
2. Kisebbségi önkormányzatok

IV. A HORVÁTORSZÁGI MAGYARSÁG KÖZÖSSÉGI ÉLETE

1. Politikai pártok, érdekvédelmi szervezetek
2. Civil szervezetek
3. Oktatás
4. Egyházi Intézményrendszer, vallásgyakorlás
5. Tömegtájékoztatás
6. Művelődés, kultúra, tudomány

V. TÁMOGATÁSOK

SZLOVÉNIA

I. A SZLOVÉN KÖZTÁRSASÁG ÁLTALÁNOS ADATAI

1. Politikai berendezkedés
2. Parlamenti erőviszonyok

II. A SZLOVÉNIAI MAGYARSÁG ÁLTALÁNOS ADATAI

1. Népeségi adatok
2. Fejlesztési lehetőségek

III. A SZLOVÉNIAI MAGYARSÁG JOGI HELYZETE

1. A nemzeti kisebbségek „külön jogai”, parlamenti képviselet
2. Kisebbségi önkormányzatok
3. Magyar-szlovén kapcsolatok a kisebbségvédelem terén

IV. A SZLOVÉNIAI MAGYARSÁG KÖZÖSSÉGI ÉLETE

1. Érdekképviselet
2. Civil szervezetek
3. Oktatás
4. Egyházi intézményrendszer, vallásgyakorlás
5. Tömegtájékoztatás
6. Művelődés, kultúra, tudomány

AUSZTRIA

I. AZ OSZTRÁK KÖZTÁRSASÁG ÁLTALÁNOS ADATAI

1. Politikai szerkezet
2. Gazdasági adatok

II. AZ AUSZTRIAI MAGYARSÁG ÁLTALÁNOS ADATAI

1. Az osztrák kormány kisebbségpolitikája
2. Ausztriai magyar népcsoportok

III. AZ AUSZTRIAI MAGYARSÁG JOGI HELYZETE

1. A kisebbségi jogok szabályozása
2. A kisebbségi jogok gyakorlása

IV. AZ AUSZTRIAI MAGYARSÁG KÖZÖSSÉGI ÉLETE

1. Politikai pártok, érdekvédelmi szervezetek, civil szervezetek
2. Oktatás
3. Egyházi intézményrendszer, vallásgyakorlás
4. Tömegtájékoztatás

V. TÁMOGATÁSOK

A MAGYAR KORMÁNY KISEBBSÉGPOLITIKÁJA

I. TÁMOGATÁSPOLITIKA

II. FEJLESZTÉSPOLITIKA

1. A helyzet
2. A feladat
3. Források és relációk